

Поредица
БЪЛГАРСКА КЛАСИКА

Издателство
ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ

Тазу книга излиза
с роголюбивото спомоществователство
на „ИНВЕСТБАНК“

ibank

Investbank | Bulgaria
Инвестбанк | АД

ИЗДАНИЕТО Е ОДОБРЕНО
И ПРЕПОРЪЧАНО ОТ МОН

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

ХОРА И ЗВЕЗДИ

Поредицата „Българска класика“
е под общата редакция
на ИВАН ГРАНИТСКИ
и ПАНКО АНЧЕВ

Издателство
• ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ •
София, 2006

C 228850

886.7-1

886.7-1
Г41

ИНВЕНТАРИЗАЦИЯ
2012

2006004005

НБ "Пенчо Славейков"
Варна

№ 4005 2006-2

На корицата: детайли от картини
на Емил Стойчев и Соломон Бенун

- © Иван Гранитски, съставителство, 2006
© Петър Добрев, художник, 2006
© Издателство „Захарий Стоянов“, 2006
ISBN – 10: 954-739-761-3
ISBN – 13: 978-954-739-761-3

НАЧАЛО

ОЛАРАН

2004084035

По изречението: "Слънцето разказва",
на Елена Славчева и Александър Димитров

- © Иван Грозничков, сдобр. изд. 2006
- © Елена Славчева, сдобр. изд. 2006
- © Александър Димитров, сдобр. изд. 2006
- ISBN - 978-954-723-741-2
- ISBN - 978-954-723-742-9

ПРИКАЗКА

АТОМАС

Една безкрайна бяла приказка
разказва слънцето, събудено
за пролет, за цветя и за усмивки,
за бели полудели пеперуди.

Какъв възторг е завъртял главите ни?
Каква безумна радост ще ни грабне?
Ний слушаме и никого не питаме,
и чакаме, разтворени и жадни.

О, луд възторг, изпитан в сладки тръпки,
просмукан от кръвта и от сърцето,
ти никога не ще лежиш потъпкан,
ти винаги ще бъдеш чист и светъл!

Уви! Това е само бяла приказка,
която слънцето разказва нежно...
И пролетта ни, без любими близки,
е пуста като зима белоснежна.

САМОТА

Да си самотен в този град,
където всичко е неутрайно,
където хората гружат
без искреност, без скръб, без тайна,

където сградите стоят
и в тъмнината бдят и слушат —
това е най-страхотният,
необясним, убийствен ужас.

Трамваите по мен реват,
от релсите излизат, гонят.
На всеки светъл кръстопът
блести зелената им броня.

Автомобилите в нощта
летят, фучат, хипнотизират.
И на широкия площад
локалите са алчно зинали.

Какво изгубих на света?
Приятели? Другар? Любима?
О, истинската самота
появва е необяснима!

Дано не дойде този ден,
когато сам не ще изтрая
и ще се спъна изтощен
пред колелата на трамвая.

Водна тема, пропити ме сричките твои,
като споразумение, като договор,
да съм много обичан, да съм много обичан,
да съм много обичан, да съм много обичан.

И когато ти спориш, когато ти спориш,
да учим да спориш, да учим да спориш,
не си добър човек, не си добър човек,
да забравя същият, да забравя същият.

Самият ти спориш, самият ти спориш,
да спориш, да спориш, да спориш,
Сред хората, сред хората,
из които, из които, из които.

ПРОКЛЯТИЕ

10

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Капе тежък покой.
От небето се струи тревога.
Като хищно око
е луната, червена и строга.

Нещо гиша в нощта.
Нещо стъпва край мене и съска.
Капят черни листа.
Бягат сенки – умишлени гъски.

С бели, бесни очи
аз се втурвам да бягам безумен.
А след мене пищи
един стар и настръхнал игумен.

Самотата е мой!
Самота, нетърпимо жестока!
Ледни капчици пот
ме изгарят и щипят до болка.

О, какво съм сторил?
Лъскав нож във ръцете ми свету.
Хора, страшни и зли,
хищни хора, бъдете проклети.

ЗЕМЯ I

11

ХОРА И ЗВЕЗДИ

Аз видях пеперугите. Влюбен ли бех,
та моята кръв се отново раздвижи?
Подлуди ме дълбокото синьо небе
и засмения профил на Витоша.

Аз забравих за миг, че съм беден чиновник,
и избягах в полето, заплаках.
Над мене небето бе все тъй спокойно.
Пеперугите лудо играеха.

Родна земя, приюти ме сред своите треви,
много страдах пред тези дни, майчице.
Аз съм много обиден от милите, умните хора.
Аз съм тежко ранен и измамен.

И когато ми стане противно да бъда сред хората,
да участвам в борбата на животинските видове,
ще си дойда при теб, дълбоко при влажните корени,
да забравя сълзите, които горчат, и обидите.

Сега нежния зрач ми протяга ръка
да преминем планинския гребен.
Сред треви и цветя и трептящи крила
аз копнея, притиснат до тебе.

ЕЛЕГИЯ

12

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Високо в тъмнината циферблати
над улиците опустели бгят.
И стъпките ми тежки тишината
на влажната дълбока нощ коват.

Вървя край къщите жестоко сам,
отбягвам сенките, мълча и страдам.
О, тази страшна нощна тишина
между студените смълчани сгради!

Напуснах стаята, скриптящия креват,
завесата, изпрашена и дълга,
романите и своята самота,
и всичко, във което съм се лъгал.

Сега зад тъмните стени града
мълчи и ме посреща глух и хладен.
Аз искам своята скръб да победя,
да победя и вече да не страдам.

Когато утре светлата зора
се разпилее в блясъци и искри,
ще си намеря аз добър другар
и хората ще станат мои близки.

Разбрах как страшно тегне самотата.
Самотният живот ще ме сломи.
Вървя и гръзко гледам в тъмнината
часовника с враждебните очи.

13

ХОРА И ЗВЕЗДИ

ПОРТРЕТ

14

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Когато, уморен от вино и тютюнев дим,
се връщам посред нощ, клатушкайки се, вкъщи,
безшумно аз отварям стария разсъхнал скрин,
изваждам твоите портрети и ги разглеждам дълго.

Един портрет притискам до сърцето си.
Един портрет целувам с болни устни.
Като метални канки падат моите създи по
ръцете ти,
така прекрасно върху твоя скут отпуснати.

На този избелял портрет ти си невеста.
Ти носиш едър кок и малки ръкавици с
кремав цвят.
И ето аз отново чувам твоите старинни песни,
с които сутрин ме събуждаше, когато бях дете.

А утре ти ще станеш с чорлави коси,
с набръчкано лице и глухи крясъци.
И с ужас аз ще прочета във твоите очи
на старческата немощ първите проблисъци.

ПРОЧЕТА

15

ХОРА И ЗВЕЗДИ

О, майко, не загубвай своята сърдечност
и своите хубави очи замислени,
които по-преди тъй дълго се заглеждаха
в неясните простори, с тайнственост наситени.

Боли ме, мамо! Не можах да те дарувам с нищо.
Но и на себе си със нищо не помогнах.
Все по-далеч остават светлите миражи,
които дълго и напразно гонихме.

Още веднъж да се завърна искам у дома,
когато залеза гори във морави нюанси
и ти седиш замислена на камъка пред
пътната врата
с огреяно лице, вгълбена и прекрасна.

Безшумно ще се приближа със свити устни,
пред този твой неземан израз съзидите ми да не
бликнат.
Завинаги в сърцето си ще включа това чувство,
с което зная колко си велика.

ПРОЛЕТНА НОЩ

Кой чука неспокойно по стъклата?
Навън дими и диша влажен мрак.
И облаци разкъсани се мятат
по мътния небесен похлупак.

Ослушвам се: в деретата нагоре
потоците размътени шумят.
О, туй е дълго чаканата пролет
със буйната и накупяла гръд.

Аз скачам и разбивам с гръм стъклата.
Навън е кален и пиан разкош.
Във стаята нахлува топъл вятър
и пламналата разпиляна нощ.

Аз се загъхвам в черната ѝ гриба,
прегръщам мекия ѝ, топъл мрак
и като младо вино ме опива
разгърдения долетял южняк.

В недрата на земята лаба греме.
Един могъщ инстинкт сега зове.
И всичко се върти в любовен шемет
без граници, без ум, без брегове.

О, тази нощ! О, тази страст безумна,
преляла от природата във мен!
Аз знам, че утре радостно ще лумне
един зелен и цъфнал слънчев ген.

ПОКОЙ I

Тиха песен прозвучава в мрака.
Лъхва ме зелена миризма.
Влюбени си шушнат зад шубрака
и се носи чист и ясен смях.

Аз лежа спокоен и забравен.
Милват ме зелените треви.
В жилите ми тича бодро здраве.
Мравка по ръката ми пълзи.

На небето се роят звездите –
гледам ги с премрежени очи.
Искам да ги видя на гърдите си
като малки сребърни значки.

И унесен, сладко се усмихвам.
И съм син на цялата земя –
силна, необятна и притихнала
в топлиите обятия на май.

ЗЕМЯ II

С неспокойния вятър –
на вълни се разля тъмнината.
Златни сенки се мятат
и страхливо пробягват от запад.

Чудна свежест трепти
като меки коси на любима.
На земята си ти –
цъфнал клон над главата ти кума.

О, разтваряй гърди –
тишината и вятъра вдъшвай.
Всяка клетка тупти
и живее под бялата вишна.

Всяка капчица кръв
в твоите жили шуми и подскача.
Диша здравата гръд
и очите ликуват във зрача.

Туй е земния вик;
неспокойно да тръпнеш и дишаш –
да се чувстваш велик
на земята, под бялата вишна.

ХУБАВ ДЕН

Тук е някак странно тихо...
Нашите очи блестят.
Устните ми се стопиха
на пламтящата ѝ гръд.

В нейните коси се вплели
сноп от слънчеви стрели
и с незабравима прелест
къдрицата шумоли.

Къдрицата до челото ми!
И сърцето ѝ до мен!
О, нима открих в живота
хубав миг несподелен?

Къдрицата ме измами...
Погледът ѝ е студен...
Зная аз, това бе само
сън във хубавия ден.

БОРБА

Аз искам да се боря
със теб за любовта,
защото без опора
жестокото е в света.

Аз искам да те видя,
да ти разкажа плах
жестоките обиги,
които преживях.

Защо ми са очите,
когато е далеч
любимото момиче
със нежните ръце?

Аз няма да си уга,
преди да победя.
О, искам да те видя
любяща и добра!

ГРОТЕСКА I

В разлепените му некролози
сега никой не се прехласва —
подъл враг, не ме тормозят
вече твоите богатства.

Животът и аз още дишаме.
Дишат птиците, дишат малките мравки.
Нацъфтели са белите вишни.
И небето е синьо и гладко.

Аз ще скоча в трамвай №9,
ще си купя билет, ще се возя,
ще чета в кафенето вестник „Дневник“,
ще се радвам на лицето си грозно.

Аз ще пусна два лева в ротативката,
ще отида на някое кино,
ще ме гали въздухът бликащ
от пролетната градина.

Уморен, ще полегна в тревата
и на своята съдба ще се смея.
Ще се ровя в пръстта и в душата си.
Аз живея, живея, живея.

И макар четиридесетгодишен,
във физико-математическия факултет ще се
запиша,
за да открия витамин,
който да ме направи безсмъртен.

ГРОТЕСКА II

На Богомил Райнов

Аз съм господар на живота си
и той не струва нищо.
Но защото искам, обичам го
своя живот излишен.

И не бих го дал сега
за пари никому.
Чувствам в моята мъжка снага
сили да бликат.

Виждам, в много смразени очи
отразена е гибел.
Време, по-бързо ти
побеснелите дни шибай!

Понеже без вяра не мога,
аз вярвам в своите приятели.
Понякога сам съм си бога,
а понякога – те.

И се питам: какъв ли ще бъде
човек след сто години?...
Две проститутки напъдени
ми се усмихват невинно.

ИЗПОВЕД

Аз вече навикнах да се маскирам без маска
и когато ми се плаче, мога даже да се усмихвам.
Аз се научих да бъда подлец и измамник
и по улиците да минавам кротко и тихо.

Мойте приятели сега са все пропаднали хора –
пият вино и пушат, и живеят с краката нагоре.
Мойта приятелка е мършава проститутка
с ужасен смях и змийски студена кожа.

А аз бях някога симпатично малко момче.
Не вярвате ли? Ще ви покажа снимки.
Едно малко момче с любопитни очи
и с червена фуражка върху косите си.

Но за всичко сега няма аз съм виновен?
Аз съм още добър, а живота е хубав и силен.
Здравей, живот! Някоя засада нова?
Покажи си всички оръжия. Аз ще се бия!

Ето моите гърди, пронизи ги, смажи ме!
Удари ми юмрук, събори ме в калта,
поизгравай ме!

Аз не съм защитен от линия Мажино.
Нямам повече сили от своята съдба да се браня.

Мой живот, ти, зъл вълк, ти, снежнобял гълъб,
обичам те тъй хищно, като паразит.
Обичам те, живот, и да умра не бих могъл
под плачущите есенни звезди.

ПЕСИМИСТ

Колко бързо нещата умирам!
Ти не си, ти не си вече същия.
От очите ти болка избира.
И челото е бледо и смръщено.

Ти се влюбва и пак ще се влюбиш,
и ще бъдеш пак светъл и нежен.
Но след всяка любов се изгубваше ти.
Днес не помниш кой беше, какъв беше.

Ти премина през хиляди трупове,
а по-рано ги страстно обичаше.
Колко пъти главата си чупеше
над тревожни проблеми и истини.

Вън от времето и от пространството,
днес вървиш под фойерверк от истини.
Те избухват, разсипват се, гаснат.
Те умираат, убиват, потискат.

Не разбра ли? Не си вече същия.
Виж душата си болна и сива.
Как жестоко животът ни лъже,
гради мой, Неизвестен Безименов!

ВРЕМЕ I

28

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Студено, равнодушно, сиво време,
прекланям се пред твойта хищна власт.
Безсилен съм да спра и да поема
по пътя на угасналата страст.

Разбрах какви са твоите капризи.
Почувствах механичния ти пулс.
Видях как гръзко късаш и разбиваш
омраза и любов, борба и труд.

Бъди всесилно в тъмните пространства!
Шири се сред небесните звезди!
Но с своята закономерност странна
недей разкъсва нашите гърди.

Какво разбираш ти от скръб и песни,
когато пламваш и угасваш пак?
Не виждаме какво сме и къде сме
сред твойта светлина и твой мрак.

Ти никога не страдаш, не разбираш...
Играеш си със нас, летиш напред,
а ний те гоним – гоним те безспирно,
безсилни да се върнем, да се спрем.

БЕЗНАХОДНОСТ

29

ХОРА И ЗВЕЗДИ

Едно могъщо „утре“ ни поглъща,
една стихийна сила ни влече.
Ах, утре? Утре ще ли бъдем същите –
щастливи, млади, с пламенно сърце?

Знам, няма. О, взemi me и разкъсай
това, което разцъфтя във мен!
Безсилен съм пред твойте властни пръсти –
безсилен съм, о, време, и сломен.

БЕЗИЗХОДНОСТ

На Александър Вутимски

Защо тъй рано трябваше да разбера,
че да живеем, е безкрайно унижително.
Сега е свършено. Аз трябва да умра,
да се простя с живота, който така обичах.

В тази безмилостна епоха, в която всяка стъпка
е свързана с позорни унижения,
една-едничка мисъл ме опива:
да мразя, да презирам, да убивам.

И да умра, трева ще никне върху гроба ми.
Човешки крак ще тъпче върху нея
в часа, когато слънцето ще грее
и влюбените птици в клоните ще пеят.

Бих изгорил на прах телото си,
но хората енергията ми ще хванат.
Дори на хищник да ме стори бог,
в зоологическа градина ще попадна.

Навън минава уморено зграча
и моите сълзи капят върху масата.
За себе си ли плача аз сега
или за хората, в които мойта вяра е угаснала?

Вземи ръката ми, кажи, че аз се лъжа,
кажи, че ние с теб не сме тъй лоши,
кажи, че хората все пак са си добри –
аз искам в твоите думи да повярвам.

1937

И вешайки мисълта, че аз съм
и телефон, и бора, и паяк, и
свещ, и бора, и паяк, и свещ, и
не бора, и паяк, и свещ, и бора.

На бора да съм, на паяка да съм,
на свещта да съм, на телефона да съм,
на бора да съм, на паяка да съм,
на свещта да съм, на телефона да съм.

15 "Писма до Александър Вутимски"

1937

Той беше примерен чиновник,
експедитивен и добър.
В зори със точност на часовник
отиваше на служба пръв.

Началството му щом рече:
– Вземи и направи това! –
той никак се не суетеше
и казваше смилено: – Да!

Началството му щом рече:
– Това не е добре, не е! –
той пак не противоречеше
и казваше: – Е, да – не е!

Но ето, пролетната буря
над зданието врхлетя
и край оградата притулено
кокиченцето зацъфтя.

И стана чудо; господина
със тънкия пречупен врат
през тази паметна година
побърка се и полудя.

Със грозна ярост той се втурна
при шефа – главен бюрократ,
с една плесница му катурна
излъсканите очила.

Преди горкия да поеме
гъха си и да скочи с яг,
върху плешивото му теме
сложи гържавния печат.

Машинописките добрите
го срещнаха с картечен гръм.
В гнева си той ги всички срута.
Те с писък хукнаха навън.

И блъскайки писалки, панку,
и телефони, и бюра,
със бързи и широки крачки
по коридора полетя.

На входа важен портиера
смирено му отгаде чест.
Със ляв прав удар той умери
усмихнатото му чене.

НБ "Пенчо Славейков"
Варна

№ 4005 2006 г.

Навън огромен топъл вятър
в презръдките си го прибра
и се изгуби полудялия
в размръзващата се гора.

Там гъсти сокове пулсираха
в поуканите дървеса.
Гората с вятъра разплиташе
разбърканата си коса.

Там мръсната и черна киша
гризеше зърнестия сняг.
И с гръм и вой дълбоко дишаше
пробуждащата се земя.

На сутринта една команда
откри безжизнения труп.
Прегърнал беше той брезата
и кал бе дъвкал, този луд!

Предчувствайки смъртта си близка,
чиновникът – един добряк –
свободен да умре поиска
във старата гора.

УЛИЦА „ШИПКА“

По нея къщите над клони са навесени.
Към слънцето тя стръмно се изправя.
Трева расте в трамвайните, ръждясалите релси.
Ухат кестени край малки ресторанти.

В градината сред чуждите растения
децата в пясъчни играчки са увлечени.
Като замръзнала, години вече в мене,
стои една картина в ранна вечер.

Ти беше там! До мен ти вървеше –
с походка плавна, със коси-камбани;
нослето вирнато, очите ти премрежени
и в тях горящите прибулени сияния.

Тогава в дългите ръце на булеварда
запалиха се електрическите стълбове –
гореха сякаш сватбени свещи.
С крила изпляскаха два сиви гълъба.
И есенния вятър ти уши
от паднали листа
венчално було с дълъг, златен шлейф.

Във всекидневна работа стопяват се годините.
Туптящите стени на вените полека се
втвърдяват.

Кръжат се бръчките покрай очите ми.
И гългите екскурзии ме вече изморяват.

Ти се омъжи. Някой път в трамвая
те виждам как ме гледаш любопитно
и равнодушен, все се мъча да позная
дали цъфти на устните ти миламата усмивка.

Дълбоко в мойто непресъхващо сърце
се сбира пепелта на всичко изживяно.
Сега възторзите не са като море,
а и не ме болят тъй страшно вече раните.

Но случи ли се пак оттам да мина,
по тази улица, о, сякаш омагьосана,
отново оживяват и болят годините,
отново твоите коси лицето ми докосват.

И ти вървиш пак, нежна и прекрасна,
до осемнадесетгодишното момче,
което в бурите успя да си запази
наивното мечтателно сърце.

1937

ЧУДНО

Градината ухаеше на рози.
Искреше езерото с блясък чист.
И близо някъде в нощта разкошна
унесен пееше млад китарист.

Те влязоха прегърнати и седнаха
на пейката под звездното небе
и с ненаситна жадност се погледнаха –
отскоро бяха се сгодили те.

Но в този светъл миг, кога роднините
шушукаха за тях със хитър смях
и бабите със жест многозначителен
си казваха: „Животът е пред тях.“

Във този миг, когато по-щастливи
едва ли някога биха били,
той стреля два пъти и до любимата си
с протегнати ръце се повали.

От всичките икони по земята
бог гледаше ги с идиотски вглед.
И бесно дяволите се премятаха
с тризъбци и настръхнали бради.

Роднините проливаха обилни
сълзи и глухо виеха в нощта,
без да съзнават, че са ги убили
със своята душевна нищета.

А младите лежеха във тревата
и къпеше ги бялата роса.
Изхитрили те бяха сатаната,
роднините и своята съгба.

НА ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ

Ти не си вече беден, бездомен. —
Ти не си победен и самин.
Твоя дом е сърцето ни огнено,
твоят скъпо богатство сме ний.

Днес възшебни са нощите лунни,
ала никои не страда по тях.
Днес се раждат поети на бунта
и се борят за радост и хляб.

Този свят, който подло попречи
да живееш щастлив и могъщ,
ще изтръпне пред страшния глетчер
на великата жажда за мъст.

Ний за теб и за всички родени
с много устрем и много любов,
а убити от хитрото време,
разрушени от този живот —
ще отвърнем.

Съгбата ни гебне.

Тъмни сенки отвред ни следят,
но към светли, големи победи
води нашия път.

1939

РОДИНА

Невидими оръдия гърмят.
Всяят над мен разкъсани просторите.
— Родино моя, трескава земя,
какво направиха със тебе хората?

Моретата се блъскат о брега
и планините се забулват с облаци.
И нещо страшно готвят ти сега
големите водачи и пророците.

Аз ще гочакам оня час велик,
когато с остри, светкащи зеници
ще тръгна като беден, прост войник,
за да те браня, майко, от войниците.

Аз ще те браня, майчице земя —
ще браня твоите птици и животни
и своята настръхнала съдба
докрай ще нося гордо и безропотно.

ПРОЛЕТ И ЗВЕЗДИ

Когато падна смъртно наранен,
ще затръбят от болка ветровете
и мойто знаме — родното небе —
ще ме обсипе с блясъци и ордени.

Тогаз ще гойде Ботевия вълк,
ще клекне, ще ми ближе кротко раните
и аз щастлив навеки ще заспя,
защото вярно и докрай те браних.

1940

Нека блъска вълк протина остана,
да не загубиш нищо от остана,
да не загубиш нищо от остана,
да не загубиш нищо от остана.

1940

ЕПОХА

На Антон Куманов

Самоубиват се в нощта бомбардировачите.
В реките скачат ужасени танкове.
И цвият, и препускат лудо в зрача
обезумелите коне.

А хората със кървави ръце –
клането на добитъка временно отложили –
купуват маски за божественото си лице
и точат своите ножове.

Но всички вие, лицемери и предатели,
шпиони, ренегати и лъжци,
модерни мародери от Америка,
убийци, подлещи и атентатори,

не ме вълнувате, не ме затрогвате.
За вас не ми е жал. Аз не скърбя,
че два милиарда някакви картофи
днес населяват бедната земя.

1940

ПРОЛЕТ II

Аз накихих ревера си с бяло кокиче
и из калните улици тичам...
– Освежи мойто тъмно, пиянско лице,
дай ми малка надежда и цел!

Ние всичко отрекохме, всичко намразихме.
Ние вършихме само безобразия.
Сега в нищо не вярваме, нищо не любим.
Разрушихме живота си хубав.

А земята расте.
Реките бучат.
Бели птици от юг са на път.
И децата излизат със смях от училище,
махат чанти, приказват безгрижно.

И ний бяхме деца и мечтаехме, вярвахме
и обичахме хиляди работи.
Днес къде са очите ни, светли и сини?
Нежна пролет, прости ни, прости ни!

Нека близък човек при мен не остане,
да ме напуснат познати и чужди лица,
но да мога винаги с трепета на младостта
из шумящите локви да цапам!

1940

ВЪЗДУШНО НАПАДЕНИЕ

На Константин Пунев

На къщите вратите се разтвориха
и улицата мигом опустя.
Боботещите сенки на тревогата
разкъсаха небето и нощта.

Сирените! И тъпите гърмежи!
Пожарите горят и съскат там.
В задушните мазета и скривалища
се блъскат хиляди сърца.

Но нека ние да стоим на входа!
Аз искам всеки миг да виждам Витоша,
гърмящия простор, под който спят селата,
и стресната, ослушва се родината.

Да бъдем с нея в тази страшна нощ,
по-близо до звездите и до въздуха!
Аз знам едно по-сигурно скривалище,
най-верното скривалище — земята.

И да умрем, ще слушахме след време
как нивите над нас шумят спокойно,
как пеят чучулиги и девойки
и селяни прекосват равнините
с отсечената стъпка на победата.

1941

ДВУБОЙ

Ще се свърши войната и пак ще ти кажа
колко много обичам да бъда при тебе —
да правя анализ на очите ти уплашени,
да целувам ръцете ти нежни и бледи.

Виждж какво ни обгражда — колко подлост и глупост!
Не сред хора живеем, а сред дребни страхливци.
Като мравки са плъзнали и панически трупат
брашно и продукти в своите зимници.

А на изток гърми смъртоносен порой —
падат жертви безброй, пепелищата тлеят.
Страшна мъст там кипи и сред този двубой
човек е останал само идея.

Мила моя, нека нищо сега не говорим!
Нека огъня тихо гори в камината!
Вратите на новия свят ще бъдат разтворени:
няма изход за стария свят, не може да има.

Само едно те моля: закови прозореца!
Моите нерви се късат като някакви нишки!
Аз не съм допускал, че е толкова страшно
да се води война на нерви и мисли.

О, войната ще свърши! Ние пак ще погледнем,
че небето е синьо и нощите – лунни;
че има пред залез замечтани полета
и света е безкраен, свободен и хубав.

август 1941

МАНИФЕСТ

Слушайте вие, спекуланти, съдии, висшисти,
дето всичко научихте и пак не разбирате нищо:

в тези безмилостни дни – жестоки и подли –
ние живеем с несломимата воля за подвиг.

С наште очи жадни и халюциниращи
ние виждаме светли лица и безкрайни градини.

Здрави са наште кораби, мазолести длани.
Ний не очакваме пенсия, нито тихо житейско
пристанище.

А вие, които всичко си присвоявате
и от време на време милостиня ни давате

и със доволство на своя живот ръкоплескате,
вие ще видите чии бяха Ботев и Левски

в някоя сутрин, когато денят експлодира
в буря от блясъци, мъка и жажда неспирна.

От своите незнайни гробове те ще възкръснат
с иглянки пушки на рамо и саби на кръста

и ще прегазим ние тази отровна съвременност
с жалките хора, с лъжите и хищната бедност.

Страшен ще бъде за вас оня час на пожарите,
в който сърцата си млади ний ще изгаряме,

за да изхвъркне из тяхната огнена пепел
новия свят – необятен, свободен и светъл.

1940

МИСЪЛ

Мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл,
мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл,
мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл.

Мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл,
мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл,
мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл.

Мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл,
мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл,
мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл.

Мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл,
мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл,
мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл.

Мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл,
мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл,
мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл, мисъл.

МАРШ

Развявайте се, бойни знамена!
Пронизвай ме ти, непосилен марш!
След бурята на новата война
живота пак ще бъде наш.

Живота – нашата едничка страст –
величествен, красив, неописуем,
когато утре разцъфти зора
и пролетта в сърцата ни нахлуе.

Край мен войници маршируват с песен
и песента им вихрено ме грабва.
И аз вървя наред със тях унесен,
додето те си влезат във казармата.

Гори, о, кръв! Живей, сърце безмилостно!
Аз съм такъв, какъвто ме направиха
живота, грубите борби и мислите
на моите пропаднали приятели.

Сега аз виждам: маршируват хора
опиянени, весели, забравени.
Небостъргачите говорят с бога
и му се смеят, и го подиграват.

Моретата в канали дефилират.
Пустините звучат. Пръстта гори.
Цъфтят на север сребърни градини –
ухаят къщи, хора и звезди.

И аз изпращам влакове със рози
по цялата земя, надлъж и шир.
Умирам от нестихващи възторзи –
умирам, о, земя, от своите мисли!

1939

ХАРМОНИЯ

Това е много интересно
да си човек със чиста съвест.
Приветства ме небето звездно.
Усмивва ми се градът ръбест.

Една хармония прозрачна
неспирно блика от сърцето.
И виждам как гроздоберачки
се връщат вкупом от полето.

Как силуетите им цветни
полека в селото се скриват.
И мисълта във своя трепет
стои спокойна и щастлива.

1970

ПЪТ

Увлечах се по хиляди миражи.
Живях в разкош и хищна нищета.
Но не наситих своята страстна жажда
да видя, да повярвам, да реша.

Сега мълчи сърцето ми, изстива...
Защо съм тъй опустошен и стар?
Защо ме смаза каменната истина,
че всичко знам и всичко съм разбрал?

Над мен небето есенно се плиска
в студена светлина и красота.
Пълзят мъглиците и с копнеещ писък
отлитат бавно птичите ята.

Пленява ме една последна мисъл,
един последен порив, смел и бърз:
да скъсам с миналото, да поискам
да стана пак сърдечен и добър.

Да почна нов живот! Дали ще стигнам
годините за новия ми път?
О, в тихото мълчание мечтите ми
как странно се изграждат и рушат!

1940

ЛАСКА

Никой нищо до днес ми не даде, а горя,
за единствена ласка, за един миг дълбоко
спокойствие.
Да лежа отмаял и забравен в тревите
и да не мисля кой съм.

Твоите пръсти да милват косите ми.
Нежни гуми да ми приказваш.
Да отпусна без страх своите челюсти свити,
да почувствам душата си празна.

Все борби, все напред – без предел.
Всяко нещо го взимам със сила.
Как до днеска не съм полудел,
уморен и преситен?

Аз участвах в много сражения,
не наведох глава,
ала страшно е всяко постижение
и жестоко боли след това.

Дай ми малко нещо от себе си,
както аз съм давал на хората.
Погали ми очите, ръцете
и до гроб ще ти бъда покорен.

1940

ЩЕ ЖИВЕЕМ

Ти цялата трепериш и се свиваш,
ти се боиш от тази смърт наоколо –
от тези есенни листа, жестоко
разкъсани, изсъхнали, умиращи.

Недей плачи! Не страдай! Ще живеем.
Ще бъдем всичко туй, което виждаш:
гълбока нощ, студени ветрове
и сребърното езеро раздвижено.

А пролетта? Забрави ли как вишните
във бели грехи се разхождаха в градината?
На влюбените нежните въздишки,
очите им – прекрасни като твоите?

Сега вземи ни, леден вятър, шибай
последните листа и мисълта!
Дъждът шуми. Градината умира.
Докосват се безкръвните уста.

И ужаса, че всичко е забрава,
че всичко е измама и лъжа,
като нощта – полека избледнява
в разкъсаната дишаща гуша.

1940

ОТДИХ

Подир мъчителна еквилибристика
из неизследвани простори
спокойно си почиват моите мисли
в тясната рамка на прозореца.

Върху пианото почива мойта комка,
изваяна подобно черна статуя,
и нейните безжизнени очи
фиксираат неизвестни светове.

А там далеч фабричните комини
са вдигнали решетка на небето
и техните гърла разсипват сину,
художествено комбинирани букети.

Нима и аз съм осъден на доживотен затвор?
Нима никога няма да бъда свободен?
Нима никога няма да ме запознае с дяго
Господ
и с туристически обуца по Млечния път
да му отида някой ден на гости?

А в ъгъла любимата изглежда тъй прекрасна,
привързвайки косите си с лилава панделка.
Ръцете заг ушите ѝ като че ли клюкарстват
и нежните ѝ пръсти светят в мрака.

Тя има хубави очи кафяви
и лунна светлина от тях извира.
Гърдите ѝ горят като жарава,
когато нощем устните ми ги допират.

Светът жестоко ме потиска със своята
неизвестност...

Но ето аз намирам щастие сега –
когато над прозореца звездите се навесват –
да ме целува зрача по очите,
а след това – любимото момиче.

1937

РАВНИНА

Изнемогавам под тежкото бreme на своите мисли –
изнемогавам под тежкото бreme на страшни неща.
Вземи моята ръка и по белия път поведи ме.
Говори ми сега – да не трепка тъй моята душа.

Равнината се движи пред нас безпределна,
бездънна.

Хоризонта ни гледа с червени от създи очи.
О, как искам сега в дълбоката нощ да потъна
и над мен твоя глас като музика нежно да звучи:

– От какво се боиш? Не си струва да страдаш
така!

Няма толкова страшни неща, недей философства!
Погледни как небето прилича на златна река –
погледни как наоколо всичко е нежно и просто.

Още малко и ние ще стигнем в селото,
ще ни срещне твоята баба засмяна и весела.
И пак ще преспим с тебе в плевнята –
пак ще усетим дъха на сеното
и дълбоката ласка на месеца.

И ти ще видиш, любими,
че няма нищо невъзвратимо.

1937

Боже, колко бях горд, че живея в двайсетия век!
 Мойта кръв се вълнуваше, моите очи ликуваха.
 Бях повярвал на Горки, че е гордо да бъдеш човек.
 И мечтата ми бе да монтирам на слънцето
 абажур.

Но видях цял народ да отива под робство покорно.
 И в табанската стаичка моята вяра умираше.
 Видях мъдри хора да бягат, за да живеят позорно
 в праха на разбитите свои кумири.

И сега аз презирам този век, тези подлещи наежени,
 към небето обърнали своята муцуна в газова маска.
 Те ще разкъсат и мойта гуша върху телените
 мрежи.
 Те ще зазидат и моята мисъл в стоманена каска.

И със гневни широки очи аз вървя по света
 и се питам:
 – Хора, няма ли между нас смели и горди?
 А в отговор еква гърмеж и стръвно налитат
 върху моята родна страна неприятелски орги.

1939

Той няма никога да има дом.
 И никое сърце не ще го люби истински.
 Ще дойде ден – като окаян скитник
 ще тръгне той по този свят огромен.

Сред есенния полумрак на своята стая
 той чака този ден като съдбова заповед.
 И със разбити сили преповтаря
 наивната лъжа на всичко минало.

И вижда себе си: във есенни зори
 по билото на голи хълмове минава.
 Като чудовища го халят сивите мъгли,
 ръмжат и тръгват на тълпи към равнината.

Там във селата едри, страшни хора
 нахъскват бели кучета и с камъни през нивите
 го гонят.

Из градовете заядливите гаврошчета
 се гаврят с него на своя непознат жаргон.

Но някоя попукана ръка
 през късна нощ открехва пътната врата.

Две просълзени майчини очи му разрешават
безшумно да присегне до огнището,
да стопли вкочанелите си мръсни пръсти,
щастлив да се усмихне пак с безпомощна усмивка.

Понявга той излиза на асфалтено шосе.
Летят сред слънчев блясък черни каросерии.
И неговата мъничка ръка приветства
грандиозния ръст на днешната цивилизация,
която така просто, сякаш на шега
го изхвърли през оградата.

А после пак навлиза сред мъглите
и тръгва с хълмовете в бавен ритъм.
Като две малки небеса блестят очите му
от тиха скръб и безответна мисъл.

1940

РЕДАКТОР

По цял ден новини и събития
галоупират през мойта глава.
Чак когато повдигна очите си,
виждам облаци, слънце, цветя.

В този миг почва лудо да тича
към теб мойто бедно сърце.
Позволи ми да те обичам,
да те милвам и мисля за теб.

Нощта с черна ръка е захлупила
в равнината прострения град.
Но в площадките весели групи
от мъже и девойки вървят.

Те си имат съдба споделена,
ясен път и в живота, и в смъртта.
Ако ти не си близо до мене,
ще ми бъде по-тежко в света.

А сега в мойта стая наднича
в звезден блясък спокойно небе.
Позволи ми да те обичам,
да те милвам, да мисля за теб.

Това е улицата, устремила
към хоризонта дуло от асфалт.
Животът тук неспирно се прелива.
И хората от векове вървят.

И всеки носи своя малък гълг.
И своята малка цел неспирно гони.
И всеки има своята компания,
в която хубав е живота и спокоен.

О, лесно е да се живее тъй!
И аз живея тъй и съм доволен.
Кога съм здрав, прекрасен е светът.
С смъртта се примирявам, щом съм болен.

Но вижте ги тук-там между тълпата
онези хора с уморените очи:
как израза се бори по лицата им
и мисълта им стене и мълчи.

Ах, всички пътища пред тях стоят открити!
И всички времена разкриват своите страници.
Хилядолетен вятър край ушите им
навява лъх на скръб и мисли странни.

Тъй както организмът си прочиства
със пъпчици и циреи кръвта,
така във тях природата е скрила
заряда на смъртта и гибелта.

Внимателни бъдете с тях понякога.
Помагайте им да намерят цел.
Когато виждате спели, те са плакали
с обърнато срещу нощта лице.

Без тях не можехте да си строите къщи,
да си отглеждате добри деца
и във дивашки танци да се тръшкате
под воя на беснеещия джаз.

ВОЕНЕН КОН

Служи той дълго във войската,
а днес, изнемощял и стар,
помага още в занаята
на грипавия каруцар.

А каруцарят го налага
със жилавия си камшик.
При стръмното не му помага,
при кал крещи: „Цурик! Цурик!“

Разбира коня малко немски
и го поглежда изтерзан.
От тези думи той се стреска:
„цурюк“, „форветс“ и „анаван“.

В несъвършения му мозък
те все са свързани с едни
картини тъгостни и грозни,
с гърмежи, с развалини.

Той не обича тез картини.
Стои в обора уморен
и иска други да преминат
пред погледа му някой ген:

когато мънички гечица
го гледат вкупом от страни
и бисерните им зеници
излъчват нежни светлини;

когато се ръка протяга
и го погалва по врата,
и сладка бучка захар слага
под пърхащите му уста.

1957

ЧУВСТВО

Бе чувството ни отлетяло...
Сбогувахме се в оня ден.
И ти ми каза на раздяла:
– Мисли понякога за мен!

„Мисли за мен.“ А аз не мислех.
Аз като филм те преживях.
Аз те забравих и улисан,
по много пътища вървях.

Сега, излишен и самотен,
навлизам в своите старини.
Звъни нарядко телефона,
и по погрешка все звъни.

Девојката с коси разкошни,
с винтяга и със панталон
не се провиква вече „Пощаа!“,
минавайки край моя дом.

Тяб ме обича твоя харизма,
Стои в обора уморен
и нека други да преминават
през оградата му какав гон.

И ме обзема безутешен
копнеж. И искам аз, смутен,
на първия случайно срещнат
да викна: „О, мисли за мен!“

Дано не си ти като мене!
Дано те гледат в тези дни
очи, от обич озарени,
каквито имах аз преди.

1957
Тяб ме обича твоя харизма,
Стои в обора уморен
и нека други да преминават
през оградата му какав гон.

1967
Тяб ме обича твоя харизма,
Стои в обора уморен
и нека други да преминават
през оградата му какав гон.

МЛЕЧЕН ПЪТ

Сънят е същност на света...
Когато се събудя, трябва
да се преборвам с мисълта,
със хората, с труда, със хляба...

А в неговия скут люлян,
аз се докосвам до всемира
и все едно ми е да знам
живея ли, или умирам.

Това е същността! Светът
със своята вечност го доказва.
А трепкащия млечен път
на сън ми приказка разказва.

Добрият е човек разказва,
и белия е със своята
да се пробудя, да се
мисля, да се чувства.

МИШКИ

Мойте стари познати, мишките,
по таваните се облизват.
Те ми скъсват на мислите нишките,
от сърцето ми искат да гризват.

Аз бих искал да си поговорим
кой създател в света ни измисли
един другиму да си оспорваме
и живот, и инстинкти, и мисли?

Но мълчат мишките. Те не приказват.
Те цвърчат, на живота се радват.
Само котките с зеници яростни
в своите светкащи нокти ги грабват.

1957

ВЕЧЕР

Аз се връзвам в тълпата,
 както ножът се връзва в маслото,
 и се движа така
 между хилядите рамена.
 Много мисли и бръчки
 ми разрязват дълбоко челото
 от излишното чувство
 на несигурност, смут и вина.

Туй се случва привечер,
 когато изстива земята.
 И слънцето бавно
 сваля своя шлем, в пурпур облян.
 И сред толкова близки,
 и сред толкова много познати
 аз се чувствам в живота
 като камък захвърлен и сам.

Но вървя сред тълпата.
 Самотата се бавно стопява.

Пак избликуват във мене
 воля, жажда, копнеж и живот.

Аз съм вече спокоен
 и може би точно тъй трябва:
 не да търсиш сам себе си,
 а да търсиш човешкия род.

ГЛУХАРЧЕ

Не разпростирай мисълта си
във време и пространство.
Там няма смисъл, няма щастие,
там няма нищо ясно.

Във разцъфтялото глухарче
се Космоса побира.
Бъди доволен от това, че
душата му разбираш.

Туй се случва притокар,
където-където таят
и скитнишки бабери
облак сив и тъмен, в туртур обаяние,
и сред гора-гора баянски,
и сред пасажи много познати
а се чувстван в живота
както камак изобретан и сам.

Но бърба сред камената
и камената са бавно сползала.

ХОРА I

Кога успеха с тези здания
небето чак да прободат
и над шосетата асфалтени
със самолети да летят?

Кога успеха във канали
да впрегнат морските води
и в разни каси и бакалнички
да трупат стоки и пари?

То няма време да попиташ
сърцето си защо боли,
да се наслушаш до насита
дъждът как тягостно вали.

То няма време в огледалото
да видиш, че си станал мъж,
и дръзновен, на всички гами
да се измееш по веднъж.

Че кой-кой мука хладно не обясля
как да избягаш обкръжението и зана,
как да избягаш подлостта и убийство
и какво да сепари да търпи.

Ах, всичко с нужда изградено е!
Със робски труд, с тъга, с лъжи.
Не върху пух в апартаментите —
върху сълзи и кръв лежим.

А нека изградим и хората,
и смело да ги изградим:
със мисли като тез шосета
и с чувства като тез води.

РЕСТОРАНТ

Сега самичък той във ресторанта
и гледа как сред ярки светлини
мъжете оживено разговарят
с усмихнати девойки и жени.

След туй върху излъскания дансинг
те стройно и ритмично се въртят.
Сребристи хризантеми в черни вази
нощта със своите къдрици красят.

И всичко е тъй живо и прекрасно,
пропито с топлота и аромат:
мо сякаш че сега самото щастие
е влязло в този светъл ресторант.

О, вие хора, скъпи и любими,
сърцето нека ви се довери,
че вашто щастие не е привидно,
че вие сте действително добри;

че никой тука хладно не обмисля
как да извърши зверство и злини,
как да извърши подлост и убийство
и някого до смърт да нарани.

А всичко туй се върши. О, какви са
онези, що го вършат, и каква
е тяхната усмивка, поглед, мисъл
и как осъществяват те това.

Той гледа със тъга и не приказва.
Замислен пред цветята той мълчи.
И ресторанта целия разрязва
със остриите си като нож очи.

1956

И всичко е така, както е
прошито с нощта и промените
по слани и в сянка, в сянка
и в сянка в този обикновен

О, каква е тази усмивка,
каква е тази усмивка,
каква е тази усмивка,
каква е тази усмивка

каква е тази усмивка,
каква е тази усмивка,
каква е тази усмивка,
каква е тази усмивка

ЖИВОТ

Животът е такава усмивка,
Животът е такава усмивка,
Животът е такава усмивка,
Животът е такава усмивка

Животът е такава усмивка,
Животът е такава усмивка,
Животът е такава усмивка,
Животът е такава усмивка

Само чувствата са себе си, толкова близки,
Чувствата са себе си, толкова близки,
О, какво са тези усмивки и мисли,
те, които в обичай са мисли и чувства.

Всичко е така, както е,
Простота и чистота и чистота,
Сърцето на чистота и чистота,
И простота, че все още не е чистота.

Това съм, това съм, това съм,
да съм го толкова, то е толкова стая,
Това, че не съм си идва, то е мисли не си идва,
то е толкова, стаята е толкова мисли и чувства.

1957

Под одеялото ти лежеше до мене.
Твойто голо тело на рози ухаеше.
Твойте очи гледаха странно засмени.
Твойте коси бяха разкошни и мамещи.

Аз копнеех за кожата мургаво-сребърна.
Аз жадувах за устните меки и сочни.
Ти сега бе щастлива и в добро настроение,
не се плаших от твоите ласки и не смеех да почна.

Само чувствах до себе си твоята близост.
Чувствах твоя живот, твойто меко ухане...
О, защо си сега тъй прекрасна и мила,
ти, която в света за мен и нехаеш.

После бавно, насила, аз се събудих.
Пролетта хвърляше цветя из стаята.
Сърцето ми тупкаше трескаво, луго.
И разбрах, че все още аз те желая.

Този сън, този сън всяка нощ да сънувам,
да лежа до телото ти в топлата стая...
Знам, че ти ще си идеш, ти в мен не си влюбена,
но повярвай, сънят бе тъй мил и приятен.

1939

ПОКУСА

Покрусата със своя дебнеш ход
да приближи до теб не давай.
Вземи един отрязък от живот
и милвай го, и му се наслаждавай.

Със смисъл и с любов го изпълни,
със малко музика, с една идея.
Насила ти дори се усмихни
и се послушай как светът живее.

1956

ВРЕМЕ II

Всеки има свой живот
и със нещо го запълва.
Времето със бабен ход
всичкия живот попълва.

И остава да блести
във студените кристали.
Светъл сняг вали, вали
и лицата мъртви гали.

Знам, че боли, знам, че е мъчно
и че ни горят, и че ни разкъсват
Но рано е със миналото да живеем.
Не, няма да се борим и да страдаме!

Видя със мен. В горните зени
и хубаво погледна разномислен
По сонетите в басейна стърчаха
и горят олюбявани със моят койки.

Колкото обичаша сник е навала
и през зимата бегалата
и не слагам в очите си
и пак аз те обичам безумно.

1946

ПТИЦИ

84

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Те не орат, нито пък сеят,
а само махат със криле,
но въпреки това живеят,
и не живеят твърде зле.

Тогава? Или ставай птица,
или накрая се смири:
засявай сортова пшеница
и с трактор нивите ори.

НЕЖНОСТ I

85

ХОРА И ЗВЕЗДИ

Децата пускат весели хвърчила.
И есента се кичи с дюли златни.
Вървим по пътя тихи и безсилни.
Листата падат нежно върху нас.

Косите ти – протегнати назад.
Косите ти – до болка устремени
към последния есенен залез
с уморените жерави.

Знам, че боли, знам, че е много тежко.
Ще ни горят, ще ни разкъсват раните.
Но рано е със миналото да живеем.
Не, няма да се върнем и да страдаме!

Ела със мен. В гората имам къщичка,
на хубава полянка разположена.
По стените ѝ висят старовремски оръжия
и подът е постлан със меки кожи.

Когато светъл сняг е навалял
и през комина вятърът нахлува,
аз ще слагам в огнището мокри дърва
и пак ще те обичам безумно.

1940

НА ХРИСТО БОТЕВ

Тъй върви светът. Лъжа и робство
на тази пуста земя царуват.
Затова нека живеем просто,
нека сърцата ни не тъгуват.

Борци са в мъки, в неволи мрели,
но кажи, що са могли да сторят?
Има и други, ясни предели
и във тях има радост, отмора.

Нека отидем във механата
и да изпием по чаша вино.
И нека от радиоапарата
да ни погали песен любима.

По булеварда стройни девойки
черни си очи издолу вдигат
и със онази мила усмивка
в нашите скръбни сърца ги вливат.

Но на сърцата, които страдат,
ръка си никои няма да сложи.
Всеки си има своя отрага,
свои копнежи, свои тревоги.

Но ние знаем: всичко ще мине.
Ще се забрави. Ще дойде време
и в една чудна, стара градина
ние щастливи ще се сбереме.

1956

БУЛЕВАРД

По булеварда светъл и спокоен
животът продължава да тече неспирно.
Все същите момичета развяват рокли,
все същите младежи ги задирят.

А ти стоиш на ъгъла в недоумение.
За своето време ли си спомняш ти,
когато беше пълен с планове и намерения
и искаше света да завъртиш на пръста си?

Сега в очите ти гори безумие.
Лицето ти е смъртно неподвижно.
Ти не можеш да кажеш тежката си дума
и този свят не те послуша в нищо.

О, заглуши в сърцето своята болка
и щом затихне пъстрото движение наоколо
мини през улиците пусти към полето.

Над твоята глава луната ще се движи като ореол.
Очите ти измъчени отново ще просветнат.

Тогави ветровете ще поемат твоята душа,
угаснала във мир, успокоена.
Ще дойдат нови хора, те ще разрешат
надвисналите над света проблеми.

1940

ЧУДО

От всички чудеса на този свят
най-чудното е туй, че ний живеем.
Усещат нашите ноздри аромат,
слуха ни звучни гласове люлеят.

Изпълнени са нашите очи
със много образи, с безброй картини.
Ний пеем и се смеем, и мълчим;
ний страдаме, а после сме щастливи.

В стаените сърца като в албум
са подредени блянове и страсти.
И вниква всемогъщия ни ум
в различни тайни, в дълбини прекрасни.

Виждат старците стоят пред своя гроб —
не страдат, не копнеят, не въздишат,
но пак се вслушват в чудния живот,
усмихват се едвам и сладко дишат.

СИЯНИЯ

Със нас започва и със нас прекъсва
живота ни. И той не се повтаря.
А всяка клетка своето право търси
и иска щастие, покой и вяра.

Хората и след нас ще съществуват,
но туй е друг живот на този свят.
На нашия ний нека се любуваме
и той да бъде смислен и богат.

О, с много красота да го изпълним,
с борба и устрем, с мисли и желания...
Да разсечем земята като мълнии
и да изчезнем във сияния!

ПОРИВ

Да копая някъде
в земните негра,
да товаря влакове,
с трактор да ора;

в зимните виелици
да прокарвам път,
да съм дърводелец,
да съм лесовъд;

но да чувствам връзката
с всички векове
и с човека – с гръзкото
негово сърце...

Ах, ще гледам весело
как вали дъжда,
как шуми унесено
парка във града;

как летят със люлките
нашите деца,
как блестят в цигулките
мънички слънца!

Туй е предостатъчно
за един живот.
Всички други блясъци
в нас си търсят брод.

Всичко друго в нас си е.
Можем всеки ден
много-много щастие
да си създадем.

ЖИВОТ

Успокоявали са ни със вечност,
с безсмъртието на човешкото сърце.
Туй е безсмислено, защото е далечно,
и е мъчително, защото няма цел.

Но хората железни упорито
напрягат нерви, мускули и ум.
Едни секаят небето и водите,
а други леят злато и чугун.

Едни в земята хвърлят всички сили —
в най-скритите ѝ гънки и недра.
А други своите мозъци са впили
в упорстващите атомни ядра.

И ще настъпи туй велико време,
когато в своя непреклонен ход
ний нови ценности ще създаде
за краткия си настоящ живот.

Ще стане всичко толкова възшебно,
че гойде ли ни време да умрем,
така ще бъдем ний опиянени,
че няма този миг да разберем.

МЪКА

Аз видях абсолютното нищо;
бе по-страшно от смърт в скотобойна;
бе брутално, безпринципно, хищно –
бе разумно и хладно спокойно.

Аз видях го във хора различни,
с охранени, гойни лица –
в хора, устните хитро облизващи,
в спапирусените им сърца.

Тези хора без срам и за всичко
си намираха днес обяснения;
не познаваха чисти усмивки,
нито сълзи, нито угризения.

Те рисуваха, пееха, пишеха
с много устрем и много размах,
а пък в себе си друго си мислеха
и поглеждаха гузно със страх.

Те във своята ситост умуваха,
че би трябвало да поживеем,
да си хапнем и да пофлиртуваме,
да си пийнем и да си попеем.

И сърцето ми гневно удари,
със юмрук блъсна моите гърди.
Аз заплаках за нашите другари,
покосени в поля и гори.

И плачех аз, и им завиждах
за сърцето, което мълчи –
за детинските техни усмивки
и за мъртвите техни очи.

1956

ГЛАС

Небето със звезди поръбено,
с безмерната си пустота
висеше върху мен озъбено
и знало като уста.

Морето гладно и сърдито
ревеше в своите пелени.
Разбиваха се във скалите
мъртвородените вълни.

И от крайморската градина
повяваше смразяващ студ.
Земята бе една пустиня
и целия живот – абсурд.

Във този грозен миг под кестена
аз двама влюбени видях.
Чух глас и после се разнесе
чистосърдечен весел смях.

С ръка сърцето си притиснах
и бързо тръгнах във нощта
към своя дом, към своите близки,
към всекидневните неща.

И вече не ми беше тежко –
не беше ме от нищо страх.
А бях чул само глас човешки
и радостен момински смях.

ЦИРК

Играеше си вятърът есенен
със пожълтял отбрулен лист.
И в цирка с куполите весели
аз влязох като журналист.

До мен на пейката седяха
и си шушукаха деца.
В захлас арената следяха
с очите си като слънца.

Шегите прости на смешниците
посрещаха със взрив от смях,
а скока смъртен върху жиците
с напрегнато и плахо: „Ах!“

Ах, всичко бяха те забравили
под веселия цирков свог.
Живееха със гъх на ангели
своя вълшебен млад живот.

Аз трябва репортаж да правя
за този цирк. Но аз не ща.
Аз искам детската забрава
да влезе в моята душа.

КАРТИНА
ОТ ИЛИЯ БЕШКОВ

Аз си имам всевъзможни тайни.
Правя комбинации безброй
с чувства и капризи най-случайни –
като моден някакъв герой.

А пък тези хора са различни.
Те седят на пейката до мен:
той е прост огняр във цех фабричен,
тя пък е чистачка в учреждение.

Те не са ни млади, ни любими.
Вижда се – съпруга и съпруг.
Но една голяма тайна имат:
чувстват, че седят един до друг.

Чувстват се спокойни и насъщни
като тез врабченца, що пред тях
пърхат и изриво се обръщат
в стопления от лъчите прах.

Като нарисувани от Бешков
те седят на пейката сега.
Ах, и аз тъй искам да усещам
времето, живота и света!

Тази пленителна забрава
и този радостен екстаз
децата само притежават,
горде пораснат като нас.

Ще има прощанства, ще има
посрещаня със сестри и братя —
и ското съществуване ще бъде
с напрежението, с горещото

Ах, всички деца са
под беславно небе
Живота със своята
свобода и мисълта

Аз трябва реторика да правя
на лъскало нок. Но аз не ща.
Аз искам детската забрава
да бъде в моята душа.

ДЪЩЕРЯ I

На Нина Генова

През грижи, през съмнения и радост,
през щастие и през ревността
ще преживеем ние своята младост
и бавно ще навлезем в старостта.

Тогава, млада, в едно утро ясно,
със ореол от светкаща зора,
ще се изправи стройна и прекрасна
във бяла рокля нашта дъщеря.

Ще има като теб очи-мозайки,
затаен гъх, усмивка на дете —
каквато си била ти като малка,
и все пак по-пленителна от теб.

Огромно чувство във мен ще прелее,
ще ме разтърси, ще подири брод
и жално ще се устремим към нея —
към вечно младия, любим живот.

А тя? О, тя отива на забава!
Какво ще я смущава и боли?
Във този миг ти сам не ме оставяй —
по белите коси ме погали.

ГЪЛЪБИ

На Людмила Исаева

На пощенския гълъб женската
гнес неочаквано умря.
Аз я поставих вкочанена
върху студената земя.

А мъжкият се вдигна с ятото,
над облаците полетя
и силно свиреха крилата му,
окъпани от утринта.

След туй се свря в една пролука,
обзет от своята тъга,
за мъртвата с копнеж заука
и цяла седмица гука.

Аз го разбирам. Туй е онзи
инстинкт всевластен за живот,
инстинкт за ласки и възторзи,
за щастие, за мир, за плод.

И с нас се случва туй – и ние
оставаме така сами.
Само не можем да летиме
и много дълго ни боли.

1957

ВСЕКИДНЕВИЕ I

По осем часа сън и осем часа работа –
и осем разпилени часове.
Така минава нашето време златно
край шумните житейски брегове.

А има хора, улици, цветя, трамваи.
Градинка мъничка във центъра цъфти.
Но никога я не вижда и нехае,
че в нея истински живот кипи.

Едно дете със чанта там се спира,
стои на лъскавия тротоар
и дълго гледа тези цветни фигури,
направени от майстор градинар.

Един кондуктор с ватмана се спречква
и настоява да го разбере,
че вчера срещу четири деветки
извадил от валетата каре.

Една чистачка към лехите се отправя
и мисли със въннение в гърди
дали синът ѝ вече е поправил
получената двойка отпреди.

Навред живеят хора, а не можем
към щастието да намерим брод.
От своите лични грижи се тревожим
и чужд ни е безкрайния живот.

Откъсна се от ярките цветя детето.
Кондуктора с трамвая отлетя.
Чистачката в сандъчето си смете
цигарени кутии и листа...

ОГНИЩЕ

Под старата и притихнала стреха
свирише плахо щурче.
Край огнището чудна книга четеха
две момичета и едно момче.

Беше топло и тайнствено. Беше потайно.
А животът бе хубав и млад,
отразен в приказките на Николай Райнов,
събрани от целия свят.

И майката с плетка чорапи в ръката
до огнището се приближи
и заслушана в сладкия глас на децата,
изпусна кълбото с конци.

И таткото с очила, който четеше
вестник отпреди десет дни,
свойто столче трикрако полека премести
и край огъня се настани.

И малката къщичка в миг се издигна,
на върха на света се опря.

Във огнището пламъка плахо примигна,
после весело се разгоря.

О, ще свети той! И ще струи навеки
на приказките чудни дъхът.

По техните сину и златни пътеки
и бащи, и деца ще вървят.

1946

ДВЕ ГОЛЕМИ ДИВ СТАРЕЦ

На Атанас Далчев

Рано влезе то в живота.
Закатери се по скели.
Бе щастливо, че работи
и че хляба си печели.

Майка му дойде на гости
да си навести момчето.
Поприказваха и после
тръгнаха да се почерпят.

В бозаджийницата светла
те се вмъкнаха смутени.
Бръкна в джоба си момчето
и извика: – Две големи!

– Нека малка аз да взема! –
майка му прошепна тихо.
То повтори: – Две големи! –
После сладко ги изпиха.

И момчето с жест небрежен
своите стотинки гаде
и със майка си излезе
силно, хубаво и младо.

Простата му пъстра ризка
капка вар бе украсила.
Ах, безкрайно много искам
аз да имам тази сила!

СЪВЕТ КЪМ ЕДИН СТАРЕЦ

Не се измъчвай, че ти липсва живост,
че те не блазни нещо на света...
Животът е въпрос на издръжливост
по пътя към безсмъртие и красота.

СЛЕД ВОЙНАТА

110

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

След водородната война
животът бавно се въззема...
Приветстват птиците деня.
И слънцето като поема

огрява болната земя,
измъчена и изранена...
Тя се събужда от съня
и диша плаха и стаена.

Човекът изорава пак
тревясалата своя нивка.
Осигурен със късче хляб,
той се прибира на почивка.

Погалва своето дете
върху гърдите на жена си
и вслушан в нейното сърце,
във сладки мисли се унася,

че всичко ще се нареди,
че хубаво е да живееш
и разрушените мечти
с горчиви сълзи да полееш.

ПЕПЕЛ

111

ХОРА И ЗВЕЗДИ

Когато страстите изгарят
и се превие твоят гръб,
животът властно те затваря
във своя вечен кръг.

И в този кръг мой не допуска –
предлагайки ти сладък плод –
ни нови хора, ни изкуство,
ни към илюзиите брод.

Там влизат само ветровете,
трептенията на века
и някое красиво цвете,
поливано от теб с ръка.

ПОЗНАНИЕ

Познанието, страшното,
в сърцето се всели.
И няма вече радости,
и нищо не боли.

Пред теб е механизма
на целия живот
със всички страсти, бризнали
в упадък и възход.

Ако изгубиш тръпката,
която те гори –
с вселената прегръдката
и с ясните звезди,

иди там на ливадата
и като кон паси...
Бълбука тихо вадата,
цветенце я краси.

Шумят в благоухание
зелените гори.
И страшното познание
света от тебе скри.

КОНСТАТАЦИЯ

Победата ще те разложи.
Успехът също. Боже мой,
на този свят съвсем не може
да се живее във покой!

Във съпротива непрестанна!
Все в упор! – Няма ли друг път?
Изглежда, няма. Тъй минава
живота в бой с самата смърт.

СМЯХ

Сияе озарен от блясъци
живота в моя роден кът.
Той има много недостатъци,
но пак ми е безкрайно скъп.

Ах, ненапразно са мечтали
за този нов обществен строй –
и в карцерите са лежали,
и са умирали от бой.

И ненапразно във чужбина
за юношата замечтан
изглежда нашата родина
като един постигнат блян.

Сега е чист и ясен пътя,
по който хората вървят.
Те имат на какво да стъпят
и към какво да се стремят.

Те всички от сърце се смеят,
почувствали за първи път,
че са родени да живеят
и да се радват на светът.

СНЯГ

*Бял сняг ще има само във градините,
където си играели деца.*

АТАНАС ДАЛЧЕВ

На всяко общество наемната утайка
гъхти на приеми, разврат, парфюм.
Туй е разглезена и алчна шайка –
това са хора с ловък, хитър ум.

Те бдят, слухтят и презрупирват сили
да не извършат някой грешен ход,
да не изпуснат службата, автомобила,
апартамента, лесния живот.

О, сняг, ти, който не разбираш нищо,
измий очите ми със своята чистота!
Нали човек оре, изгражда жилища,
лекува болести, тъче платна?

Той в бъдещето гордо ще премине
и алчност, и суетност надделял.
Тогаз не само в детските градини –
навсякъде снегът ще бъде бял.

1956

НА ЕДИН ПРИЯТЕЛ

Ти искаш да угаснат светлините,
за смърт да бият непрекъснато камбаните,
да са заключени завинаги вратите
на кафенетата, кината, ресторантите.

Ти искаш да изтриеш със юмрук червилото
от устните на приветливите жени,
да скъсаш елегантните костюми на суингите
и скъпите им шапки във праха да смачкаш.

Ти искаш да насипеш отрова в ястията,
за да убиеш на хората изострения апетит,
и когато водят гастронимически разговори
около масата,
да изсипеш с отбращение десерта върху
главите им.

Ти искаш лудниците да са пълни с хора
и нови лудници да никнат непрестанно,
ти искаш хората да скачат от прозорците,
защото няма нерви от стомана.

А ето че войната и животът си текат.
Земята се тори за хиляди години.
И някой ден ще се срамуваме да минем
през тези равнини, набъбнали от кръв.

Юли 1942

ОБЛАК

Аз не чувствам вече остра болка,
не познавам безнадеждна скръб.
Имам си един възшебен облак
с огненочервен и светец ръб.

Той ме взима в своите обятия,
носи ме под гръжд от светлини
към детинството, към младостта ми
и към всички изживени дни.

Още пъстроцветното хвърчило –
литнал змей във синьото небе –
ме пленява и със всички сили
тегли мойто тупкащо сърце.

Още помня класната ни стая
с чуден гъх на погово масло.
Ето пак урока си не зная –
бърча пред учителя чело.

Още виждам моето момиче,
сегнало зад бялото перге.
Днес геца то има, друг обича –
може би така е по-добре.

Още чувствам в мрака на затвора,
до самия ръб на своя гроб,
истинската стойност на живота –
на един-единствен миг живот.

С този чуден облак аз живея
вчера, днес и всички дни в света.
Като влюбен юноша копнея,
като старец гледам и слухтя.

Който този облак притежава –
даже болен или ослепял,
весело през времето минава
и за мъртвото не му е жал.

РАВНОСМЕТКА

Тъжна царкиньо, заспи, забрави,
заспи, забрави!

Д. ДЕБЕЛЯНОВ

Заспи, забрави и почни отначало!
От самото начало почни.
Усмхни се на златното слънце изгряло
и на майка си се усмхни!

И недей се лишава, недей се лишава
от свободната мисъл – недей!
Някой готви ти някъде атомна лава.
Примка готви ти други злодей.

О, живот, аз вярвам, че ти ще пребъдеш
над мерзостта и смъртта.
Мойте грешки извършени ти ще отсъдиш,
ще ми простиш на света.

Ти, който окриляш мушицата вина
там над кацата, пълна със плод,
повярвай: душата ми беше невинна
и бе истински моя живот!

1978

ЩАСТЛИВ ЧОВЕК

По улицата свежа
се движех този ден.
Момчетата нежно
поглеждаха към мен.

Шумяха моите крачки
по гладкия асфалт.
Почувствах се прозрачен
и някак странно млад.

В отсрещните витрини
под ярки светлини
над шевните машини
работеха жени.

В една постройка стара,
застанали със гръб,
аз виждах обущари
погметки как коват.

Помислих с изненада:
„Защо не съм аз там?
Аз мога също радост
на хората да дам.“

Деня замря във своята
кристална чистота.
Земята бе спокойна,
красива – пролетта.

В тролей, пълен с хора,
се качих след това –
поканих там шофьора
на гости у дома.

Бях от копнеж замаян –
бях млад и чист, и лек.
И тъй разбрах накрая,
че съм щастлив човек.

Когато потъмняваше небето,
приведен той във къщи се прибра.
Огромна рана зееше в сърцето му,
но никой тази болка не разбра.

Едва прекрачил в стаята, заплака –
на голите гръски се строполи.
И черни засияха в полумрака
обилните му бликащи създи.

Скумтеше той в неугържима мъка,
със нокти грацеше във своя вой
и хъхреха като че ли на смъртник
гърдите му в вечерния покой.

За хилядите страдащи, които
не можеше сега да утеши;
за неспокойните сърца, разбити
от порив силен, но непостижим;

за светлите очи, в любов прехласнати,
които нявга чисти бе видял,
и за смъртта – владетелка на хаоса –
той диво и безпомощно риди...

Към полунощ, припаднал до стената,
сътс бледа като месеца глава,
той чу как бесно блъска във стъклата
любимата му котка.

И едва
се приповдигна. Бързо ѝ отвори.
Във трескавите си ръце я взе.
И с нежен укор щом ѝ заговори,
спокойствие душата му обзе.

1937

ЛЮБОВ

С лице от странен блясък озарено
ти в своите очи ме потопи.
Докосна се ръката ти до мене
и камъка в сърцето ми стопи.

По моите черти тъй уморени
отново мина малко светлина.
И се събра безкрайната вселена
в спокойните контури на гения.

И дълго аз те носих във сърцето си.
Под клепките ми нощем спеше ти.
В зори се вслушвах как тупти сърцето ми
и скачах от кревата с весел вик.

А после избледняха нашите думи,
изстинаха горящите уста.
И угаси се чудното безумие
в разкритата лъжа на любовта.

Сега отново здания и улици
ще се въртят в безсънните нощи.

Ще се въртят пред мене пак учудени
зелени, сини, шарени очи.

Така от скок на скок, в самоизмама,
срещу смъртта отиват моите дни...
Въртете се, студени черни здания!...
И ти, земя, глупешки се върти!

СМИСЪЛ I

Не виждам смисъл във това
да се затвориш във семейство,
да имаш работа добра
и да се препитаващ лесно.

Не! Има смисъл само в нашите
обрулени от труг лица,
във гръзновените и страшните –
в горящите до смърт сърца.

ЛИТЕРАТУРНО ЧЕТЕНЕ

С безброй деца салона беше пълен,
със глъчка и шушукане потайно.
Когато към децата се обърнах,
мен ме потресе една страшна тайна:

че от децата има в мен по нещо,
че капка моя кръв и тях вълнува.
Обгръщах ги със поглед и усещах
изобщо, че смъртта не съществува.

Очите ми отворени прозряха
в дълбочините на велика бездна:
и мен да погребат след време щяха,
но аз не можех вече да изчезна.

Децата, птиците, скалите черни,
луната над морето засияла –
единосъщна, цялата материя
във този миг се беше осъзнала.

ЗАГАДКА

на Илия Лазарова

И застрашителна, и сладка,
с очи, що тайнствено горят,
пред мен стои като загадка
красивата потайна смърт.

Кога ли тя ще ме издебне
и как духа ми ще срази?
С безумие пред гроба леген
или с уплашени сълзи?

Не, тя ще гойде неочаквано
сърцето ми да заличи,
на родствениците разплакани
един час само ще възгорчи.

НА РАДОЙ РАЛИН

Ти искаш да напиша стихове.
Защо да не напиша?
Живеем ний, но в други светове
душата наша диша.

С нечисти ръце пипаха ни нас.
Света не ни познава.
Ще имаме в предсмъртния си час
покой и мир, забрава.

Очисти ми сърцето, дай ми мир,
в дълбочината на бездните дай ми мир,
и ние ще погледнем в бездните
на не ни мисля, божествеността на не ни

Почага, почага, белия черни,
луната ил морето луната —
мислехме, ние, мислехме
дълбоко ние се бием сълзи.

ЕДЕЛВАЙС

На Иван Пауновски

Смъртта ме люлее на своите скути
и нещо красиво разказва ми тя:
— Ще бъдеш погребан ти в бездни нечути,
на кал и вода ще ти стане кръвта.

Тъй хилядолетия ти ще пътуваш
в земята, по корени и по листа,
при среща със близките ще се вълнуваш,
ще зъзнеш от зимния вятър в нощта.

Готви се, приятелю, дълго готви се,
когато един еделвайс разцъфти,
в листата му нежни да сбереш своите мисли
и пак да си спомниш, че си ти, че си ти!

Руб, сърцето ти в
Усмихна се в сина
Срещи ние поглед
колелата тинели.

18.V.1987

ГОЛЯМАТА ТИШИНА

От дълбокия Космос,
гдето вей хладина,
като шепот се носи
голямата тишина.

И звучи този шепот
през нощта, през деня.
Ти се вслушваш нелепо
в голямата тишина.

Нашта земя – прашилка –
жадна и в светлина,
все не иска да свиква
с голямата тишина.

Чуй, сърцето ти бие!
Усмхни се в съня!
Скоро ще те покрие
голямата тишина.

15.V.1957

НАГРАДА

Дълги години вече
аз съзерцавам смъртта...
В това се крие, човече,
смисъл и красота.

Аз чрез смъртта измервам
колко струва в света
сладката тръпка на нерва,
живота, мисълта.

И затова за награда
ще свърши моят живот,
както листото пада
от есенното дърво.

ОЧИ В ОЧИ

Какво искаш от мене, смърт?
Защо ти тъй играеш?
Аз минах вече своя път.
Ти всичко мое знаеш.

Ти можеш да ме прибереш.
Аз съм готов за тебе.
На мен ми стига със копнеж
веднъж да те погледна.

На мен ми стига – наклонен
над безизходна бездна –
насладата, че в тоя ден
навеки ще изчезна.

Чуй, сърце мое
Успокой се в смърт
Скоро ще ти изгряе
новия ден.

18.V.1887

МЪЧНОТИЯ

Да се умре не е тъй лесно.
По свой закон смъртта царя.
Аз се напих. Туптеше бесно
сърцето в моите гърди.

Помислих си, че ще се пръсне.
Ала не бе смъртта това.
Аз само се събудих късно
със празна като цев глава.

ОЧИ В ОЧИ ВПЛОТНУ

Видишь, как ты — человек, как ты —
 Вино, что ты — человек, как ты —
 Ах, как ты — человек, как ты —
 Ты — человек, как ты — человек, как ты —

Ты — человек, как ты — человек, как ты —
 Ах, как ты — человек, как ты —
 На тебе — человек, как ты — человек, как ты —
 Видишь, как ты — человек, как ты —

На тебе — человек, как ты — человек, как ты —
 Видишь, как ты — человек, как ты —
 Видишь, как ты — человек, как ты —
 Видишь, как ты — человек, как ты —

МЫ

ЗЛАТНИ
ПАНТОФКИ

О, как ты — человек, как ты — человек, как ты —
 Ах, как ты — человек, как ты — человек, как ты —
 И в ушах твоих — человек, как ты — человек, как ты —
 Видишь, как ты — человек, как ты — человек, как ты —

О, как ты — человек, как ты — человек, как ты —
 Ах, как ты — человек, как ты — человек, как ты —
 Видишь, как ты — человек, как ты — человек, как ты —
 Видишь, как ты — человек, как ты — человек, как ты —

По шуй бе медь, медь, медь. После баша,
 Медь, медь, медь, медь, медь, медь, медь, медь,
 И как ушах твоих — человек, как ты — человек, как ты —
 Видишь, как ты — человек, как ты — человек, как ты —

Желана и достъпна, ти лежеше
в леглото като бяла морска пясък.
Ти цялата в сияния гореше
и беше нежна и благоуханна.

Сърцето ми преливаше във тебе
и моя блян, и всичката ми кръв.
И с устните си меки ти изгреба
от моите последния ми гъх.

О, силен, властен порив да изчезна,
да се превърна в облак чист и лек,
във атома, от който съм заченат,
преди да стана след това човек!

Но туй бе невъзможно. После бавно,
безкрайно уморен изправих ръст.
И пак усетих върху своето рамо
противния хилядолетен кръст.

СБЛИЖЕНИЕ

Аз не лежа върху теб.
 Аз лежа върху земята.
 Върху планини и гори –
 твоите гърди и бедра.
 Земята нищо не иска –
 само да никнат цветята,
 само да блика живота
 от нейните знойни недра.

Хаотичното време
 се върти в своето вечно движение.
 Мъртви в него се носят
 планети, слънца и звезди.
 Само тук на земята,
 само в нашто могъщо сближение,
 на вселената дяволска
 смисъла ще се роди.

ДЪЩЕРЯ II

Ако ми беше гъщеря,
 със същия копнеж тогава
 щях сутрин да се наслаждавам
 на пукващата се зора.

И пак така ще ме болеше
 от всеки поглед твой към друг –
 към ухажорите ти вещи,
 към собствения ти съпруг.

Какво да правим? Ние мислим
 за пол, за род, за кръв, за зов,
 а това чувство е единствено
 и просто казва се любов.

ПОКОЙ II

144

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Какъв покой! Ту се обади,
по телефона позвъни,
и влезе пак живота, младия,
в стаята с четири стени.

Какъв покой! Пак мойта мисъл
спокойно в черепа кръжи.
И радва ме, и ме залисва
лалето с чашка за сълзи.

Усмихна ми се много пъти,
гордето да заспи деня.
От все сърце благодаря ти
за тая сладка тишина.

БОГАТСТВО I

145

ХОРА И ЗВЕЗДИ

Ти се разхождаш в бяла рокля,
със изумрудни обици,
с капризно-гъвкава походка
и с нокти – сребърни писци.

Събира се света във тебе,
безкрайния и сложен свят.
Щастлив съм, че съм ти потребен,
и съм от всички най-богат.

ЗВЕЗДА

Едно те моля: обещај ми,
че винаги ще си край мен,
че наште съкровени тайни
ще пазим до последен ден.

Със теб по-лесно остарявам
и вслушан в пулса на света,
пред бъдещето се смирявам
и ми е мила радостта.

Когато в мрака ще пропадна
със бяла, грохнала брада –
ти все така ще бъдеш млада
и весела като звезда.

АВТОМАТ

По улицата той върви,
почти е нереален.
Пронизват радиовълни
духа му, в смут запален.

Те свързват го с вселената,
с пращинки и звезди,
с нектара сладък във зелените
поникващи треви.

Върви той като автомат
по улицата прашна
и го командва любовта,
упойваща и страшна.

ЩАСТИЕ

Не пуска ти нищо от мене:
нито средства, ни апартамент,
нито в службата си улеснение,
нито даже билет за концерт.

А отдаде ми своите устни,
които аз пожелах,
и в ръцете ми се отпусна
като в люлка, без сметки и страх.

Бяха нежни и меки косите ти,
а пък кожата – като стъкло,
макар бръчките вече открито
да гълбаеха твоето чело.
На небето безоблачно грееше
голяма червена луна.
Тя ни гледаше с поглед копнеещ
и преливаше от светлина.

А кога те изпращах до вкъщи,
ти разтвори жадно ръка,
вплете в моите своите пръсти
и дълго вървахме така.

И от твоята жажда прехласнат,
като юноша плах и смутен,
аз намерих голямото щастие,
че ти чувстваше нужда от мен.

ПОГЛЕДИ

Погледи, погледи, в мен устремени!
Защо се втренчвате? Какво желаете?
Може би в моите очи зелени
своята младост виждате.

Може би в моята кръшна походка
своята мъртва страст търсите вие.
Може би искате от мен живота,
който от вас зад цветята се крие.

Хора, приятели – стари и млади, –
нищо не искайте! Не обещавам.
Всичко, което ви носи наслада,
по своя воля аз само раздавам.

ВСЕЛЕНА

На Тамара

150

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Несъразмерен и безкраен,
пламтящ, избухващ, вкочанен,
светът със скрит копнеж мечтае
да бъде с някой споделен.

А аз едно сърце смутено
няма с кого да споделя.
Ти си далеч, не си при мене
и зъзне цялата земя.

Няма мъжа, който да ме
е кой да ме...
Няма мъжа, който да ме
е кой да ме...
Няма мъжа, който да ме
е кой да ме...
Няма мъжа, който да ме
е кой да ме...
Няма мъжа, който да ме
е кой да ме...

А къде те отправих да бъдеш,
където си...
Всичко в мен е обичта ти,
и днес и винаги така.

И аз съм...
както ти...
и аз съм...
както ти...

РАЗДЯЛА

151

ХОРА И ЗВЕЗДИ

Грохота на влака може да пробужда
нашето сърце със остър нож.
Ти замина с влака. Твоят образ още
мило грей пред мене в пагналата нощ.

Трябва да не мисля, трябва да преглътна,
че една раздяла е това...
Времето ще каже, времето, що тъмне,
смърт или раздяла бе това.

Няма мъжа, който да ме
е кой да ме...
Няма мъжа, който да ме
е кой да ме...
Няма мъжа, който да ме
е кой да ме...
Няма мъжа, който да ме
е кой да ме...

Но сърцето ми мисли и плакало...
Остава, забравя любовта...
Всичко в мен е обичта ти,
и днес и винаги така.

А къде те отправих да бъдеш,
където си...
Всичко в мен е обичта ти,
и днес и винаги така.

И аз съм...
както ти...
и аз съм...
както ти...

РАМКА НА ПРОЗОРЕЦ

На Тимара

О, как мразя този прозорец,
на който седиш сама
и гледаш пълзящите хора
из вечерната тъма!

Да съм рамката искам – тази,
на която облягаш ръце.
Та така цяла нощ да те пази
с трепет гърбеното ми сърце.

СЛАБОСТ

Златокрили мушици се сбират
да спят върху росна трева...
Остави я! Тя не разбира,
тя не знае що значи това.

Остави я, сърце! Приблужи я
до старостта и смъртта!
Има много уста като тия
тъй жадувани нейни уста.

Има много гърди като тия
животворни нейни гърди.
Сляпа страст в своята сладка стихия
всичко живо във шемет върти.

Но сърцето ти много е плакало...
Остави, забрави любовта!
Все ще срещнеш ти някъде някога
постижимата своя мечта.

СТРАСТ

Ти седиш като всички на масата.
Твоята мила усмивка мълчи.
А отвред зеленикави блясъци
пъплят алчно във моите очи.

Ти говориш най-простички думи
за концерти, за кино, за спорт,
а за мен те са сладки и умни
и най-скъпите в моя живот.

И влече ме твоята утроба
с възшебния пулс на светът
тъй насилствено, както гроба
иска нашата гаснеща плът.

Сърцето се гърчи и плаче,
в кръв се къпе, умира от глад
и ме мами луната с жълти клепачи,
че ти си целия свят.

Аз си тръгвам във здрача,
крача, мъртъв се влача...
Ти танцуваш туист с непознат.

ТАЙНА I

Ти не разбираш това щастие
в човешките гърди –
да бъдем двама сред летящите
планети и звезди.

Нас никой да не ни познава,
но пъстрия живот
неспирно да ни обкръжава,
загадъчен и нов.

С възшебни невидимки
на своите глави,
щастливи да се движим ний
навсякъде сами.

Да ни люлее времето
във златни пелени.
Богати, пълни, трепетни
да бъдат нашите дни.

И никой никога, докрай,
до смъртния ни ров
да не успее да узнай
за нашата любов.

ВСЕКИДНЕВИЕ II

Денят спокойно си вървеше
по облаци от кадифе.
Детето кубчета редеше.
Вареше майка ти кафе.

Сърцата на пчели и котки,
на птици, незаклани днес —
в гърдите им туптяха кротко...
Аз гледах всичко с интерес.

Ти френски учеше спокойно.
В миг моя поглед улови...
И все пак нищо няма стойност
само по себе си, уви!

Сърцата се гонят и мислят
в кръг се гонят, умора от
и не могат да спрат да мислят
че ни си тръгва след.

Аз си спомням твоя усмивка,
криво, криво си бавно...
Ти спомняш моят усмивка
додека спомняш аз

РОКЛЯ

Твоята рокля в града шумоли
и паят твоите крачки.
Теб всичко те радва и весели:
погледи, думи, закачки.

Ти си тъй млада и неокосната
от болка и от любов.
С весели багри пред теб се е проснало
пъстрото земно къло.

Който те види, щастливо се смее,
спомня си той туй, що бе...
Твоята рокля в града се люлее
като лазурно небе.

Ти имаш устни като канка
и бяла гълъбова шия...
Аз приближавам, свалям шанка
и почвам канката да пия.

МОРЕ I

158

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Морето през деня ръмжеше,
гризеше със зъби брегът,
към нещо свое се стремеше
със болка в силната си гърд.

А щом се мръкна, то потръпна,
успокои се и заспа.
И ти за пръв път не отгръпна
от мойта своята ръка.

Но колко странно е сърцето!...
Вървях из тихия квартал
и се усмихвах на морето,
което късно бях разбрал.

ИГРА I

159

ХОРА И ЗВЕЗДИ

Би трябвало да те забравя,
да не стоя за теб на старт,
но продължавам да играя
със чувството си на хазарт.

А хубаво е това чувство –
когато грешната земя
не е самотна, тъжна, пуста,
а грее в синя светлина...

Когато гаже и морето,
клокочещо от гняв стаен,
изглежда ласкаво и свети
с цвят изумруденозелен.

ШЕПОТ

Пошепваш ми, че в мен си влюбена.
Нима е истина, кажи?
Това е много, много хубаво.
Сърцето ми се освежи.

И както всяка птица пие
роса от клонки и листа,
то също почва да ти вие
едно гнездо на любовта.

ЕДИН ДЕН

Денят е пълен с теб и твойта същност.
И този ден е толкова голям,
че мен ми е сега едно и също
за времето с безкрайния му блян.

Звездите, лъчезарни и галечни,
избевват плащаница на нощта.
Благодаря ти, моя малка вечност,
за този ден, изпълнен с красота.

АКРА

Да отидем да живеем във Акра!
Африканската нощ ме влече.
Виждам в нашата хижица малка
сръчен паяк тюрбан как тъче.

Из тръстиките рој лампиони
пръскат бледозлатисти лъчи.
Приближават до нас скорпиони
и ни гледат със кротки очи.

ИГРА II

Днес любовта не ще реши всичките ти проблеми,
не ще ти даде смисъл тя, ни вяра, нито цел.
Човешките въннения са сложни и големи –
неутолимия копнеж почти е без предел.

Затуй не ме измъчвай ти, не ме кори, любима,
че все не искам твоята душа да разбере.
Това, което давам ти, и туй, което взимам,
да бъде само миг покой, наслада и игра.

НА АТАНАС ДАЛЧЕВ

Блазе ти, с никое събитие
не си се умърсил!
Сияе в облака на гните
гнес твоя образ мил.

Човешката гуша разпната
бе твоят идеал.
Ти ѝ отдаде красотата,
с която си живял.

Ще минат мрачните години
и твоят светъл ден
във своята вечност ще премине
човешки съхранен.

КОПРИВИЦИЦА

Навлизах вече в своята зрялост –
не бе детинщина, ни старост –
бях петдесетгодишен аз.
Тогаз в Копривщица летувах,
на стари къщи се любувах
и ги разглеждах във захлас.

Но с мен се случи нещо странно
и любопитно, и забавно:
просмука в мене този граг –
със своята гревност ме обгърна
и без да съм желал, ме върна
с едно столетие назад.

Замираше от смут гръха ми.
Разхождах се по калдъръми
и вдишвах сладост и покой.
А сутрин чукаха в стъклата
и ме събуждаха цветята –
латинки, пламъци, шибой.

Аз слушах сладка реч звънлива –
не вестникарска, а красива –
със гуми като цветенца.
Не срещях мутри хулигански
от улиците софиянски,
а чисти и добри лица.

И пред музея на Бенковски
помислих в порив философски,
обхванал със ръце глава:
– Щом аз във този град предишен
се чувствам почти стогодишен,
реално значи е това.

Това е истинско безсмъртие!
А вероятно това пътя е
и да достигнем вечността...
Но мислите ми се смутиха,
щом моите очи откриха
рой курортистки във града.

Те бяха хубави и стройни,
подвижни, някак неспокойни,
с походка плавна на сърна –
с очи, които обещаваха
на тези, гето заслужават –
съречност, ласки, топлота...

И философската проблема
престана да е важна тема
и си признавам със тъга:
– Не съм аз петдесетгодишен,
ами съм тридесетгодишен
и съм далеч от вечността.

АРОМАТ

Притихнал град и гъжг, и нежен тропот
на канките по твоята мушама.
Иди у тях! Това е просто опит.
Тя може би сега си е дома.

Ах, още нищо не е споделено
от вас! Усмивки само и мечти.
Но с най-красивото опиянение
сърцето ти във този миг тупти.

Във този миг ти знаеш туй, което
не всички хора знаят в този свят:
че вишните загадъчно си шепнат,
че канките гъжговни имат аромат.

ОЧАКВАНЕ

По телефона твоят глас
като вълна ме грабна...
– Ще дойдеш ли? – запитах аз
с душа за ласки жадна.

Ти обеща. От тебе чух
едничка само дума,
а се раздвижи моя дух
като звъняща струна.

Ще бъде хубав този ден –
и радостен, и топъл...
Тъй сладко е да те люлей
вълната на живота!

РАЗХОДКА

Гората с птици сладкопойни
ни среща рано сутринта
и по косите на девойката
посипа пъпки и листа.

Славей влюбен любопитно
извърна своите очи,
а катеричката подрипна
и нависоко се качи.

Една столетна костенурка
понечи да ни стори път.
И само вълк далече в урвата
към нас оголи остър зъб.

Аз казах: „Тези обитатели
са много мили в този час.
Но все пак те не са приятели,
както са хората за нас.“

Не можем с тях да се разбираме,
а някои ни вдъхват страх...”

Тя ме погледна закачливо
и звънна сладкия ѝ смях.

Тогава, ласкава, гората
постла ни мек килим треба,
за да послуша в тишината
най-съкровениите слова.

ЧАША С МАСТИКА

Алкохола консервира
мисли, блянове и чувства.
Той ги прави поносими.
Присмехулните ти устни
спират да ми се надсмиват.

От кристалната мастика
ти се съгласяваш с мене.
Казваш ми, че ме обичаш,
но че още не е време
към семейство да привикнем.

Има много страшни чувства,
но какво съм аз виновен?
Като гледам твоите устни,
мисля си – ще се отпусна,
ще се съживя отново.

А не искам да живея.
Може да съм мъртъв вече.
Чашата ми се люлее
и усмивката ти грее
присмехулна и сърдечна.

ЗАБРАВА

Играта свърши. Пак ще трябва
със проницателни очи
да викна моята забрава
внимателно да заличи

смеха и устните приятни
и веждите, извити в кръг,
и твоите пантофки златни,
в сърцето стъпвали на път.

Забравата ще стори всичко.
Тя ме обича и ценя.
Сърцето само, саменичко
ще трепка и ще преболи.

ЦИКЪЛ
ЗА ТАМАРА

ЗАПРАНА

Варела обрива. Глътне мисъл
сърце промисляващо
ре бавно мисляла жабата
визначаваша режуща

смята и убоавите пряснати
и ба бавно, възбавно в бавно,
и режущите нежностите жабата
визначаваша режуща

Забрехства ще ситна бавно
Тако обира и жабата
Сърцето сито, жабата
ще жабата и ще обира

ВЯРНОСТ I СЪОТВЪСТВИЕ

Омръзва всичко. Хората омръзват.
Омръзваме си също тъй и ние.
В присъствието ти понявга зъзна
и в празни удари сърцето бие.

Ще ни стопяват болести и грижи
и старческа вдървеност, и склероза.
И бавно ще оронва своите листи
разлюбената на живота роза.

Сърцето тръпне във тревожен тътен
дали ще мога, в грозен страх улисан,
във онзи миг, във онзи миг предсмъртен
със мене да те взема в своята мисъл.

СЪОТВЕТСТВИЕ

Твоят смях съответства на моя.
 Моят израз съответства на твоя.
 И когато сме двама, край нас е
 любовта, радостта и покая.

НЕЩАСТИЕ

Притворните хора са нещастни лицемери –
 под ключ дълбоко във сърцето си таят
 несбъднати копнежи, страх от изневера...
 Спокойно си отгъхват те едва когато спят...

Така в ателието на художника
разбрах аз смисъла на мавзолеите,
на пирамидите и всички гробници,
с кошто за безсмъртие копнеем.

Старият майстор бе парализиран –
лежеше неподвижен в морна нега.
Единствена жена му го разбираше
и само тя се грижеше за него.

Във трите стаи на апартамента,
сред гъх на темпера, бои и лакове,
висяха като концентрат на времето
в масивни рамки плодове и актове.

Там носеше се гъх на минало и бъдеще,
на младост и на вечност, на цветя...
Ала от всичко туй едничка ме не лъжеше
на тези стари хора обичта.

Точно през тези дни световната наука,
чрез препарати и чрез механизми,
чрез еликсири и чрез организми
постигна най-подир мечтаното безсмъртие.

Хората щяха да живеят вечност от години,
ала дали от туй ще ми бъде по-леко?

Безкрайна върволица дни и нощи.
Безкрайност от женитби и разводи.
Безкрайност от копнежи и от знания.
Безкрайност от наслади.

И хората дали не щяха да се ужасят?
Дали не щяха да поускат те най-после
във пръст и камък да се претопят?

Ще им е леко, ако са по двама –
мъж и жена, споени с обичта,
и ако могат просто да се радват,
тъй както всички живи същества,
на изгрева, на залеза, на вятъра в листата,

на слънчевата грейка, на гъждът,
на тръпката, полазваща по сетивата
преди потегляне на път.

Ако са здрави, ако могат да заспиват
във сладък унес вечер като легнат,
и сутрин при събуждане да се усмихват
един на друг, щом само се погледнат.

ОВИЧ

Недей умира преди мен, защото
във тази страшна бездна – вечността –
аз никъде не ще намеря твоята
привързана към хората душа.

А ако аз умра, ти мен ще ме намериш;
при мене ти ще дойдеш някой ден...
И аз в земята ще те чакам верен,
спокоен и щастлив, от слънце озарен.

Ще плаче в гъжг и бури късна есен...
Ний в горския поток ще си шептим;
в пръстта и в корените ще се смесим,
прегърнати, в гъжговна капка ще седим.

Ще ме намериш във тревата, свела
стебла под пролетните ветрове,
и в ронещите се над твоя гроб сребристобели
и нежни като сянка цветове.

ЛЕГЛО

*Но все по-скъпа ми е таз,
която ми постла легло.*

РОВАРТ БЪРНС

И пролетта, и младостта,
и всичко си отива...
Не искам нищо от света –
ти само да си жива.

Старее твоеото лице
и с бръчки се покрива,
но ти за моето сърце
така си по-красива.

В друг влюбена си може би,
суетно-закачлива...
Каквато искаш ти бъди,
но само да си жива.

ГИБЕЛ

Тя го обичаше и го целуваше,
и го притискаше до своята гръд.
Тя мислеше за него и тъгуваше,
когато той бе някъде на път.

А той я гледаше като загадка
и питаше се тъжен и смутен:
„Дали не ще е любовта ни кратка?
О, тя ще ме остави някой ден!“

И със копнеж ѝ милваше ръцете.
Но сдържана, стаена беше тя,
долавяйки във своя огнен трепет,
че гибел носи всеотдайността.

КОПНЕЖ

Мина времето на неспокойните тръпки,
на вълшебния блян и на бунта в кръвта.
Любовта като цвете пукна своите пъпки,
разцъфтя във уханье и орони листа.

И сега не ме блазнят вече твоите устни.
Не е вече телото ти плод със сладост налян.
Твоите гуми ме дразнят. И при теб ми е пусто.
И е скучно със теб – и аз пак съм си сам.

Вечер гледам навън как сгъстява се здрача,
как възлизат звездите по Млечния път
и пред мен като колба Земята подскача,
а по нея хомункулусите вървят.

В нея всички лъчи угасват на края.
Най-любимите устни стават мъртви уста.
И върти се, върти се, върти се в безкрая
вечността като прах от разбити сърца.

В този миг тази малка невидима нишка,
дето свързва моето с твоето сърце,

се превръща в могъща, в страшна сила войнишка,
става жилава като желязно въже.

И макар че ти казвам и скучна, и чужда,
аз копнея: щом дойде съня –
онзи сън, от който вече няма пробуждане, –
до твоят сърце да заспя.

Със своя пол човек се бори,
ала не винаги успява...
Овнета скачат витороги
върху зелената моравя.

Жребчета пъргави и мили
препускат из полето чисто
и още нескопени, цвилят
възбудено и поривисто...

Във всичко сляпата природа
е хвърлила коварен атом.
Той в свои пътища ни води
и много хитро ни премята.

Ще се преборим ние с него –
във мозъка си ще го вложим.
Ще цвилят буйните жребчета,
без ний от туй да се тревожим.

ВЯРНОСТ II

186

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

След твоята смърт аз срещнах много
добри и хубави жени,
но никоя от тях не смогна
в сърцето ми да те смени.

Със теб живея. И когато
на свой ред клюмна със глава,
ще те целуна по устата
и ти ще разбереш това.

ЦВЕТЕ

187

ХОРА И ЗВЕЗДИ

От старата любов лекува се сърцето
и тръпне като благодатна почва –
дали ще цъфне в него ново цвете
с големи и червени цветове.

СМИСЪЛ II

Капризни, нежни, поетични,
лукави, хитри и добри,
жените често ни увличат
в любовни ласки и игри.

Само с една игра не може.
В сърцето свива тя гнездо
и там със своя дух тревожи
плененото ни същество.

Тя целия живот изпълва
със смисъл и със красота.
Очите ѝ, от обич пълни,
ни приобщават към света.

КОСМОС

Аз поканих в колата си целия космос
и спокоен, потеглих на път.
Моят космос очи зеленикави носи,
златни облаци в тях се къбят.

Има той глас като бликаща струна
и стройно излято тело.
Всяка мило пошушната от него дума
освежава мойто чело.

Моят космос не чезне и не остарява
като тази лека кола.
Ние двамата с него се претворяваме
в смях и разговор, в бели коси и мъгла.

И така ние вечно ще си пътуваме
по звездите и Млечния път,
на живота и себе си ще се любиме,
докато се свърши светът.

ПУСТОТА

И в миг животът става празен
като голям, захлупен гроб.
Във него няма вече радост
и смисъл няма за живот.

Напразно към гения надничам.
Не виждам слънце... Няма път.
Защото ти не ме обичаш,
а равно е това на смърт.

НОЖ

Когато в трамвая ти стават,
със нож ми сърцето пробождат.
Те вече за стара те смятат,
но това е съвсем невъзможно.

Те са глупави. Те не разбират
колко смешна е тяхната младост.
Старостта владее всемира,
само тя носи смисъл и радост.

Да си стар – о, това е прекрасно!
На криеница със смъртта си играеш.
Поливаш цветята в утрото ясно
и с техния аромат ухаеш.

И в теб без надежда, без страсти, без трикове
утаява се синьото време.
Живота се пръска на мънички мигове
и всеки от тях е безценен.

ДЕН – ЖИВОТ

ЖОН

Изпълнен с хора и съдби,
със болка и със радост ясна,
със труд, с амбиции, с борби,
денят припламна и угасна.

Аз бях край теб. Ти бе край мен,
горде Вечерница замига...
Не ти ли стига този ден?
Защо, кажи ми, ти не стига?

А мен ми стига. Утре пак
кръгът познат ще се повтори.
И във притихналия мрак
вселената ще заговори.

Това е същността. Смирени,
приемам кръговрата странен.
И съм разбрал, че всеки ден
на цял един живот е равен.

ЗАКРИЛА

МЕН СТАРЕЕ

КЪМ ЖЕНА СИ

Обичам си леглото хладно.
То ме закриля от света.
Аз спя и дишам жадно, жадно,
подобно атом във нощта.

Защо това ми е достатъчно?
Що искам аз да съхраня?
...Студения портрет на братчето?
Дъха на моята жена?...

Към теб обръщам се, науко!
Кажи,
кажи,
кажи,
кажи!!!...
Като звезда сърцето чука
в разкошен облак от сълзи.

ДЪХ

Ти ми казваш: – Аз вярвам
в обичта ти гореща,
но ми липсва дъха
на първата среща...

Този дъх, този дъх,
отлетял във всемира!
Ще се върне при нас,
когато умираме.

СЪВРЕМЕНЕН СТАРЕЦ
КЪМ ЖЕНА СИ

Без теб като гърво без корен
лежа на черната земя.
И само ти си ми опора,
за да живея на света.

Да би желала да умреме
във този час, във този миг,
тогава ний ще разбереме
живота колко е велик.

ЩОМ КАТО ТРЯБВА...

Щом като трябва, ще живея,
 Но без да искам, съм роден.
 Ще се проточат и ще тлеят,
 и ще угаснат ден след ден.

Във този свят суров, брутален,
 с малко копнежи и мечти,
 единствена, в която вярвам
 и виждам красота, си ти.

Неразрушимо са се вплели
 изстраданияте ни съдби.
 Но ти бъди добра и смела –
 с отрова малко ме снабди.

Когато мъртви клепки спуснеш
 и ме обвие пълен мрак,
 без жал ампулата да схрускам,
 ведно със тебе да умра.

1956

ЧУДЕН СВЯТ

Щом като триева, щом като триева,
Щом като триева, щом като триева,
Щом като триева, щом като триева,
Щом като триева, щом като триева.

Щом като триева, щом като триева,
Щом като триева, щом като триева,
Щом като триева, щом като триева,
Щом като триева, щом като триева.

Щом като триева, щом като триева,
Щом като триева, щом като триева,
Щом като триева, щом като триева,
Щом като триева, щом като триева.

Щом като триева, щом като триева,
Щом като триева, щом като триева,
Щом като триева, щом като триева,
Щом като триева, щом като триева.

Снега по клоните безкрайно бял
е някакво писмо от висината.
И смисъла му още не разбрал,
духа го съзерцава в тишината.

И после той усеща изведнъж,
че всичко съществуващо се слива
и как снега спокоен и могъщ
със бял саван поляка го покрива.

А следващо от неговите
полюси, от неговите
полюси, от неговите
полюси, от неговите

Не могат ли да онеправдат
да не могат, да не могат,
да не могат, да не могат,
да не могат, да не могат.

За всички тях обзетите в дъжд,
све дъжд и дъжд, с све дъжд,
Обзетите в дъжд и дъжд,
изгледен с дъжд и дъжд.

ЧУДЕН СВЯТ

За котката светът е пълен
със мишки само и с врабци.
Затуй ушите ѝ помръдват,
когато вятър прощуми.

Кокошка кучето притисва
със лапите си във прахта
и със безкрайно любопитство
я гледа как трепери тя.

А гълъбите от небето
с наведени глави следят
нивя и къщи, самолети,
които като тях летят.

Не могат те да обобщават,
да пишат, нито да четат.
Те гледат, слушат, осезават
и се на слънцето пекаат.

За всички тях светът е чуден,
със дъжд и бури, с ясен свод.
Светът е вечно млад и влюбен,
изпълнен с ласки и живот.

За всички тях светът сияе
във свобода и красота.
И те умират, но не знаят
какво е туй смъртта.

МОРЕ II

202

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Цяла нощ сънувах морето
и сякаш бях умрял.
Отгъхваше си сърцето
подобно гълъб бял.

Обвиваха водорасли
моите мъртви ръце
и златни рибки изпасваха
небръснатото ми лице.

Моя стар приятел – морето,
ме люлееше в своя skut.
Почиваше си сърцето
след грижи, след жертви, след друг.

На морето ми да обичахте,
да виждам, както да чиниш.
То мислеше, научава, съзнаваше
и се на болничния пейзаж.

За всички тях съществуваше чужд,
като глъб и буря, с яден свет.
Съществуваше вечно мал и бял,
като ласка и живот.

МОЗЪК

На Константин Павлов

203

ХОРА И ЗВЕЗДИ

Човешкият мозък – една многоъгълна призма
с две основни черти: да се храни и да се размножава.
А мислите му като хищници се облизват
и ръфат, и търсят смисъл, надежда, забрава.

Ах, внимавайте, хора, лекувайте си умът!
Станете приятели на някое горско цвете.
Че ще стане умен, ще стане могъщ лъвът
и тогава, тогава – тогава се вие пазете.

ЧАСТНА СОБСТВЕНОСТ

204

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Ний стоим сега на сянка
под лозницата красива.
Край разцъфналите гранки
ручейчето се извива.

Ягодите се усмихват
срамежливо от лехите.
А черешките ме питат
искаш ли ги за ушите.

С вилата си ти се хвалиш
и с градината голяма.
Аз си мисля за човека
(човека по света),
който нищо, нищо няма.

(Или най-много има един моторег.)

СТРАДАНИЕ

205

ХОРА И ЗВЕЗДИ

Здравей, страдание, здравей,
загнездено във мене.
Аз борил съм се ден след ден
с ръцете ти студени.

Аз съм копнеел за покой,
за отгих съм се борил,
но ме е срещал странен вой
от сключени простори.

И още във сърцето зрей
една кристална рана.
Здравей, страдание, здравей,
ти мой другар остана.

АКО НЕ УМРЕ...

Ако не умре от самота,
човек може дълго да живее.
О, благословена простота,
нека твоят щастие ме грее!

Нека в простия и ясен трог
красота и смисъл да намирам.
Сладък сън да ме люлей на skut.
Своят слънце сутрин да съзирам.

БЪЛГАРИ

На Рагой Ралин

Ний сме потомци на Ботев.
Никому не се подчиняваме.
Нас е призвала историята
със нея да се сражаваме.

Не ни привлича врявата
на държавните фанфари.
Нас е призвала България
печата си да ѝ ударим.

Да изведем народа
до неговото съзнание
и в тази прекрасна природа
да въведем разум и знание.

Малки са нашите сили,
но те са непобедими.
Слънцето, скрижал разкрило,
ще запише нашето име.

1956

НА НИКОЛА ВАЩАРОВ

Ний твърде шумно го представяме,
но той не е, не е такъв.
На битието му за правдата
говори живата му кръв.

Във строя влизаха годините.
Той хищнически бе убит
с копнежа си по Филипините,
на барикадите в Магрид.

Не бива никога да се сърди,
че неговия блян аз знам.
Той своето истинско безсмъртие
постигна абсолютно сам.

ФАКЛИ

Девојката със очи сини
самозапали се в Сайгон.
Младеж на двадесет години
гори в нощта на Вашингтон.

И факлите им сини светят —
звезди самотни във нощта.
Сънува нашата планета
ливади, мир, деца, цветя.

— Човешки факли, вие грейте,
горде сърцето бавно спре,
и осветявайте злодеите,
за да ги виждаме добре;

да им запомниме чертите,
усмивките със златен зъб,
когато натежат везните
на праведния страшен съд.

15.V.1966

СЛЪНЦЕ

Нашите майки седемдесетгодишни
са вече малки момиченца.
Те се разхождат под цъфнали вишни
и къткат пиюкащи пиленца.

Гледа ги слънцето с нежност и страх,
милва ги и им се радва,
и предпазливо надвесва над тях
своята огнена брадва.

БИВОЛИЦА

Черната биволица в черната нощ
се завръщаше сама от паша.
— Тя е много тъжна — ми каза стопанката, —
вчера след пладне ние заклахме
нейното петмесечно биволче.

Животното с бели очи ме погледна
и си влезе в обора покорно.

Аз стоях вцепенен.
Люта болка опари
мойто черно като въглен сърце.

ГРАДСКО ДЪРВО

Има ли разум във тебе, вселено?
 Никакъв разум няма...
 Звездната нощ се навесва над мене,
 черна, дълбока, голяма.

А на дървото се сбират да спят
 хиляди рошави птички.
 Гушат се те. И във ужас пицят
 техните малки душички.

КРЪГ

Сърцето ти сега с любов е пълно,
 но няма на кого да я дадеш.
 Всеки върти се в свой кръг и осъмва
 със своя болка, мисъл и копнеж.

И всеки пърха като пеперуда
 около слънцето, което грей.
 И до сърцето си във сладостна почуда
 пак свойте илюзии люлей.

ВИШНА

От пръст и влага вишната цъфтеше.
Тя тази пролет пак ще разцъфти.
А на земята скритият копнеж е
и нас до себе си да приюти.

ЧАРЛИ ЧАПЛИН

О, колко смях и колко свежест
върху екрана затрептя!
Пак Чарли Чаплин ни разнежи
с очите си и с младостта.

Той влюбва се, за ласка моли,
но го не щат – бедняшки син!
Той смешно страда. Но защо ли
ни кара да се просълзим?

Какво е туй? Копнеж ли, гар ли?
Ах, отговорът не е лек!
Но става наш приятел Чарли –
обикновения човек.

ПРАЗНИЧЕН ДЕН

Сегнали са хората във кръчмата –
тази малка задимена стая.
Тука нищо днес не ги измъчва –
тука си отгъхват и мечтаят.

Ласкави усмивки кротко греят
върху добродушните лица.
И във всички чаши се люлеят
малко омагьосани слънца.

БАБА И ВНУЧКА

Бабата своята внучка говее –
с нея да спи у дома.
Нощем да слуша как бие сърцето ѝ
и да не бъде сама.

В нея намери тя своето щастие:
сладко е с нея да спи
и да копней, че когато угасне,
в туй сърце тя ще тупти.

ПОЕТ I

На П. К. Яворов

Умря поетът. Беше есен.
Ръмеше тих, приспивен гъжд.
Надгробна реч му произнесе
един мастит гържавен мъж.

Кола, жени и власт той имаше –
полиция, войска, бюджет.
Едно сърце със страст пулсираше
в гръдта на бедния поет.

Това сърце народа скъта
до своето. То оживя.
И неговия огнен тътен
разтърсва родната земя.

МОЗЪЧНА МАТЕРИЯ

В памет на Румели Анастас

Безкрайното небе се вмести
във мъничката ми глава.
О, колко много неизвестни!
О, колко много синева!
О, колко много чудеса!

МАТЕМАТИКА

Ах, времето се свива и разтяга.
Разбрах това, разбрах.
Когато свито е, в сърцето ляга
тъга и смут, и страх.

Когато се разтяга, всичко свети
окъпано в лъчи.
И весело те гледат от небето
милиардите очи.

Тогава всичко е осъществимо —
желания, мечти.
И пак усещаш силно, страстно, зримо,
че съществуваш ти.

ГАВРА

В памет на Румяна Ахчиева

Умират хората, умират.
Не можеш да ги спреш.
Те всички своята смърт намират
без цел и без стремеж.

Природата, без да се рагва,
им сбира пепелта.
Дали ще трае тази гавра
до края на света?

ВЯРА I

Трябва в нещо да се вярва,
в нещо хубаво и просто!
Не в словесните тиради!
Не в заплетени въпроси!

Трябва да се вярва в майка,
във деца, в другар, в любима,
в песните, що гаят мрака,
в разцъфтялата градина.

Та когато се наложи
да забият барабани
и в небето разтревожено
блеснат жълти урагани,

със спокойни, мъдри крачки
ний да влеземе в атака
и с победа увенчани,
да премине оттамък.

СВЯТ

Не ни са нужни много светове –
един свят ни е нужен.
Наш свят – с благоуханни цветове,
спокоен и загружен.

Едни и същи хора и едни
приятели, простори, песни, книги –
очи, огреяни от светлини,
и бръчки майчини, и детски мигли.

Така в труда, в борбата и мечтите
и в своя порив млад
ний жадно и докрай ще се наситим
на този чуден свят.

И слънцето на залез ще огрее
класилите жита
и ние неусетно ще се слеем
с цветята и пръстта.

КРАСОТА I

Земята е красива и спокойна –
за пръв път аз такава я видях
след толкова години на тревога,
брожение и страх.

На литналите гълъби крилете
разсейват утринната синева.
И слънцето в безброй звездици свети
по росната трева.

Една тревога само ни разтърсва –
една тревога в тази простота:
неугасимия копнеж да търсим
все нова красота.

1956

ЖЕНИ

Мъжете също са добри,
но нямат те утроба,
в която да се оплоди
и гения, и роба.

А наште майки и сестри –
ний знаем от сърцето,
че са безкрайно по-добри,
отколкото мъжете.

На верност и любов гласа
звучи у тях дълбоко.
Затуй те никога не са
постъпвали жестоко.

Как иначе? Тогаз къде,
уплашено, детето
за сън главица ще сведе,
за ласки и подкрепа?

Когато милата жена
се прислони до мене,
с очи от чужда светлина
спокойно озарени,

и ме погали нежно тя,
любима и насъщна –
то сякаш цялата земя
ме милва и прегръща.

1956

ВСЕОТДАЙНОСТ

Жертви иска всеотдайността,
но ако човекът издържи,
тя придава смисъл на света
и при спомена не ни тежи.

Гледам майка си: за три деца
всичко свое е отдала тя –
вложила е в нашите сърца
и мечтите си, и младостта.

И сега сияе тя пред мен
с някаква вълшебна красота.
Аз заспивам вечер запленил
с мило то ѝ име на уста.

ТРЕВОГА

Тя няма смисъл, няма име,
но е най-страшна на света –
тревогата неумолима,
която носи пустота.

В очите ти тя като тумор
се разпростира и расте.
Развикай се със гневни гуми
или плачи като дете!

Разхождай се! Блъсни прозореца!
Със ярост нещо разруши!
Но не оставяй тази грозна
тревога да те удуши.

Тя в болка от една обига
във сълзи да се прояви!
Оглеждай се, и ти ще видиш
геца и птици, и треви.

Те са щастливи, дишат жадно.
Материята в тях трепти.
Тревогата – по нея само
от тях се различаваш ти.

1956

ПОГРЕБЕНИЕ НА ВЪЗРАСТЕН
ЛЮБИМ ЧОВЕК

Във ковчега ти спиш. Засмени цветя
лицето ти бледо обграждат.
Гробарите кротки с лопата в ръка
пазят в своите зеници стандартна тъга,
слушат словото, пълно със жажда.

Бели облаци плуват натам в утринта.
Шумолят буболечките сиви.
Колко хубава беше твойта коса!
Колко дълго ний гледахме с тебе света!
Колко дълго бяхме щастливи!

НЕ ВИ СЪВЕТВАМ

Аз се докоснах до сърцевината на нещата.
 Беше хубаво и страшно.
 То е все едно да се разтвориш в космоса —
 да си кварк,
 квант,
 синхронизация
 и интерференция.
 Не ви съветвам да се докосвате
 до сърцевината на нещата.

Ти в бокса си една обета
 над съзн да се градиш
 Очаквай се, и ти ще бъдеш
 деля и пиния, и грейда.

То са щастливо, дивни дари.
 Мимолетна в тях претина.
 Тревожата — по нея тече
 от тях се разнасява ти.

1994

ВЪЗМОЖНОСТ I

Видях човека като една възможност
 и се ужасих.
 За една нощ косите ми побеляха.
 За една седмица месата ми окапаха.
 За един месец сърцето ми се сгърчи
 и замря като спрял будилник.

Хора,
 вие ще изпитате същия ужас,
 ако не се опомните навреме!

ТРИУМФ

Поредната наша ракета
разрязва небесния свог.
И чак на луната засвети
сърцето на този народ,

който в своята история гаде
безпримерен зов за борба,
а с воля гигантска създаде
и първата земна звезда.

Сега триумфално и гордо
облегнал плещи на Урал,
до всички земи и народи
той своето сърце е допрял.

Следят му великия поход
децата, жадуващи мир.
И близа във нова епоха
човешкия рог най-подир.

3.I.1959

ЧЕЛО

Открито е челото ми за цялата вселена,
но тя не се обажда, а мълчи.
Изпраща само да струят през мене,
да ме пронизват мъртви и студени
импулси, кварки, сенки и лъчи.

Уви, в тях нищо ново не откривам!
Бог на вселената ми е ума.
Задача аз решавам. Не унивам.
И вечер след умората заспивам
на своята единствена земя.

Създа сицилия ми днес така е.
Ето в началото на плещта,
пернатата още мисли.

Колкото всички я откриват,
она изпраща сила откриват,
всичко ще успеем ние,
че в нас е цялата вселена.

АТАВИЗЪМ

Морето ме зове. Водата му солена ме зове.
Оголено, зове ме слънцето отгоре.
Потаен шепот на кръвта говори
с далечните незрими светове.

Защо се криете, безкрайни светове,
от мозъка, почувствувал умора?
Ветрило златно се люлеи отгоре
върху солената вода, което ме зове.

ТАЙНА II

За да не ти е мъчно никога,
към никого не се привързвай.
Живей във себе си. Там блика
вълшебен извор с ясен бързей.

Недей от чувствата замира,
а преживявай като птица,
която всякъде намира
подслон, гнездо, трохи, мушици.

Това е тежко и мъчително.
Свърх силите ни днес това е.
Но е начало на пленителна,
неразгадана още тайна.

Когато всички я открием,
от страшна сила озарени,
тогава ще узнаем ние,
че в нас е цялата вселена.

Матрица матрица, матрица матрица
Степен, като матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица

Матрица матрица, матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица

Матрица матрица, матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица

Матрица матрица, матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица

Матрица матрица, матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица
Матрица матрица, матрица матрица

ПРАШИНКИ

ПЪРВЕ

Най-малко не е на край морето,
Като че съм щастлив и млад
и като че съм щастлив
от обиди, от мъка, от либидо.

УМОРА

Крайна е тази умора
от красавицата на обича
и закъснява за мързела,
за оскити, за безмислица.

ЧОВЕШКИ МОЗЪК

Материята много бавно
човешки мозък си създава.
А този мозък – колко странно! –
сам себе си унищожава.

ЩУРЧЕ

Най-сладко се спи край морето,
когато сме здрави и млади
и песен ни пее щурчето
от своите зелени ливади.

УМОРА

Кръвта се също уморява
от красотата на света
и закопнява за забрава,
за отдиха, за вечността.

В РЕСТОРАНТА

Бръмчи, бръмчи, бръмчи човешки говор.
И в този век на атоми, бактерии
аз мисля си, добре, че има хора,
усмихнати и приветливи, мили.

Човече, ти си застрашен, човече!
Завинаги ти можеш да изчезнеш.
Затуй във тази звездочела вечер
за близост и закрила ти копнееш.

РЕПЛИКА
НА ПАТРИС ЛУМУМБА

Вий разполагате с властта,
можете всичко да ми вземете:
живота, здравето, честта –
но аз пък разполагам с времето.

1961

ЕТИКА

Той мойто любимо куче отрови
все в името на човека...
Да се създават нравствени норми,
изглежда, е много леко.

ВЪЛНА

В нозете ми вълната ляга
и милва ме, и ме зове.
Морето иска да избяга,
но няма, няма накъде.

ПЛАСТОВЕ

Омраза връз омраза се е напластила
на времето във прашните листа.
И ако тя се разрази със пълна сила –
това ще бъде краят на света.

ЧОВЕК II

На него някои гледат като на маймуна,
която могат да си разиграват, както искат.

РАЖДАНЕ

Животът е така прекрасен
като дългоочакван гост,
когато е красив и ясен,
спокоен, радостен и прост.

СЪН И СЪБУЖДАНЕ

Сънят нормализира обществото.
На сутринта то отново пощурява.

ОКОЛО КРЪГЛАТА МАСА

Разни политици мили
се събират, заседават.
А не знаят: други сили
тяхната съдба решават.

ПОЕТ II

Пиши!
Който го е почувствал,
той ще го разбере и от две думи.
Само Ботев може да си служи с 1280 думи.

БЪЛГАРСКИ НАРОД

Един извод направих във своя живот:
това е гениален народ.

СЪРЦЕВИНА

Ний не цениме титли и икони.
Ний своята кръв на времето отдаваме.
Ний се стремим към абсолютните закони –
откриваме ги, после ги създаваме.

ОПТИМИЗЪМ

Цял живот се мъчих да живея
с оптимизма на хората
и не успях в това.

Сега, когато съм вече стар,
уча се да живея
с оптимизма на животните.

БРОДЯГИ

Напразно бродим по света студен.
Във него се таи една измама.
Във малкия квадрат на всеки ден
се крие нашто щастие голямо.

СЪНИЩА

Птиците не осъзнават живота си!
Те го сънуват.
Дали и ние не сънуваме нашия?

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ

Войници и мотори се изпробват,
и бога на вселената трепери...
Човекът е загубил своя образ
и няма никога да го намери!

КЛЮЧОВЕ

Човекът е заключен с девет ключа,
тъй както всички твари на света.
Сам ближе раните си като куче
и с тайната си влиза във смъртта.

СЕДМИЯТ ДЕН

Духа почива уморен.
Мълчи душата тъмна...
Самотен ген, безкраен ген,
с какво да те запълня?

ПАРИЖ

Всеки квартал тук има свой живот.
Художници по тротоарите рисуват.
А аз изпивам чаша божоле
и миналото на града сънувам.

БЕЗКРАЙНОСТ

- Видях безкрайното време.
- Как го видях?
- Със звездните си очи.
- Почувствах безкрайното време.
- Как го почувства?
- Със сетивата на пустинния пясък.

ЕСЕН

Във жълти пламъци гърветата изгарят.
Това е тяхната красива есен.
Тя много, много пъти се повтаря,
а нашта е единствена в живота.

САМОТНА УСМИВКА

Една усмивка ми се мерна сред тълпата.
Една-единствена усмивка!
И света стана по-хубав...

БЪЛГАРИЯ II

Земя като една красива нива,
поставена на земния атлас.

АБСУРД

Човек не може да понася щастие то.
Копнежа за щастие му е достатъчен.

СТИХИИ

Океанът
и тайфунът
нямат милост.

ГОРИ

Красиви гори, зелени гори,
в какво се ослушвате нощем?
С кого си говорите? Какво ви боли?
Защо не заспите още?

СТУДЕНТ
В ТАВАНСКА СТАИЧКА

Една пчела
и една пеперуда
ми дойдоха на гости.

СТРАДАНИЕ

На брат ми Георги Геров

Болка,
Болко-о!
Болчице...

ДЪЛБОКА СТАРОСТ

Заклучвай се! Заклучвай се! Заклучвай се!
Отделяй се от спомени и време!
Заклучвай се във себе си дълбоко –
само така смъртта ще те приеме.

ВЯРА II

Недей вярва в кумири и понятия.
Вярвай само в отделния човек,
с който те е свързал живота.

ГОРИ

Крисели гори, златни гори,
В каква се отключават вени?
С кого си обгорели? Каква си бели?
Защо не изгориш още?

АНТОЛОГИЯ

АНТОЛОГИЯ

– Защо не изгориш още?
Защо не изгориш още?

Сидни, Сидни, Сидни, Сидни,
Сидни, Сидни, Сидни, Сидни,
И само когато гориш, Сидни,
и само когато гориш, Сидни,

Той е като вода, вода, вода,
Той е като вода, вода, вода,
и само когато гориш, Сидни,
и само когато гориш, Сидни,

А ти си като вода, вода, вода,
А ти си като вода, вода, вода,
и само когато гориш, Сидни,
и само когато гориш, Сидни,

Дълбоко и си, Пространство гориш –
на пространството гориш,
Той е като вода, вода, вода,
и само когато гориш, Сидни,

ДЪАВОКА СТАРОСТ

Заклучва се от старостта и бремена
Заклучва се от старостта и бремена
Заклучва се от старостта и бремена
Заклучва се от старостта и бремена

ВЯРА II

Някога бях в кумира и вярата
Някога бях в кумира и вярата
Някога бях в кумира и вярата
Някога бях в кумира и вярата

ПРИЯТЕЛ

Зад края на отсрещното перде
едно дете учудено надникна.
— Дали ще видиш друго в този ден,
дете, освен дъжда и мене, скитника?

Сърцето ми е легено и пусто,
очите ми — две сиви, мокри капки.
И само есенния дъжд съчувства
на мойта скръб и тихо ме оплаква.

Той плаче като скъп, добър приятел,
върви до мене, в локвите шуми,
притиска ме във своите обятия
и сякаш иска да ме утеши.

Аз няма да заплача. Всеки мъж
понася страшните кошмарни дни.
Но хубаво е с тебе, тъжен дъжд,
да бъдем днес спокойни и сами.

Дъждът и аз! Протягам си ръката —
на нея сива капчица трепти.
Това е моя скъп, добър приятел,
спокоен като мен, студен и тих.

1937

ОСТРОВ

На този мъничък коралов остров
живеем ние, няколко приятели.
В безчувствена умора и спокойствие
прекарваме във сън, във плуване и размисъл.

Когато вечер южното море
със топли пръсти милва бреговете
и палмите обръщат към небето
копнеещи ръце,

ний се събираме край огъня унили
и пием алкохол от разрушени кораби.
Във мрака светкат нашите лули
като угасващи слънца.

Джек Лондон рови сребърната пепел,
пече голяма, тлъста риба за вечеря.
Очите му са сиви и безцветни
като безкрайните простори на морето.

В краката ни вълните тихичко се плискат.
Блести луната в пъстрите бутилки.
И ний се мъчим да си спомним имахме ли близки.
И сякаш никой на света не ги е имал никога.

СЪН

Сънувах страшен сън: в една огромна
и цяла заледена равнина
като в невероятно грозен спомен
аз мислех си, че майка ми умря.

– Свърши се! – тихо промълвих на брат си. –
Разбираш ли, не ще я видим вече...
Не ще усетим никога на мама
усмивката и милата ѝ реч.

– Не си отивай! – пропищя сърцето ми.
Но беше късно. Черен сняг повя.
И падна на гърдите ми небето
с великата си, смъртна пустота.

Очите си отворих насълзени.
Гърдите ми – хриптяха още те.
И чух на мама думите край мене:
– Насън ти плачеш, моето геме!

Такава мъка! Господи, сърцето ми
да беше с нож изрязано отвън,
не би боляло тъй, както болеше
сред ужаса на тоя страшен сън.

1937

МОЯТ ДОМ

256

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Когато враговете ме нападат
и моята душа е пред разгром,
като безумен тичам между сградите
по-скоро да се скрия в моя дом.

Пред неговия праг в миг се разбиват
отровни грижи, клюки и вражди.
И бавно тишината ме обвива,
годето моята тъга заспи.

Тук всичко чисто е, успокоено.
Тук всичко има по-друга цена.
Живели са редица поколения
и са умирали край таз стена.

Пердето на прозореца, издувано
от вятъра като платно, плющи
и моя дом се люшка и пътува
върху море от клони и звезди.

А стенния часовник бие тежко,
отмерва времето със бавен такт.
И както съм полегнал, аз усещам как
живота се прелива със смъртта.

Ох, нищо вярно няма в моите думи!
Не съществува нийде моя дом.
С багажа си като студент се лутам
от стая в стая всеки нов сезон.

От общи умивалници се ползвам
и електричеството все пестя.
Разни хазяйки, хубави и грозни,
ме проверяват нощем дали спя.

Затуй в градината ще се отбия
дори когато наем съм платил.
И никъде не мога да се скрия,
когато ужасът ме връхлети.

Танцувам тъй върху гърба на времето,
без корени, без дом и без следа,
годето дните грубо ми отнемат
строшените от бурята весла.

1947

257

ХОРА И ЗВЕЗДИ

ПОГРЕБЕНИЕ

Аз своята книга на живота
прочетох един ден
и я оставих на бюрото
със всичко примирен.

Полека легнах във ковчега
и санитар един
ми би внимателно и леко
инжекция с морфин.

А се събраха хора малко.
Дойде и поп с брада.
И шарената катафалка
потегли през града.

Аз постепенно се унасях
с отворени очи
и слушах: крясъци огласяят
квартали и стъгди.

Говореха за страшна бомба
със планетарен взрив.
Избухне ли, човек не смогвал
да се запази жив.

ИМЕНА

КОММЕНТАРИ

Мъже за два метра квартира
се молеха с печал.
Деца за късче хляб умираха
край градския канал.

Жени развяваха на хайки
полите си за стръв.
Пищяха зверове-трамваи
и газеха във кръв.

О, как бе страшно, как бе страшно!
Облян във пот, лежах.
Гърчех се в ужас. После бавно
притихнах и заспах.

Над мене птиците прибираха
крилата си в нощта.
Светулки златни в мен се взираха.
Ухаеха цветя.

И бях щастлив в туй погребение,
че в своя жизнен дял
не бях извършил престъпление —
деца не бях създал.

1965

УСМИВКА

Започна битката. Той скочи
и пръв се устреми напред
със две туптящи слепоочия
и във ръката с пистолет.

Усмихна се и си помисли:
„Отсреща също като мен
се вдига някой млад и силен
боец, в атака устремен.“

Във този миг го нещо парна
в сърцето. Той се олюля.
И пред очите му се мярнаха
небе, река, гори, поля.

Върху земята от кръвта му
червено цвете разцъфтя.
Той върху цветето полегна,
усмихна се и там заспа.

Ехтеше боя страховити —
ни пръв, нито последен бой.
Ще свършат някога войните
и пак ще се събуди той!

ИМЕНА

Ако тъй върви живота —
без войни, кошмар и плен, —
то и мен на смъртен огър
ще положат някой ден.

И преди във своя ужас
да се разруши плътта,
за един миг ще послушам
как ме вика вечността.

И със устни побеляли
в каменната тишина
ще прошепна за раздяла
две-три скъпи имена.

Ти си нежна и любима,
но в сърцето си разбрах,
че тогава твоят име
няма да е между тях.

СТАРОСТ

Седи той във градината, вече ненужен
за тежките борби на този свят.
Над него пада зрач. И вятър южен
със младите листа му вее хлад.

Оглеждат се като във огледало
във него чувства, форми, цветове,
И детството, и младостта, и възрастта му зряла
са живи в умореното сърце.

Сега във него с нов копнеж намира
той нежност и наслада, и мечти.
Във себе си се вслушва и разбира
следите, издълбани отпреди.

Звучи в нощта момински смях нестроен
и детски плач, и разговор висок.
А той седи на пейката спокоен,
замислен и прекрасен като бог.

Колкото бол старостта ти –
мокра, мило послеродово
Ще обриваш накован бойните
и пак ще се събуди той!

МАТЕРИЯ

Увлеча ме смъртта. Пленява
ме нейния велик покой.
Настъпва отгих и забрава,
където се докосне той.

В огромна слънчева пустиня
аз вече съм изпепелен.
Мен нищо вече не боли ме...
Изобищо аз не съм роден.

1956

НАЙ-ХУБАВОТО

264

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Най-хубавото на смъртта
е туй, че идва ненадейно.
Поемаш въздух със уста
и се унасяш постепенно.

И постепенно става леко
на мозъка ти разрушен,
че тръгваш много надалеко
и все ще стигнеш някой ген.

1956

СФИНКС

На Банчо Банов

265

ХОРА И ЗВЕЗДИ

Възникват чувствата, копнежите...
Би трябвало да ги щадим.
Би трябвало да ни разнежват те
и в щастие да се топим.

Но ние лошо сме възпитани.
Ний искаме да проверим,
да разберем и да изпитаме,
догето всичко умъртвим.

И този, в който са възникнали,
остава сам под свода син;
и стават каменни чертите му
като на страшен гребен сфинкс.

ПРОСТРАНСТВОТО И ВРЕМЕТО

Пространството и времето премахват
всички чувства:

копнеж и обич, радост и тъга.
Дали не бият нашите сърца напусто?
Дали не е изкуството една лъжа?

Единствен мозъка расте и се развива,
разпръснат по света в милиард глави.
Той в своето съзерцание се слива
с вселената, със полските треви,

с със пясъчните дюни на Сахара,
с със Северния полюс, в лег скован,
и с острите скали, които слънцето обжаря,
озъбени над Тихия океан.

1961
Берлин

НА ПЪТ

На Борис Делчев

Морето те люлее на сърцето си.
Морето – твоята прастара майка.
Протягат си ръката континентите
във своята презръдка да те грабнат.

Теб слънцето те иска и мъглите,
и лишеите във горите стари,
и вечността безцелна, и звездите,
но не те дават твоите другари.

ПРОСТРАНСТВОТО И ТЪТЪ

По време на войната

Много пъти съм си представял
какво е пространството
когато не е изпълнено с войни
и когато не е изпълнено с войни
Дали не е изпълнено с войни
Дали не е изпълнено с войни

Дали не е изпълнено с войни
Единственото ми представление
за пространството е войната
и единственото ми представление
за пространството е войната
и единственото ми представление
за пространството е войната

с войните, с войните, с войните,
с войните, с войните, с войните,
с войните, с войните, с войните,
с войните, с войните, с войните,

1941
Варна

СВОБОДА

Добрият човек

и войната

ПРИЯТЕЛИ

Да е проклето всичко, което
не е проклето, да е проклето,
да е проклето, да е проклето,
да е проклето, да е проклето,

да е проклето, да е проклето,

Да е проклето всичко, което
не е проклето, да е проклето,
да е проклето, да е проклето,
да е проклето, да е проклето,
да е проклето, да е проклето,
да е проклето, да е проклето,

Самият човек, който е проклет,
самият човек, който е проклет,
самият човек, който е проклет,
самият човек, който е проклет,

Тъй като всички са проклет,
така всички са проклет,
— О, свобода, малка свобода,
така всички са проклет!

Варна, май 1944

СВОБОДА

Либерте шери!

Н. ЙОНКОВ

Сега разбирам вашия копнеж за свобода
и страстната необходимост да умираме,
но да не бъдете покорни роби.
Велики същества, като звезди ще греят
имената ви
върху небето на свободните народи!

Да е проклето всяко робство –
от народ върху народ
и от човек върху човек!
Ръцете ни във треска дирят ножа.
Зъбите ни ще стигнат вашите гърла, о, господари,
и черната ви кръв пак ще изпръска
циничното лице на този век.

Сега пред зиналата пропад аз стоя,
замаян и наситен с чувство за борба и героизъм.

Тържествен блясък грее във очите ми
и устните ми шепнат:
– О, свобода, миличка свобода,
ти си тъй близо!

Военен затвор, май 1944

ХОРА II

*На душа лежат спомени тежки.
Злобна ги памет често повтаря.*

ХР. БОТЕВ

Хората не са свършени.
Те са все още животни.
Да не ги съдиме непременно
по строги закони и ноти.

Да им помагаме, да ги разбираме.
Те са всички чеда на земята ни.
И от тях по свой вкус да си избираме
пъстроцветен букет от приятели.

Майко земьо, такива сме ние,
озлобените, несвършените!
Във очите си звездица криеме
и със ботевска светлина светиме.

ЦАР

Ты царь: живи один.

А. С. ПУШКИН

Как можеш ти да бъдеш цар,
духът ти да се извиси,
ако
парчето хляб като кошмар
над твоята глава виси.

1956

ЗАЩО? II

*Защо не можем наведнъж да бъдем
и тук, и там – навсякъде, където
могъщо и безкрайно бий животът?*

АТАНАС ДАЛЧЕВ

За себе си живее всеки,
за себе си умира.
Върви по хиляди пътеки
и най-подир намира

едно местенце на земята –
в града или в полето, –
където уморен поляга
и стихва му сърцето.

Той във това сърце не може
(а то е вдъхновено)
като във кошер да положи
безкрайната вселена.

Не може той това да стори,
макар че много иска,
и си остават илюзорни
приятели и близки.

Умира сам. Туй е присъда.
Но ако е способен,
той може приживе да бъде
могъщ, щастлив, свободен.

БОГАТСТВО II

*Прозорецът е по-красив така
със синята завеса на морето.*

БОЖИДАР БОЖИЛОВ

Морето е мое и гората е моя,
и всички звезди на небето са мои.
Морето ми прави завеси от зноя.
Гората ме среща във своите покои.

Над моя бял стадион смее се слънцето.
А моите среднощни оркестри дочу ли?
Аз своите другари извиквам от мъртвите
и с тях се разхождам по тихите улици.

Едно ме боли и едно ме измъчва:
че хората още това не разбират.
Те все още страдат, говорят си злъчно
и в своите мънички къщи умират.

ПАШКУЛ

Годините растат и те затварят,
и те зазидват в своята самота.
Врази ти стават старите другари
и опустява медлено света.

АТАНАС ДАЛЧЕВ

Смъртта подготвя хората и нежно
ги моделира в своите ръце.
Грижливо тя им страстите изцежда,
замрежда с бръчки морното лице.

И ти разбираш мъдро и спокойно,
че се смирява буйното море,
че те люлей на длани слънце знойно
и че така е много по-добре.

Не те затварят старите години,
не те зазидват – ти в това грещиш.
Те само те обвинят със коприна –
в пашкула като буба да заспиш.

Не мога мой живот да спира,
макар че много иска,
и си оставям измислен
престъпник в банята.

Умирам. Туй е пристрастие.
Но аз съм способен,
мой живот приключи да бъде
мислен, престъпен, свободен.

БЛАГОУХАНЕН ЖИВОТ

С ласка
край мене, о, живот благоухан,
защо не спреш?

П. К. ЯВОРОВ

Благоуханият живот веднъж при мен се спря...
Пътувах аз по работа из някаква страна.

Нощувах в един селски дом и много морен бях –
щом легнах във леглото си, и тутакси заспах.

Аз вдишвах атмосферата, пропита с аромат.
Шумеше от портретите един далечен свят.

И ангели, рисувани върху тавана чист,
усмихваха се влюбени на фигури от гипс.

Със ласка ме обвиняваше юрган от гъши пух,
когато неочаквано аз странен шум дочух.

Вратата се откряна и под лунна светлина
при мене влезе в стаята красавица една.

Отметна с глан завивката, поспря се, затрептя
и като огнена вълна до мене легна тя.

Бе жива като риба тя, а нейните бедра
напомняха на борове във слънчева гора.

Като ливада беше тя окъпана в роса.
С пшеничен шепот шушнеше златистата коса.

Целувах аз устата ѝ със дъх на пчелен мег
и милвах аз гърдите ѝ, от сладък мир обзет...

А някъде през тази нощ се водеха войни,
измъчваха се хората, първични, слаби, зли.

Абсурдно и безсмислено, в един затворен кръг,
човешката история блуждаеше без път.

А мене ме обгръщаше покой и топлина,
гържеше ме в прегръдките си младата жена.

За мен не съществуваше ни смут, ни смърт,
ни страх,
една всевечна истина аз тази нощ узнах...

Сърцето ми узряваше във сладост като плод...
Добре дошъл, благоуханен, пленителен живот!

1961

Берлин

КОМЕНТАР

На безстрастното време в неспира
гасне мълком живот неживян.
И плачът ми за пристан умира,
низ велика пустиня развян.

Д. ДЕБЕЛЯНОВ

Смъртта за теб ще бъде пристан
за още дълги векове,
гордото със брада, усмихнат,
духът ми ще те позове.

Хората още ще умират,
преди смъртта да победим.
А пък пустинята – всемира –
ний все пак ще очовечим.

ВРАЖДЕБНОСТ

*Надломяван от своя
и от чужда вражда.*

Д. ДЕВЕЛЯНОВ

Враждебно ми е всичко на света.
Защо ми е враждебно, не разбирам.
И няма мир за моята душа
захвърлена самотна във всемира.

А разума човешки ме зове
към една приказна страна незрима,
където между тихи брегове,
спокоен мир, а не вражда ще има.

ПОЕТ III

*Тази нощ, когато вятър нямаше,
сливата във двора разцъфтя.*

АЛЕКСАНДЪР ВУТИМСКИ

Той знае като бог кога какво ще стане:
запяват водосточните тръби,
утихва вятърът под лунното сияние
и вишната започва да цъфти.

Челото му когато се навъси
и леген гъх душата му смрази,
той предусеща тътена на земетръса,
който по земната кора пълзи;
долавя той, че метеорите се сблъскват
и се разсипват в огнени съзвизии.

Той знае всички тайни на гецамата
и всички тайни на земята знае той,
заслушан в трепетите на душата
и в зимния среднощен вълчи вой.

Той може по звездите да пътува,
суров и гневен, укротен и тих.
Той може всички рани да лекува
със танц и поглед, с музика и стих.

Само едно не може той самичък:
да създаде със своите малки сили
хармония във обществото и света.

ВРАЖДЕБНОСТ

III ТЪОН

В такива часове, усетил свойта немощ,
той гърчи се във непосилна болка
и на сърцето от самите глъбини
кръвта му плаче, пита и гърми:

„Нума най-сетне няма да се разруши,
нума най-сетне няма да се пръсне
огромното мълчание над моста?“

ВРЪХ

ДНАТ

Он стои, замисля се дълбоко,
и тихонько плачет он в пустине.

М. Ю. ЛЕРМОНТОВ

Напусна облачето златно
самотния планински връх.
И той за него дълго плака,
стаил от болка своя гъх.

Но и за себе си заплака
замисленият истукан,
видял как бавно грохва в мрака,
на прах пустинен разпилян.

Той плака също за земята,
която, спряла да цъфти,
безжизнена като луната,
из Космоса ще се върти.

ТАНЦ

*О, дъжд, о, дъжд обилен и печален,
по тротоарите танцуваща вода!*

ГЕО МИЛЕВ

Дъждът вали през мене и измива
мъчителния слой на мисълта
и пак сърцето младо и щастливо
предвкусва на живота прелестта.

Душата ми, от бreme натежала,
преследвана от своята съдба,
готова е да се разтвори цяла
под плискащите струи на дъжда.

Аз ще захвърля меката си шанка
и за последен път, макар и стар,
ще потанцувам като малка канка
по веселия градски тротоар.

ВИК

*– О, смърт усмирителна,
смърт утешителна, де си?
Морето бездушно мълчи.*

Д. ДЕБЕЛЯНОВ

Морето не мълчи бездушно.
Морето е самата смърт,
която своя пулс прислушва
в дълбочините на светът.

Там спят (сред адски ледни хали
и сред тайфун, що лес руши),
като кристали засияли,
успокоените души.

КРАСОТА II

Колко сте хубави, римски площади!

ВАЛЕРИ ПЕТРОВ

Колко е хубава нашта България,
стегната в накита на есента!
Хора и вещи, и птици разправят
приказки чудни за стари неща.

Сбъдна се мойта мечта за часовник.
Нямам аз вече такава мечта.
Други мечти, по-красиви и нови,
всеки ден с песни разбуждат света.

С нашите бели коси-жалони
отмерва времето своя бърз ход.
Всичко е хубаво – радост и болка!
Много си хубав, вълшебен живот!

КАМЪК

Камък, истината в теб познах!

АТАНАС ДАЛЧЕВ

Светът не е това, което съм го мислил.
Светът е глупав. Мъдра е смъртта.
Така и аз видях самата истина
на камъка студен във тъканта.

Но тази истина не свършва тука.
Лъжа е тя. Мисли и се бори;
и камъкът със гръм ще се разпука,
та нова истина да се роди.

ВЪЗМОЖНОСТ II

*И стало безпощадно ясно:
жизнь прошумела и ушла.*

А. БЛОК

Парче месо с отрова глътва
и грозно кучето попрепва.
А гълъбката се превъртва
и тупва на земята мъртва —
с това животът се изчерпва.

Неподчиненото ни време
тъй неусетно ще отмине.
Но жадно въздух щом поемеш,
миг истински живот щом вземеш —
ти си живял милиард години.

Учи се на това. Стреми се
във всяко нещо да гориш,
в борба и труд да се унисаш
и да вибрира твойта мисъл
дори когато нощем спиш.

И трябва просто да живееш —
от нищо да не се тревожиш.
Като децата да се смееш,
но и понявга да копнееш —
разбира се, додето можеш.

КОШЕР

*Но в разговор веселый не вступаю,
сидела там задумчиво одна.*

М. Ю. ЛЕРМОНТОВ

В нощта като огромни кошери
небостъргачите гъмжат
и хилядите им прозорчета
на тъмното небе блестят.

Само едно прозорче малко
на най-високия етаж
стои самотно и печално —
и в туй прозорче гледам аз.

Издига се нагоре лифта
със главоломна бързина.
В миг светва крушката и влиза
във стаята една жена.

Тя се съблича, после ляга
на свойто мъничко легло
и с вечно жив копнеж погалва
заспиващото си чело.

Цял ден в търговската кантора
работила е тя безспир.
След туй е влязла в бара морна
да търси щастие и мир.

А на раздяла кавалерът
целунал я опиянен.
Тя му отвърнала, а ето
във този миг копней за мен.

Нас ни делят сега океани
и континенти ни делят,
но ние непременно двама
ще се намерим някой път.

Тя спи сега. И аз заспивам,
подпрям челото си с юмрук.
Нощта, потайна и свенлива,
с безкрайна нежност ни забива
в пространството един до друг.

СВЕТОВЕ

Не си виновна ти – от други свят съм аз.
П. К. ЯВОРОВ

Различни светове, различни светове –
за вас е трудно да се съберете!
И трябва да изминат векове,
да разцъфти душата като цвете.

Тогаз сърцата наши в този свят
и влюбено, и дружно ще пулсират.
Взаимно ще насищат своя глад,
ще се приемат и ще се разбират.

МИСЛИ

*И мисълта ми се страхува
да се превърне в думи.*

Р. РАЛИН

Нас мисълта едничка ни отделя
от животинския и тревен свят.
Не се страхувай никога от нея,
каквато и да е, отгдето да е тя.

А наште мисли винаги са чисти.
Те служат за опора на света.
От тях нанизва времето мъниста
за огърлицата на вечността.

БЯГСТВО

Я ищю свободу и покой...

М. Ю. ЛЕРМОНТОВ

Сега се мъча да избягам
от всеки мой ненужен ден,
от улиците и площада,
от хората около мен.

Защо? С какво съм ги измамил?
Или съм бил жесток към тях?
Аз носех честно своето знаме
и честно на света живях.

Сега мечтая за покой,
за тебе, извор вдъхновен,
за да съм издръжлив във боя
и да е пълен моят ден.

РЕПЛИКА

*Всичко споделихме, другари!
Сега можем да живеем или умрем
просто и красиво – много красиво.*

ЯНИС РИЦОС

Ах, ако можеше така!...
Ала така, уви, не може.
Виеллицата на света
духа и нашта кръв тревожи.

За да живеем, трябва винаги,
неспирно – всеки ден и час,
да си споделяме годините
и нашта вечно жива страст.

Напразно тайно ни вълнува
красивата и проста смърт.
Такава смърт не съществува –
с такава мъртъвците мрат.

СИН

На два народа дъщеря съм.

ДОРАГАБЕ

На сто народа аз съм син,
но към един съм се привързал.
Загадъчен, неумолим,
към мене атомът е бързал.

Безброй народности и гени
са се кръстосали във мен,
годето със очи зелени
аз съм погледнал своя ден.

Българийо, робиньо свята!
Под странния небесен свог
ти днес създавай свободата
на цял народ за цял живот.

ОЧИ

– Очите му виж! – сатаната извика:
Очите, очите му виж!

Д. ЖОТЕВ

Различни са очите ни, различни.
Очи на мъж, на старец, на дете.
Едните виждат сделките парични,
а другите – завода как расте.

Едните виждат слава и овации,
чужбина и усмихнати жени.
А други – как из селските сокаци
вода и електричество шуми.

Очи, очи, към бъдещето впити,
разтворени широко към света!
От всички вас най-страшни са очите,
които правят сделка със властта.

МЪЛЧАНИЕ

Самотата ми е тъй бездънна
и така задушен съм в мълчание,
сякаш че съм първия човек.

Б. РАЙНОВ

Защо стоиш в мълчание безмълвен?
Излез на улицата и върви,
заслушан пак във музика и вопли,
приятел на далечните звезди.

Поетите са скулптори на хората,
извайват тяхното сърце с длето,
поставят те на Космоса прозорците
и моделират земното къло.

И хората, вървейки в марш неспирно,
при тях накрая ще се приближат –
докосвайки ги с длан почти ефирно,
самотната им болка да стопят.

УДАР

И кат воин в тъмница,
да не можеш, пленен,
да извърнеш десница
в гняв безумно свещен.

Д. ДЕБЕЛЯНОВ

Срещу кого десница ще извърнеш?
Ще я извърнеш срещу себе си.
Защото няма никой друг подготвен
да понесе такъв страхотен удар.

СЪДБА

Аз не живея – аз горя.

П. К. ЯВОРОВ

Най-хубавото, що си имал,
когато тука си живял,
е твоята съдба завидна:
че си горял и изгорял.

ИСТОРИЯ

*Какво ще ни дадеш, историйо,
от пожълтелите си страници?*

Н. ВАПЦАРОВ

Историята няма нищичко да ни даде,
ако сами от нея ний не вземем
един разискрен наниз: ден след ден,
изпълнени със труд, с борба, с победи.

Не трябва и да искаме. По свои
заconi тя вселената реги.
Но я щурмуват наште гръзки войни
върху челата с огнени звезди.

Историйо, ти тъмна, сляпа сило!
Вземи си своето! Нам остави
труда, борбата, щастието мило,
да изживеем пълно своите дни!

ТЪПАНИ

*Ах, гърмят на небето големите,
тъмните тъпани!*

Н. ФУРНАДЖИЕВ

На небето гърмяха големите тъпани.
Смерчът скубеше борови гори от Витоша.
Пороят свличаше с грохот надолу
камъни черни и мъртъв добитък.

А хората в своите хралупи се свираха,
не подозираха и не разбираха:

че аз удрям с юмруци небето,
аз изтръгвам горите от корен,
аз захвърлям надолу черните камъни
и сърцето си – червено от гняв.

Аз – юноша още, съвсем млад работник,
който търсеше въздух за хората.

ЗНАМЕ

Скверниха нищи мойто знаме,
враг – мойта девствена земя.

Д. ДЕБЕЛЯНОВ

Защо е тази болка жива
и този твой спогаден вик?
Човечеството се развива
по своя път голям, велик.

Ти беше изпреварил времето,
но хората гържат юзди.
И който стъпи пръв на стремето,
го срещат с хули и вражди.

Но нищите ще намаляват,
а враговете ще измрат.
И ти във своята пълна слава
ще се изправиш пред светът.

СЪЗЕРЦАНИЕ

И толкоз мрачни мисли ми тежат,
че аз не искам нищо да си спомня.

Д. ДЕБЕЛЯНОВ

От всички чувства, всички мисли,
с които съм преди живял,
не искам да си спомням нищо
ни с радост, ни със жал.

Не искам. Нека се стопяват
контурите на моя свят
и тихо нека полюлява
сърцето своя мъртъв цвят.

1956

ВЕЧНОСТ

*Come lovely and
soothing death.*

WHITMAN

Тя не е ни грозна, нито страшна,
както я рисуват по света –
тя е целомъдрена и ясна:
проста и спокойна е смъртта.

Само трябва всичките си мисли
във забрава да успокоиш:
да полегнеш във завивки чисти,
да притвориш клепки, да заспиш.

Може би не ще се пак събудиш –
няма да преследваш нова цел...
Цяла вечност сладко ще сънуваш
слънцето до своето сърце.

ЗАЛЕЗ

*...Аз дойдох да гочакам мирен заник,
че мойто слънце своя път измина...*

Д. ДЕБЕЛЯНОВ

И мойто слънце своя път измина –
в борба и във копнеж то изгоря.
И аз разбрах, че моята родина
е цялата земя.

Където и да бъда аз заровен –
на остров Капри или във Сибир –
навсякъде очаква ме отмора,
спокойствие и мир.

Към недостигнатите хоризонти
ще бъде моя поглед устремен.
Там някой с тиха нежност ще отрони
една сълза за мен.

СВОБОДЕН СТИХ

ВЪЗМОЖНОСТИ

Съвсем реално е
да падне един гигантски метеорит
и да пръсне земята на парчета.

Съвсем реално е
да угасне Слънцето
и Земята да се превърне в ледена пустиня.

Съвсем реално е
да избухне земетресение
и да прати по дяволите
всичките ни материални ценности.

Затова пет пари не струват
твоите стихове, твоите картини,
твоите песни,
твоята политика.

Затова уважавай хората на труда
и им отвърщай с обич.

ПОЗНАНИЕ

Ние не познаваме себе си
и се боим от себе си.

Ние не познаваме своите чувства,
своите страсти,
своите сили.

Едни въплътяват чувствата си в поезия.
Други въплътяват страстите си в разврат.
Трети въплътяват силите си в някаква кариера.

Но каква е стойността на всичко това,
ние не знаем.

Ето колко струваме ние, хората.

РОДОВЕ

Продължението на човешкия род
по нищо не се различава
от продължението на другите родове в природата.

Разликата е само тази,
че за многодетство
ние получаваме награди.

Какво целим с това?
Отговор можеш да получиш от някой политик.

Но времето и историята си текат.
Бушува материята в Космоса.
И неведоми са още нейните закони.

КАКВО МОЖЕШ ДА НАПРАВИШ...

Какво можеш да направиш,
ако нямаш стая и легло,
където да почиваш и да спиш?

Нищо не можеш да направиш.

Какво можеш да направиш,
ако нямаш редовното парче хляб,
захар, мазнини и зеленчуци,
за да поддържаши силите си?

Нищо не можеш да направиш.

Какво можеш да направиш,
ако нямаш панталони и обувки,
балтон, горни и долни дрехи,
за да се предпазваш от времето и студовете?

Нищо не можеш да направиш.
Затова пет пари не струват
твоите стихове,
твоите картини,

твоите песни,
твоята политика.

Затова уважавай
строителите на жилища,
производителите на хлебни изделия
и хората, които те обличат в дрехи.

И им отвърщай с обич.

РУХВАНЕ

Ако за миг престана да работя,
там, където ме е сложило времето,
всичко ще рухне.

Ако сутрин не ми се става от леглото,
не ми се гони трамвая
и не ми се отива във фабриката,
всичко ще рухне.

Ако вечер потъна в кръчмата
и пия, и пия, забравяйки, че и утре е ден,
всичко ще рухне.

Ако се уплаша от влажните сводове на мината
с играещия в краката ми плъх,
всичко ще рухне.

Ако се уплаша
да скоча с парашут,
да летя с реактивен самолет,
да погледна отблизо атомния взрив,
всичко ще рухне.

Тогава ще се изправим един срещу друг
хищника с ноктите си
и аз, хищника с ножа си,
и ще се бием до кръв,
до смърт,
докато единия разкъса другия.

Ако за миг престана да работя,
ако за миг се уплаша...

ИСТИНСКИЯТ ЖИВОТ

Истинския живот никога не намира
точно отражение в историята.
Ние не можем да познаем
истинския живот.

Това проличава при стихийни бедствия,
при войни, революции,
бомбардировки
и наводнения.

Никой досега не е казал истината за тях.
И не смее да я каже, защото се страхува от нея.
Човешкото съзнание не отразява истината,
а само своите желания.

А истината е проста.
Разбират я водата,
скалите, пясъка,
ветровете
и звездите.

Всичко ще рухне.

ВИЕ, КОИТО...

Вие, които работите честно
в производството,
в земеделието,
в изкуството,
в политиката,
вие не знаете,
че това не е толкова лесно.

На вашия гръб се издигат
и живеят живота си –
печалния си живот –
угодниците, страхливците,
въжеизграчите,
еротоманите,
спекулантите,
мошениците
и блюдолизците.
Всички тези хора
вие носите на гърба си.

СИЛА

Ако бях слаб,
безгрижно щях да си живея.
Щях хубаво да си живея.
Щях весело да си живея.
Но аз съм силен
и – тежко ми!

БУРЯ

Когато дойде бурята на пола,
когато те залюшка природната стихия
и започнеш съревнование в тази област
с врабчетата,
с овцете, с кравите,
с конете и буболечките –
тогава разбираш, че твоята горда свобода
е една илюзия.

Бурята на пола бушува в кръвта ти
и те насочва към всеки образ.

За някои хора казват,
че тази буря идва всяка нощ.

Мога да си представя колко са свободни.

ХОРА НА ИЗКУСТВОТО

Ние, хората на изкуството,
сме нещастни роби.

Ако не ти дойде публика на рецитала,
ще умреш от глад,
защото не знаеш нито да сееш,
нито да жънеш.

Ако не разсмиваш публиката в цирка,
ще те уволнят
и пак ще останеш гладен.

Същото се отнася за певците,
за артистите,
за кинематографистите
и за сатириците.

Една-едничка мисъл ни утешава:
че сме роби на народа.

ПИСАТЕЛ

Аз съм писател.
Аз мисля върху човешките души
и върху своята душа.
Затова сутрин ставам в 10 часа.

Но днес станах в 5 часа.
Беше зима.
Беше студено.
Беше неприятно.
Беше грозно.
Всичко ми напомняше за ледниковия период,
когато човекът още не е съществувал.

Но ето тук-там блеснаха прозорчета.
Човекът се показва от тях
и скоро излезе на улицата.

И през локвите,
през преспите,
през калта
хората тръгнаха към трамвая.

Те се хвърляха като гроздове по стъпалата,
бореха се за гръжката,
за да стигнат по-бързо до работните си места.

Всички тези хора струват повече от мен:
и ватмана,
и кондукторите,
и пътниците.
Всички те ме превъзхождат.

Ако не мога по друго да приличам на тях,
нека поне сутрин ставам в 5 часа.

ЧИСТОТА

На Петър Алипиев

Когато се омърсиш от нещо,
трудно е да се изчистиш.
И понеже си човек,
цялата вселена се измърсява.

Нито сапун за пране,
нито тоалетен сапун,
нито одеколон
могат да ти помогнат.
Никога няма да се изчистиш.

Мръсотията ще влезе в кръвта ти,
в съзнанието ти,
в мислите ти
и там винаги ще те дебне като хиена.

Затова сутрин се измий със слънцето,
облечи чиста риза
и иди на работа.

Има прости и чисти неща:
труд,
хляб,
сън,
обич.

Другарувай с тях.
И дори цялото човечество да е измърсено,
ветровете ще те приемат
в чистите си прегръдки.

УСИЛИЯ

Човек се отличава от животните
само по едно:
постоянно трябва да употребява усилие.

Така се е формирала човешката история.
Така се е формирала човешката същност:
в рамките на усилието.

Затова никога не изпадай в отчаяние.

Усилието —
това е твоята съдба.

КРИСТАЛИ

Когато времето кристализира,
остават само трайните неща:

една голяма любов,
едно голямо вдъхновение,
една голяма саможертва.

Как искам да виждам и да познавам тези неща
в самото движение на времето!

СЪЖДЕНИЕ

Има ли красота и в старостта?
Не можеш да познаеш предварително.
Трябва да влезеш в нея и тогава.

А влезеш ли –
може би няма да намериш сили
в мисли и чувства да я изразиш.

ВЪЗРАСТ

Коя е възрастта на щастието?
 Коя е най-хубавата възраст?
 Коя е възрастта, която запълва живота?
 Коя е истинската възраст?

В детството си ти откриваш света.
 В младостта си се бориш с него.
 В старостта си го съзерцаваш.

Коя е истинската възраст?

Аз мисля, че това е възрастта на живота –
 за всеки индивидуална,
 за всеки различна.

Възрастта на звездите.

ЖИВОТНИТЕ И ХОРАТА

Животните също са умни.
 Те разбират, че човек ги превъзхожда,
 и са готови да му помагат
 в историческия път на материята.

Затова от нищо не ме е страх.

Ако не мога повече да работя:
 като тракторист,
 като хлебар,
 като миньор,
 като редактор,
 като играч на томо;
 ако остаря и не мога вече
 да поднеса към устата си
 едно залъче хляб,
 една глътка вода,
 една шепичка сол –
 ще легна на някоя поляна под слънцето
 и животните ще се погрижат за мен.

Кравата ще ми дава мляко.
 Мравката ще ми носи житени зърна.
 Гълъбът ще ми кваси устата с вода и сол.
 Котката ще ме забавлява.
 Кучето ще ме пази от враговете.

Така ще бъде, ако живея в топлите страни.

А ако живея на север,
 тюлените и пингвините
 ще ме гушкат в топлите си скути.

ПОГЛЕД ОТ СЛЪНЦЕТО

Когато гледам хората от височината на
 слънцето,
 те ми приличат на обикновени насекоми.

Те си строят жилища,
 но и мравките ги строят.

Те пътуват със самолети,
 но пеперудите пътуват с крилете си.

Те отглеждат децата си в ясли,
 но мухите ги отглеждат върху листата.

Само космонавтите се издигат по-високо
 от орлите,
 но това още не е всичко.

Трябва да овладеем свободата,
 трябва да овладеем красотата
 и да си служим с тях.

ОБРЪЩЕНИЕ

Вие, които още спите във материята
и ще отворите очи след десет хиляди години,
спомнете си за мен.

Аз бях страхлив, безпомощен, объркан.
Не можех да си служа с мащаба на
вселената,
да преработвам електричеството в плът,
във всяка жива твар да се превръщам
и да използвам мозъка като антена.

Не знаех точните размери на безкрайността.
И нямах още сили да се радвам на
безсмъртието.

По всичко друго аз на вас приличах,
защото иначе не съществува смисъл.

1961

ДУМИ
ЗА АЛЕКСАНДЪР
ГЕРОВ

ЗА АЛЕКСАНДЪР

ЦВЕТКОВ

По бучко друго аз на Вас починах,

1981

РЕДОВЕ ОТ БИОГРАФИЯТА

Александър Цветков Геров е роден на 5.V.1919 г. в София. Завършва гимназия в родния си град и право в Софийския университет (1942). През есента на 1942 г. е мобилизиран, в началото на 1944 г. е арестуван за конспиративна дейност и излиза от затвора на 9.IX.1944 г. Редактор (1944–1952) в Радио София, през 1953–1955 г. – в сп. „Киноизкуство“, във в. „Кооперативно село“ (1963), в редакция „Фокус“ към Българската кинематография и в издателство „Български писател“.

За пръв път печата съчинение в проза на 11-годишна възраст във в. „Изгрев“ (Сливен). Сътрудничи на детските издания „Весела дружина“, „Другарче“, „Поточе“, „Детски свят“ и на ученическите списания „Ученически подем“ и „Звън“. По-късно публикува във вестниците „Заря“, „Литературен глас“, „Светлоструй“, в списанията „Изкуство и критика“, „Златорог“ и др. Участник в литературния сборник „Праг“ (1938) и в младежкия комунистически литературен кръжок „Хр. Смирненски“. В ранните си стихове изповядва състояния, породени от конкретната военновременна действителност: тревога, протест, болка заради бруталния натиск върху човека, съпричастност с политическите тежнения на бореца се антифашистка Европа. През този период започва да се проявява и характерното за цялото му творчество влечение към метафизичните, философско-битийните въпроси: загадките на Вселената и на човека, проникването в тях, самотата, любовта и надеждата, дилемата преходност – вечност, смъртта и безсмъртието. Поетическите решения на посочените въпроси са уникални за българската литература; в тях не следва да се търси влияние, нито дори съотнесимост с някаква философско-теоретична система. В размишлението си –

по детски спонтанно и безхитростно, Геров се приближава до светоусещането и поетиката на наивизма. Емоционалните реакции на лирическият „аз“ са интензивни и всеобхватно завладяващи, мисълта му е противоречиво напрегната, без това да накърнява внушенията за цялостност и хармонична окръженост на природния космос. Показателна е трагиката на смъртта. Тя не е предел на съществуването, а безначално-безкрайно битие, превъплъщаване в сферата на универсалното. Извисено-метафизическият възглед на Геров за света е положително оценен едва през 60-те години. Дотогава критиката го е подлагала на остри нападки, които, съчетани с култовски подозрения, довеждат поета до психическа депресия. Впоследствие той осмисля своето кризисно състояние в автобиографичната поема „Неспокойно съзнание“ от сб. „Фантастични новели“. Това е един от значимите новаторски образци в областта на българската проза от 60-те години, който противно на догматичния култовски рационализъм утвърждава духовната многосложност на човека, подчертавайки неговата съзнателност като предпоставка за жизнестроителство и коректив на ентропията в съвременния свят. Втората новела от сборника – „4000 година“, е замислена като позитивно научнофантастично повествование на тема „безсмъртие“. В процеса на нейния прочит обаче се осъществява „отместване“ от авторския замисъл, при което творбата започва да се възприема като памфлет, сатира на някои плоско рационалистични илюзии относно бъдещето на човека, като пародия на утопиите за съвършено „научно“ общество, построено върху разумни начала. Стихове на Геров са преведени на английски, иврит, немски, полски, руски, френски и чешки език.

Умира на 22.XII.1997 г.

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Дори за поети с несъмнен дар поезията е все пак нещо встрани от делничното битие. Те я повикват едва когато сядат на работната маса. Иначе възприемат живота и имат същите мисли за него, както и непоетите, хора с други професии. Още по-много са стихотворците, които са поети главно когато не пишат стихове, а само говорят за изкуство и поезия. В личността на Александър Геров поетът и житейският човек, почти напълно се сливат.

Той създава поезия не за да украси живота, а за да изрази този живот така, както единствено го вижда и разбира. Стихотворенията възникват от постъпките и мислите му в ежедневието, от най-обикновени разговори. От прозата на предмети и случки, край които другите вървят равнодушно, както слепецът – срещу изпепеляващия лъч на прожектора.

Самият преход от живот към творчество изглежда при Александър Геров зашеметяващо бърз. Той някак отведнъж написва стихотворението и също тъй просто, както си сваля шлифера и го оставя на закачалката. Би могъл сигурно всеки ден да пише десетина стихотворения. Важно е да знаем защо не прави това.

Според него поезията не е, както смятат някои, хаос на мислите и чувствата, а конструиране на хаоса в мисли, чувства, образи и идеи. Той казва, че една мисъл сама по себе си, колкото и да е дълбока, още не е изкуство. Едно чувство, колкото и да е силно, само по себе си също не е изкуство. Всичко това трябва да се усвои естетически и да се изрази с думи, за да се превърне в изкуство, в поезия.

Обикновено естетическите принципи на автора са и негов морал. Лекотата, с която Александър Геров пише някое стихотворение, не е безотговорност на перото, а е са-

мо краткотрайно отприщване в постоянната, почти катастрофична понякога напрегнатост на мозъка и сърцето. Отчасти си обяснявам начина му на работа и с това, че той няма за света други представи освен поетическите.

Роден е в София през 1919 година, детството си е прекарал в Панагюрище. Баща му е бил ветеринарен фелдшер. Умира, когато Сашо е на осем години. С трите си деца майката се завръща в София. Животът им е бил труден. Тя е работила в общината като архиварка, като писарка. За живота ѝ поетът по-късно казва:

*Бедна майко, остаряла майко,
младостта ти опустя по къщите.
Станала си жива запетайка –
сгърбена, посърнала и мършава.*

С какво ли не са се прехранвали. Известно време са гържали бугка за цигари, налагало се понякога и Сашо да продава, да бъде отмяна. Той се гордее много с този пръв свой трудов стаж. Също тъй, както по детски се радва майка му на спомена за първото стихотворение, което написал. Станало случайно. В училище им били задали съчинение. „Може ли в стихове?“ – попитал той учителката. „Може и в стихове.“ Учителката се наричала Велева. Тя е всъщност първият му критик. В един от следващите часове влязла в клас и казала: „Знаете ли, деца, че в нашето отделение има поет?“ И прочела стихотворението.

Три други впечатления от детството най-силно са се врязали в паметта на Александър Геров: силният страх, който веднъж изпитал, когато родителите му отишли в Панагюрище на вечеринка, скарването с едно дете – как той го блъснал, то паднало, ударило си главата и му потекла кръв, а Сашо избягал от училище; и третият спомен – че направил пакост, но после сам станал и си признал на учителката. Бил впечатлителен, буен на моменти, винаги с чувство за вина и справедливост. В него има нещо детинско, той наистина е онова момче,

*което в бурите успя да си запази
наивното мечтателно сърце.*

След първото стихотворение Александър Геров изпитал опияняващо желание да пише за всичко, което виждал около себе си. Тази непосредственост го е спасила от подражателство, тъй и той почти не е имал представа за литературата като нещо особено, встрани от ежедневието си преживявания. Чел е бил преди това само стиховете за деца в книжката на Дора Габе и „Златна книга за българските деца“ на Александър Божинов. Тези две книжки обикнал толкова много, че дори и по-късно, когато сам станал известен поет и издал стихове в детската книга „Дете на прозореца“, не забравил детските писатели, а на поетесата Дора Габе подарил книжката си с весел надпис.

Скоро стихотворения и разказчета от Александър Геров почнали да се появяват в ученическите издания „Поточе“, „Звън“, „Ученически подем“. През 1938 г. той взел участие в литературния сборник „Праг“, а след това печатал вече и в изданията „Литературен глас“, „Литературен живот“, „Златорог“, „Изкуство и критика“, „Дъга“, „София“. Да живее само от литературен труд, той естествено не е можел. Залавял се е с какви ли не работи, за да се издържа: машинописец при адвокат, надничар във военновъздушните войски, работник в пътно строителство, в захарната фабрика в Горна Оряховица. След Девети септември става журналист в Радио София, във в. „Кооперативно село“. Бил е редактор в „Киноизкуство“, в Кинематографията (във „Фокус“ с Радой Ралин), в издателство „Български писател“. Сред книгите, които е издал, най-важни са „Ние – хората“ (1942), „Два милиарда“ (1947), „Най-хубавото“ (1958), „Дете на прозореца“ (1959), „Стихотворения“ (1961), „Приятели“ (1965), „Златни пантофки“ (1966), „Свободен стих“ (1967), „Политическа поезия“ (1968), „Прашинки“ (1979), „Любовна лирика“ (1983), „Най-хубавото“ (1984), „Внезапни стихотворения“ (1986). Той пише и проза: „Фантастични новели“, приключенския научнофантастичен роман – „Череп с антена“.

Гимназия Александър Геров завършил в София. Чети-

ри години е следвал право. Девети септември го заварва в затвора, където е попаднал след провала на войнишката ремсова група. Участвал е в бригадирското движение. Винаги се е стремил да бъде обикновен човек, да се сближава с хората на физическия труд. На вид е спокоен, кротък, никога не повишава тон. Сухите факти на биографията му по-малко от всичко говорят за напрежението на вътрешния му свят – така ярък, понякога дори драстичен в поезията му. Тя е вътрешна биография – на духа, на мозъка, на сетивата – и тук избликът на чувства, образи и идеи дълго време е отмятал критиците от главния мотив на неговата поезия. Някои от стиховете му са ги карали да го обвиняват в непроходим песимизъм и едва ли не декадентщина. Въз основа на други пък са решавали, че още по-малко – и той ще напусне този кръг от чувства и мисли. Че под влиянието на външни обстоятелства ще запее като слабий напролет. Може и да е изглеждало така на моменти – например в „Нашата сила“, вероятно най-слабата книга на Ал. Геров. Но сетне пък е имало достатъчно стихотворения – поводи за нови статии – обвинения в черночувствие, политическа незрялост и дезориентация. Най-после в наши дни е напълно ясно, че Александър Геров винаги е стоял високо над тия хора, които са възнамерявали да го учат на поезия. Стоял е като мислене, като мироглед, като естетика. Извисява го сигурно една особеност на таланта, която поетите наричат прозрение. Маяковски по времето, когато са го подлагали на ожесточена критика и непризнание, „осмян от днешното племе“, казва за себе си и изобищо за поетите на прозрението:

*Виждам идващото през хребети време,
което не вижда никой от вас.*

Мирогледа си като младеж Александър Геров е гразил под влиянието на прогресивните среди на трийсетте години. Той активно се е занимавал и с обществена работа. Изнасял е доклади за Максим Горки, за Маяковски, за Ботев, за злободневни политически събития. Той е бил един

от посетителите на знаменитото кафене „Средец“ – нещо като политически клуб на тогавашната комунистическа и ляво настроена интелигенция. Сред поетите, които са му правели най-силно впечатление, са Христо Радевски, Младен Исаев, Ангел Тодоров, Ламар, М. Грубешлиева. П. Матеев. А по-късно и Атанас Далчев. Също и Гео Милев. Казвал ми е, че гържал особено много на ония стихотворения на Смирненски – например „Червените ескадрони“, – в които има силно чувство на образност. Други поети, към творчеството на които е изпитвал симпатия, са Йордан Стубел и Багряна. Той е бил сърдечен другар на Александър Вутимски, на Никола Вапцаров – един от първите е, тогава малцина, които съзнават значението на неговата поезия. Ценял го е не по силата на доброто приятелство, както често наблюдаваме. Той винаги е знаел, че хубавото писане с приятелство не става. Критерий на литературните му оценки са сигналите на сърцето и мисълта. За свои най-любими поети той посочва Ботев и Дебелянов. Характерно е, че често взема стихове на Дебелянов за мото, спори с идеите му или ги доразвива, а влиянието на Ботев е изпитал не само като идеология на борбата, но и в ритмиката на стиха. Това той небедно е изтъквал.

Вероятно главната тема в поезията на Александър Геров би могла да се формулира като отношение на човека към света и на света – към човека. Това, разбира се, важи за мнозина поети. По-точно казано е, че основната идея-мотив, подбугата за творчеството, което личи във всяко негово стихотворение – това е непреодолимият стремеж към хармония. С тоя стремеж се разширявал и поетическият му свят. Дори простият мащаб на пейзажа се е разраствал. Александър Геров идва в поезията като юноша от хълма на бедното предградие, оттам той гледа града:

*прикован с електрически гвоздеи,
той лежи в равнината огромен
и приема далечните поздравии
на звездите, трептящи отгоре.*

В „Свободен стих“ мащабът е друг – променили са го времето, задачите и самочувствието на поета. Той гледа на живота от височината на слънцето. Занимава го не само съдбата на града, а и целите на човечеството:

*Трябва да овладеем свободата,
трябва да овладеем красотата
и да си служим с тях.*

(„Поглед от слънцето“)

Също така са се променяли сферите, в които Александър Геров търси хармония и временно я открива. Най-напред това е детството:

*Не знае то, че утре ще попадне
сред хиляди живота и съдби
и в техния водовъртеж ще стане
жесток човек, измамник, може би.
Не знае то – очичките му сини
са чисти като утринна роса...*

(„Дете на прозореца“)

Тази хармония на детското светоусещане се разрушава с влизането на поета младеж в живота на града и хората. Средата, обществото се намесват във вътрешния му свят. Възникват почти кошмарни образи на съзнанието в „Празници“:

*В дъното на стъклената чаша
гледа мъртво моето око.*

И носталгия по миналото:

*Празници, върнете ми предишните
леки, недостигнати крила!*

Първоначално поетът е търсил спасение в самоизолацията, в нарочното отстраняване от хората, преди да

разбере „как страшно тегне самотата“. По-късно се заражда идеята за сближение с нещо или с някого. Може би това е любимата, може би е природата – обикновена капка гъжд в „Приятел“, пролетта или кокичето.

На пръв поглед в ранните стихотворения има едва ли не хаос от чувства и възгледи, безпощадно стрипване на есенни картини, мрак, неприятни усещания, краткотрайни приливи на енергия, мигове на просветление и надежда. После пак главоломно потъване. Но всъщност можем да проследим нишката – от отчуждение и самоизолация към „нов живот“, вече в общуване с хората. Това е една по-широка сфера и така се появяват стихотворенията на обществена тема – „Манифест“, „XX век“, „Епоха“, „Март 1939“.

Александър Геров се вълнува не само от съдбата на своята класа, той мисли и за съдбата на човечеството като цяло. Хората не му изглеждат разумни, по-често му се хвърлят в очи алчността, еснафщината, грубото налагане на личния интерес, злоупотребите с власт. Тук крайностите не бива да ни учудват. Нима когато Геров казва, че не му е жал за двата милиарда картофа, които населяват земята, това не напомня убийствения гняв и сарказъм на Ботев в стихотворението „Гергьовден“:

*Ликуй, народе! Тъй овце бляят
и вървят с псета подир овчарят.*

Опровергава ли това патриотичните чувства на двамата поети? По-късно Александър Геров ще възкликне: „И аз ще имам два милиарда братя.“ Оттук и заглавието на втората му книга – „Два милиарда“. Но може би най-същественото на тази тема – за родината, за смисъла на любовта към нея – намираме в стихотворението „България“, отпечатано в „Ние – хората“. Не виждам какво би могло да се добави към тия стихове дори сега.

Постепенно носталгичният мотив за детството като хармония напуска поезията на Геров и той обръща поглед напред. Не зная дали затворът не му е повлиял най-

много, тъй като зад студените стени човек няма смисъл да се надява на миналото. Само утрешният ден може да му донесе нещо ново. В „Свобода“, стихотворение, написано във военния затвор, се проявява най-сетне търсенето на поета, мъчителният преход към състояние, близко до хармонично разбиране на света:

*Сега разбирам вашия копнеж за свобода
и страстната необходимост да умираме,
но да не бъдете покорни роби.*

Преодолени са колебанията, изчерпана е политическата тематика на трийсетте години. Тя има, разбира се, продължение, но то е изцяло мажорно. За Александър Геров проблемът, какъв да бъде социалният герой, е изчерпан с победата на Девети септември. Решен е по принцип:

*Силе озарен от блисъци
живота в моя роден кът.
Той има много недостатъци,
но пак ми е безкрайно скъп.*

По повод недостатъците Ал. Геров често е писал сатирични стихове, епиграми и фейлетони. Той много държи на ония свои стихотворения, които са свързани с идеологическия прелом в средата на петдесетте години, и подчертано ги датира – 1956.

Все пак пресилено е да се твърди, че в съзнанието на Геров този период е изживян без болка, без известно потресение на духа. Той изобщо е много чувствителен към всичко, което би помрачило, макар и отчасти, блясъка на комунистическите идеи – готовкова е непреклонен и абсолютно ангажиран. Винаги е смятал, че като комунист носи отговорност не само пред писателската партийна организация или собствената си съвест. Вънува го какво ще кажат всички други хора по света – работниците в Америка, децата на Виетнам и дори ескимосите. Може нищо да не знаят и нищо да не кажат – но той мисли за тях;

какво биха казали, ако знаеха. Всъщност тъкмо такива наивни обрати на мисълта, които предизвикват добродушни усмивки у хората – близки приятели на поета, са дали основа на прекрасни със своята мъдрост и чистота стихове. Те представляват истински формули на живота:

*Трябва в нещо да се вярва,
в нещо хубаво и просто!*

(„Вяра“)

*Далечна и чужда за нас е смъртта,
тя някак не ни погобава.*

(„Песен за живота“)

*Миг истински живот щом вземеш,
ти си живял милиард години.*

(„Възможност“)

*От всички чудеса на този свят,
най-чудното е туй, че ний живеем.*

(„Чудо“)

Бихме могли да сложим тук точка, ако това изчерпваше въпроса. Но какъв е днес Александър Геров. Занимава го съдбата на човека в материята:

*Дори през ужаса на атома
ще минем, но ще победим.*

Или:

*Ще дойдат нови хора, те ще разрешат
надвисналите над света проблеми.*

Но винаги в центъра на литературата е бил животът на отделния човек. И това, че той е смъртен, си остава една от вечните теми на художественото творчество. Поет като Александър Геров неизбежно идва до нея, търсейки свое решение.

Традиция в нашата литература е изводът, че безсмъртието на човека е заложено в делата му приживе. Без-

смъртен е борецът за свобода, строителят на прекрасни здания, поетът – гений на словото. От тази ботевска традиция Александър Геров не се отказва. Той не мистифицира смъртта, нито пък отхвърля значението на човека в паметта на потомството. Но същевременно приема и смъртта като реалност, като превръщане на човека в нещо друго. Още през трийсетте години Геров се опитва поетически да създаде подобна представа:

*Недей плачи! Не страдай! Ще живеем,
ще бъдем всичко туй, което виждаш;
дълбока нощ, студени ветрове
и сребърното езеро раздвижено.*

И по-късно:

*Ще плаче с дъжд и бури късна есен...
Ний в горския поток ще си шептим;
в пръстта и корените ще се смесим,
прегърнати, в дъждовна капка ще седим.*

Възникват множество въпроси, които сега все повече занимават и науката; възможно ли е да направим процеса – превръщането на живата материя, в мъртва – обратим; докъде в живата материя се простира съзнанието; къде е точният праг между живота и смъртта; какво представлява паметта като материя. Напредъкът на физиката, изучаването на елементарните частици, на явленията на квантовата механика, несъмнено пристъпи и на човешкия мозък, създават проблеми в естетиката: илюзия ли е така нареченото поетическо прозрение, в което се състои познанието на света със силата на поезията...

Не е тайна, че множество от великите изводи на науката са били доста преди това предсказани по чисто поетичен път – и то по време, когато здравият разум ги е отблъсквал като очевидно нелепи.

Александър Геров има безкрайно и безусловнo доверие в способността на поета да прозре в бъдещето:

*Той знае като бог кога какво ще стане:
заплат водосточните тръби,
утихва вятърът под лунното сияние
и вишината започва да цъфти.*

Вероятно мисълта не е само начин за обобщение на данните, които получаваме от сетивата или от приборите – помощници на науката. Тя може да бъде и средство, с което енергията на мозъка осезава света. Възможностите на тази енергия са безгранични като материята. Изявата им – въпрос на време. Едно могъщо „утре“ продължава да поглъща поета. И затова не толкова с досегашните си постижения, колкото с целите, със задачите, които му предстоят, е извисен човекът в поезията на Александър Геров. Той отговаря за живота на родината и за живота на другите народи. За съдбата на земното кълбо в мащабите на Космоса.

Само тук, на земята, ще се роди дяволският смисъл на вселената. Човекът наистина тогава ще мине с туристически обувки по Млечния път, през време и пространство, с чувството за хармония, към което се стреми Александър Геров.

ИВАН ПАУНОВСКИ

ЛИРИКО-ФИЛОСОФСКИТЕ ОТКРИТИЯ НА АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Той е не само сред най-интересните поети от своето поколение автори, „рогени между две войни“, но е и сред най-големите имена на българската поезия. Пословичен в неравността на своята изява – до стихотворение, което е великолепно, с реални открития в сферата на идеите, стои друго, съвсем обикновено, понякога и слабо, с най-добрите си творби Геров ще бъде обезателно присъствие във всяка сериозна антология на нашата поезия.

Неслучайно започнах бележките си за този голям поет с акцент тъкмо върху особеното при него. Ако не се разбере тази типично геровска специфика в писането на стихотворения, ако не се разбере, че детето със спонтанната откровеност на своите реакции към света е постоянно живо у Геров, не би могло да се схване истински значимото в неговото творчество, а отпък – и значението на това творчество за проблемното обогатяване на поезията ни.

А това обогатяване е тъкмо в интересуващата ни в тази студия концептуална насоченост на българската поезия – доколко и как присъстват в нея философски идеи. Много близък до Далчевата поетична стилистика – в един изказ с чиста лирическа линия, органически чужд на метафорично-декоративното, Геров унаследява в известна степен и някои философски трактовки на автора на „Камък“, „Метафизически сонет“, но в редица отношения отива и доста по-далеч, реално откривайки нови територии за философската ни лирика. Интересно е да се отбележи една такава характерна черта на Геровото поетично поколение – при цялата общност в движението на вкусовете и натюрела на авторите (всичките – с изключение на Вутимски – са потомствени чеда на града, лириката им има под-

чертано урбанистично излъчване; интелектуалното начало за редица от тях е потомствена даденост и пр.) Геров отива най-далеч в творчеството си по отношение на философската концептуалност. Богомил Райнов си остава интересен лирик на града, с оригинално виждане на неговите психо-социални парадокси, без обаче да изпитва траен афинитет към проблеми от философски порядък (в прозата си по отношение на философската проблематика той направи несравнимо повече – „Пътища за никъде“, поредицата му белетристични творби за съдбата на твореца: „Този странен занаят“, „Тютюневият човек“). Александър Вутимски си отива нелепо рано от този свят, оставяйки една меланхолична поезия с болезнен копнеж по красивото. Малко преди края на живота си Веселин Ханчев написа най-хубавата своя поетична книга – „Лирика“ (1960), в която има няколко много интересни лирико-философски творби.

Естествено би било да очакваме траен интерес към философски проблеми в поезията на едн Валери Петров, имайки предвид онзи сериозен интелектуален потомствен тласък, който носи той като голямо вродено достойнство. При този поет обаче интелектуалното начало в поезията му присъства оригинално-дискретно – сякаш стаено в една изумителна версификационна изобретателност, в една капризна с многобройните си извивки песенност на стиха.

И така, дори само количествено съпоставено, творчеството на Александър Геров, ориентирано към философски проблеми, с това на неговите връстници в поезията, бележи един голям ръст. Разбира се, по-важното е, че естетическото ниво на това творчество е оригинално; че в поезията на Геров философската тема, проблемите на духа не се явяват инцидентно, случайно, а като резултат на органична предразположеност към „свръхземните въпроси“; че още от първата му стихосбирка – „Ние хората“ (1942) – започва, в цялостен план, интерес към проблема за времето, за смъртта, за преходността, за смисъла на човешкия живот. Всички тези философски мотиви много често ще ги срещнем в една само творба; друг път пое-

тът ще създаде цял цикъл стихотворения, обединени от един мотив („Път“, „Материя“, „Еделвайс“ – едни от най-големите Герови стихотворения, претворяващи мотива за смъртта).

При Геров се натъкваме на нещо много интересно, което го има и при предходниците поети, претворяващи философски проблеми. Това е способността да се създава поезия на конкретното, на живота в цялото му зримо многообразие и в същото време да идва инвенция „свише“ да се пишат стихотворения, в които духът се самопознава в най-деликатните си, едва доловими състояния...

Пътят на Геров от дебютния му поетичен сборник „Ние – хората“ до най-представителните му книги „Най-хубавото“, „Свободен стих“ отразява процес на неравно, но настойчиво съсредоточаване върху проблеми от философски порядък.

Първата книга на Геров дава до голяма степен яснота по въпроса за рано формирания се скепсис у автора, който по-нататък нерядко ще го води до определено песимистични, дори мизантропски откровения. Редица стихотворения внушават драмата на поета: романтичният порив към слънце, красота, прекършен от жестока социална действителност:

*И сега аз презирам този век, тези подлещи наежени,
към небето обърнали своята муцуна в газова маска.
Те ще разкъсат и моята душа върху телените мрежи.
Те ще зазидат и моята мисъл в стоманена каска.
(„XX век“)*

*Боже, колко бях горд, че живея в двадесетия век!
Моята кръв се вълнуваше, моите очи ликуваха.
Бях повярвал на Горки, че е гордо да бъдеш човек.
И мечтата ми бе да монтирам на слънцето абажур.
(„1939“)*

Сполучливо е схванал това драматично разочарование от света Радој Ралин в рецензия за „Ние – хората“:

„До вчера възторженият младеж вижда проектите си неосъществени, доскорошните си верни приятели – пропагандни, а всичко наоколо фалшиво, неискрено, преходно.“ Последната характеристика на Ралин е много точна и важна за разбиране оформянето на философски представи у ранния Геров. Почувствал невъзможността да постигне светлия идеал на мечтите си в един свят, обхванат от апокалипсиса на нова война, поетът търси опора (оказала се илюзорна, разбира се) в една релативистична позиция: всичко е преходно, човек трябва добре да разбере това. Но този релативизъм също не е без драма: трудно може да се примири със съществуващото един романтично настроен дух. Така идва оная горчива изповед в стихотворението „Песимист“:

*Колко бързо нещата умират!
Ти не си, ти не си вече същия.
От зениците болка извира.
И челото е бледо и смръщено.*

*Ти се влюбва и пак ще се влюбиш
и ще бъдеш пак светъл и нежен.
Но след всяка любов се изгубваше ти.
Днес не помниш кой беше, какъв беше.*

*Не разбра ли? Не си вече същия.
Виждаш душата си болна и сида.
Как жестоко животът ни лъже,
драги мой, Неизвестен Безименов!*

От песимистичния релативизъм до разбиране на най-болезненото в преходния човешки жребий – самотата – разстоянието никак не е голямо и се „изминава“ за твърде кратко време. По този път Геров създава една от най-проникновените си творби за най-мъчителното човешко състояние – стихотворението „Самота“. Знаем при Яворов, Лилиев, Далчев как е претворяван този философски мотив, с известна естетизация на онази самотност, която е изначално зало-

жена в нас и никое друго живо същество около нас не може да ни утеша. Геров също е схванал много вярно тази именно екзистенциална, „некомпенсируема“ самота и ми се струва, че в сравнение с предхождащите го поети я назовава най-точно. И още нещо интересно – в стихотворението си Геров е показал „градските“ корени на състоянието. Защото, особено в бездушните бетонни квадрати на големия град (както това поразително силно ни го внуши и италианският неореализъм в киното) човек чувства изолираността си най-силно; градът е, който подхранва в най-голяма степен трагичното в отчуждението. Тъкмо „градския еквивалент“ на изначалната човешка самота Геров е доловил с оригинално психологическо проникновение:

*Да си самотен в този град,
където всичко е нетрайно,
където хората дружат
без искреност, без скръб, без тайна,*

*където сградите стоят
и в тъмнината бдят и слушат –
това е най-страхотният,
необясним, убийствен ужас.*

*Какво изгубих на света?
Приятели? Другар? Любима?
О, има страшна самота,
която е необяснима.*

Не е случайно, струва ми се, че финалната строфа на това силно Герово стихотворение поражда настойчива асоциация с Димчовата „Сиротна песен“. Не става дума и за някакво пряко заемане на мотива от поета на „скритите вопли“. Но безспорно е налице определено, много интересно типологическо родство в трактовката на един и същ психо-философски мотив. Геров дълбоко е усетил истинността на трагиката в Дебеляновото: „където всички са едно и всеки все пак сам“. Това е тя, безутешната самота

в „безбоя“ на града, и е напълно закономерно двамата големи, типично градски поети да ѝ дадат, всеки по своему, специфичен естетически израз...

След като така трагично вярно Геров е доловил непреодолимостта на екзистенциалната самота, обясним е и неговият горчив песимизъм: „Защо тъй рано трябваше да разбере, / че да живеем е безкрайно унижително?“ („Безизходност“); и особено неговите гротескови преображения:

*... Аз не скърбя,
че два милиарда някакви картофи
днес населяват бедната земя.*

(„Епоха“)

Все от първата стихосбирка на Александър Геров се долавят и романтично непримиренчески нотки по отношение на отчуждението. Не са напълно прекъснати нишките, които извеждат към хората. Отдушникът от самотата се търси все пак при тях:

*Когато утре светлата зора
се разпилее в блясъци искри,
ще си намеря аз добър другар
и хората ще станат мои близки.*

*Разбрах как страшно тегне самотата.
Самотният живот ще ме сломи.
Вървя и гръзко гледам в тъмнината
часовника с враждебните очи.*

(„Елегия“)

Преобладаващата песимистично-релятивистична тоналност на дебютната книга показва, че изказаното в стихотворения като „Елегия“ е повече обещание, отколкото реалност. Не искам да кажа, че Геров се представя пред читателя като един самоопияняващ се песимист – напротив, както видяхме, в неговия песимизъм е жив хуманизъмът, той е социално обусловен. Но и пресилено, в разрез с

истината ще бъде, ако свържем първата книга с някакво богрячество. Мисля, че най-справедливо ще бъде, ако кажем, че в „Ние – хората“ оформя някои от основните си мотивни предпочитания Геров – поетът философ, за да видим в сетнешните му изяви, вече съвсем категорично открити, ония сложни метапроблеми, на които той даде уникален естетически израз в поезията ни.

Втората поетична книга на Геров – „Два милиарда“ (1947) – съдържа някои стихотворения, които в един метафоричен, а не в пряк, афористично-философски план, третираат проблема за времето, за неговата безпощадна присъда над всичко: да бъде преходно. Тук е едно от най-хубавите Герови лирически произведения – „Дете на прозореца“. След Далчевото „Сняг“, в което е дадена най-оригиналната метафора в българската поезия на спонтанната чистота на детското световъзприемане („Бял сняг ще има само във градините, където са израели деца“), Геровото стихотворение според мен е другата най-оригинална метафора на детската чистота в литературата ни. Докато Далчев завършва творбата си с оптимистична поанта, Геров композира своето произведение на принципа на контраста: една първа част, която представя великолепен лирически апофеоз на детската непогвареност, противопоставена на другата: в нея, по силата на неумолимите закони на житейската прагматика, се деформира детската чистота. От детето не остава нищо – вместо него е дошъл ловкият хитрец, приспособленецът, човекът хищник. Философският подтекст на творбата ни говори, че и най-хубавото в тоя свят не може да умилюва времето: то разрушава всичко, до което се докосне (отново имаме един самобитен pendant на блестящия Лилиев лаконизъм: „и времето – най-върлия ни враг“):

*Когато сутрин заблести гората
и в тишината едър сняг вали,
със своята пъстра книжка във ръката
детето на прозореца стои.*

*То гледа: тичат вънка ученици
с качулки, със помръзнало лице,
и в детските му радостни зеници,
се отразява цялото село.*

*Не знае то, че утре ще попадне
сред хиляди живота и съдби
и в техния водовъртеж ще стане
жесток човек, измамник може би.*

*Не знае то – очичките му сини
са чисти като утринна роса,
но в тях ще се спотайва след години
добрата сметчица и хитростта.*

В друго – много популярно Герово стихотворение – „Улица „Шунка“ – сякаш се прави корекция на поетовата невяра в способността на човека да задържи до края на живота детето в себе си, да устои на деформиращата стихия на времето. Финалът на творбата ни връща своеобразно към светло-жизнерадостния ритъм на началните строфи на „Дете на прозореца“:

*И ти вървиш пак нежна и прекрасна
до осемнадесетгодишното момче,
което в бурите успя да си запази
наивното, мечтателно сърце.*

Но като че ли подобни акорди на оптимизъм и вяра прозвучават никак случайно. Всъщност налице е своеобразната геровска противоречивост в идеите – и тя ще го съпътства във всичките му книги и безспорно ще ги прави интересни. И за Геров би могло да се каже с думите на Пенчо Славейков – този поет не е от „верните съпрузи“ на една определена идея. Геров най-често в стиховете си е разпнат между оня копнеж по светлина и човешка взаимност, който така ярко присъства в първата му книга, и съзнанието за невъзможността да се реализира този коп-

неж. Това драматично раздвоение в повечето случаи е причината (освен споменатата вече органична предразположеност към тълкуване на „свръхземните въпроси“) да се роди най-хубавото от философската лирика на автора. Това не е лирика на успокоената философска констатация на явлението, а драматичен, често с трагични отблясъци, размисъл за проблемите на духа. И затова не бива да ни учудва фактът, че до стихотворение с вездъ, романтичен полет на мисълта стои коренно противоположна като концепция и тоналност творба. Така нежната лирическа атмосфера на спомена, меланхоличният унес по младостта от „Улица „Шипка“, се сменят от вече познатото, драстично манифестирано чувство за неумолимата преходност на живота...

В книгата „Най-хубавото“ (1958) Геров блестящо защита заглавието на този свой поетичен сборник с великолепно стихотворение „Път“. Това е едно от истинските лирико-философски открития на автора. Досега ние срещаме редица интересни поетични внушения на смъртта като мечтаната нирвана на духа – това беше, видяхме, предпочитаната философска трактовка в поезията на Яворов, Дебелянов, Лилев. В нея имаше едновременно и оригиналност, и данък на каноничните изисквания на символизма. Геров постига внушение, в което, също едновременно, се усеща успореждане на две изобразителни начала, без обаче да се дава дължимото на някаква предважителна тезисност. От една страна, авторът третира срещата със смъртта в съзвучие с упорито сложила се на ша народопсихологическа черта в това отношение – презво, без мистично опиянение от тайнството на земния свръшек (първата строфа). И най-интересният, втори момент – едно толкова изчистено откъм метафорични декорации опоемизиране на нирванната копнежност на духа, което няма равно в нашата поезия. Очевидно тук си казва своето пълното доверяване на външно непретенциозния конкретно-предметен стил на изображение, който обаче при големия майстор може да се окаже с огромна концептуална вместимост:

*Най-хубавото на смъртта
е туй, че идва ненадейно.
Поемаш въздух със уста
и се унасяш постепенно.*

*И постепенно става леко
на мозъка ти разрушен;
че тръгваш много надалеко
и все ще стигнеш някой ден...*

В сборника „Стихотворения“ (1961) се намират според мен още няколко стихотворения, претворяващи мотива за смъртта, които са от ранга на „Път“ и заедно с тази творба образуват най-представителната антология на неговото творчество, а погледнато в голям мащаб, те безспорно ще имат своето водещо място в българската философска лирика. И в другите книги на Геров ще срещнем редица оригинални поетико-философски произведения, но в посочения сборник, струва ми се, са най-силните. Тук е и най-богатата нюансировката в претворяването на мотива. Обикновено в този род стихотворения Геров е максимално лирически лаконичен (всичко е казано в две, най-много до три строфи). Има едно стихотворение обаче – „Сълзи“, в което има известни епически елементи, има лиро-епическо повествование, в което се детайлизира драматичната същност на дилемата „живот–смърт“. В името на такава една нюансировка Геров „допуска“ и мистичен елемент в това интимничене със смъртта. Всички тези черти на изказа обаче са строго естетически прецизирани с оглед на главното идейно-философско внушение – животът е призван да се съпротивлява упорито на смъртта, независимо че по силата на един закономерен парадокс той върви неизбежно към нея:

*Но аз съм живо същество. Аз още
от ласки имам нужда, от копнеж,
от ясни дни, от ароматни нощи,
от огнен устрем и от въздух свеж.*

В „Сълзи“ срещаме още нещо интересно и характерно геровско, чието присъствие тук добавя още към многоплавноостта на творбата – мотива за детската невинност, на която е съдено да мине и през тая грама: борбата срещу смъртта. Това е едно разширяване всъщност на звученето на темата, познато ни от „Дете на прозореца“.

Ако е въпрос до чисто лично предпочитание на типа Герови стихотворения, третиращи мотива за смъртта, имам подчертана слабост към творби от рода на „Път“. А в сборника на поета от 1961 г. от този род са още „Вечност“, „Материя“, „Пашкул“, „Обич“. В тях очароват споменатият лирически лаконизъм на изказа и умението да се говори с такава великолепа простота и естественост за онова, което за всички ни е прибулено в призрачност. Имаме чувството, че поетът е прозрял в тайнството на смъртта и че ни е казал: няма никакво тайнство тук и не заслужава да се говори за нея витиевато, с един предвари-телен тържествено-скръбен апломб. Тя трябва да се приеме с мъдрото съзнание за неизбежност и като знак за... живот, който ще продължат други след теб. На пръв поглед няма нищо ново в споделянето на тая класическа диалектика на живота и смъртта. Но Геров, като никога друг от нашите поети (съперници му сериозно само Далчев), е намерил съкровено-човешкия поетически еквивалент на тая диалектика: успял е да заговори на „ти“ със смъртта, без мистичен транс и високопарност. И най-важното – като голям поет е намерил най-точната дюза в тази своя интимност. По тоя начин се е получило най-нелитературното внушение на нирванната същност на смъртта като пристан на духа в нашата поезия:

*Тя не е ни грозна, нито страшна,
както я рисуват по света –
тя е целомъдрена и ясна:
проста и спокойна е смъртта.*

*Само трябва всичките си мисли
във забрава да успокоиш;*

*да полегнеш във завивки чисти,
да притвориш клепки, да заспиш.*

*Може би не ще се пак събудиш –
няма да преследваш нова цел...
Цяла вечност сладко ще сънуваш
слънцето до твоето сърце.*

(„Вечност“)

В „Материя“ предметният лаконизъм е още по-силно въздействащ:

*Увлича ме смъртта. Пленява
ме нейния велик покой.
Настъпва отгих и забравя,
където се докосне той.*

*В огромна слънчева пустиня
аз вече съм изпепелен.
Мен нищо вече не боли ме.
Изобщо аз не съм роден.*

Мотивът за смъртта, третиран като мотив за нирваната на човешкия дух, интересно присъства и в едно друго стихотворение на Геров, замислено като полемика с Далчевото „Съдба“. Това е „Пашкул“, което има за мото финалната строфа на забележителната Далчева творба („Годините растат и те затварят...“). Геров не приема жестока-та истина за живота, изречена от автора на „Камък“. За него животът има смисъл като подготовка за... нирваната. Това е чиста проба екзистенциално гледане на смъртта (постигната с една удивителна интуиция, а не по книжен, умозрителен път). Лично за мен Геровият апостроф към Далчев не е много убедителен, той е продукуван от една априорна позиция. И самото стихотворение „Пашкул“ няма от силата на лирико-философското откривателство в „Път“, „Материя“. Но независимо от това „Пашкул“ при-

бавля към характерното и неповторимото в Геровата трактовка на мотива за „отвъдното“:

*Смъртта подготвя хората и нежно
ги моделира в своите ръце.
Грижливо тя им страстите изцежда,
замрежда с бръчки морното лице.*

*Не те затварят старите години,
не те зазидват – ти в това грешиш.
Те само те обвиват със коприна –
в пащуката като буба да заспиш.*

Все към този най-оригинален цикъл Герови посвещения на смъртта принадлежи и стихотворението „Обич“. Неговата принадлежност е обаче своеобразна. Струва ми се, че то изразява пак порива към нирвана, но този път наситен с оригинална пантеистичност. Пантеизмът при Геров, за разлика от много поети и конкретно от тези, които анализирахме, не е пряко свързан с лирически апофеоз на природата. „Обич“ на Геров е откритие, новост за любовната ни лирика:

*Недей умира преди мен, защото
във тази страшна бездна – вечността –
аз никога не ще намеря твойта
привързана към хората душа.*

*А ако аз умра, ти мен ще ме намериш;
при мене ти ще дойдеш някой ден...
И аз в земята ще те чакам верен,
спокоен и щастлив, от слънце озарен.*

*Ще плаче с дъжд и бури късна есен.
Ний в горския поток ще си шептим;
в пръстта и в корените ще се смесим,
прегрнати, в дъждовна капка ще седим.*

*Ще ме намериш във тревата, свела
стебла под пролетните ветрове,
и в ронещите се над твой гроб бели
и нежни като сянка цветове.*

Оригинално пантеистично оцветено е и едно друго голямо Герово стихотворение, мотивно свързано също с темата за нирвана (тук нарушавам в известен смисъл хронологията – става дума за „Еделвайс“, което в книга е поместено шест години по-късно от разглежданите творби – в стихосборката „Свободен стих“ от 1967 г.). Прави това хронологично „нарушение“, защото „Еделвайс“ логически и естетически, струва ми се, завършва този антологичен Геров цикъл посвещения на смъртта. След като с такава примагнителна проникновеност е демистицизирана „вечната разбойница“, след като така изкусително ни е внушена смъртта като жадувана нирвана на духа, естествено е сякаш да зазвучи и авторовият призив да се „готвим“ за „далечния път“... Това, разбира се, е малко фриволю импресионистично интерпретиране на знаменития цикъл. Истина е обаче, че без „Еделвайс“ неговото възприемане би изгубило чувствително от естетическата пълноценност на внушението. Това е лирически апофеоз, вдъхновена метафора на прераждането, на вечния живот на човешката духовна същност. Тук Геров прави отново далеч по-интересен апостроф на Далчевата диалектична „формула“ в „Камък“, отколкото в едноименното свое стихотворение. „Еделвайс“ показва, че Геровата песен за смъртта, изчистена от всякакъв мистицизъм и маниерни чудатости, е песен за вечния живот на човешката красота. Така, като всеки голям поет, Геров не се впуска в самоцелни естетизации на свършека, а в отвъдното той видя и – неповторимо, като истински поет новатор – ни внуши един траен символ на човешкото. Защото човекът с нищо не може да бъде погменен – това е, мисля, дълбокият смисъл на оригиналния хуманизъм на нашия поет:

Смъртта ме люлее на своите скути
и нещо красиво разказва ми тя:
— Ще бъдеш погребан ти в бездни нечути,
на кал и вода ще ти стане кръвта.

Тъй хилядолетия ти ще пътуваш
в земята, по корени и по листа,
при среща със близките ще се вълнуваш,
ще зъзнеш от зимния вятър в нощта.

Готви се, приятелю, дълго готви се!
Когато един еделвайс разцъфти,
в листата му нежни да събереш своите мисли
и пак да си спомниш, че си ти, че си ти.

Сега пак ще се върна към сборника „Стихотворения“ от 1961 г. Правя го, за да подчертая споменатата вече интересна концептуална противоречивост у Геров. Всъщност противоречивост едва ли е точно казано. Защото стихотворенията му, претворяващи мотива за смъртта, освободени от всякаква натрапчива мистика, са много близко до една своеобразна апология на естествения, чужд на потискащите условности на битието, „земен“ човек. Но все пак има някои стихотворения, в които Геров с патос на езичник, на пламенен жизнелюбец „проповядва“ доверие в „простите чудеса“, в естественото пълнокръвие на живота. Неговият поглед, който обикновено е винаги възрян зад чертата на емпирично осезаемото, в стихотворения като „Чудо“, „Сияния“ или в едно стихотворение от по-ранна книга — „Вяра“ (Най-хубавото“, 1958), слиза на земята и с характерно геровски начин ни преоткрива нейното естествено очарование с конкретно-предметен език, с една чиста лирическа линия на изказа:

От всички чудеса на този свят
най-чудното е туй, че ний живеем.
Усеят нашите ноздри аромат,
слуха ни звучни гласове люлеят.

Виж: старците стоят пред своя гроб —
не страдат, не копнеят, не въздишат,
но пак се вслушват в чудния живот,
усмихват се едвам и сладко дишат.

(„Чудо“)

Във „Вяра“ поривът към естеството на живота е внушен императивно:

Трябва в нещо да се вярва,
в нещо хубаво и просто.
Не в словесните тиради!
Не в заплетени въпроси!

Трябва да се вярва в майка,
във деца, в другар, в любима,
в песните, що гаят мрака,
в разцъфтялата градина.

Тази особена контрапунктност във философските възгледи на Александър Геров е характерна за всичките му поетични книги; тя е, която им придава оригинална неповторимост. И в тази противоречивост всъщност се раждат лирико-философските открития на поета...

Геров особено се пристрастява към темата за бъдещата космическа участ на човека. И не може да бъде иначе. Поем като него, така съсредоточено „възрян“ в отвъдното, откъдето иска да доведе до нашите сетива също човешка топлота и естественост, бидейки болезнено чувствителен към всички посегателства върху човека, не можеше в никой случай да остане безразличен към космическите „тенденции“ в неговото съществуване. В едно свое стихотворение — „Твърдост“ (поместено в сборника „Политическа поезия“, 1969 г.) — поетът с една почти публицистична прямота заявява:

Човек понякога в смут се мятал
и все пак е непобедим.

*Дори през ужаса на атома
ще минем, но ще го спасим.*

Този хуманистичен патос, интересно нюансиран в различните творби, обединява Геровите „космически“ посвещения. Поривът на човека към космоса според поета има смисъл, ако в него не се загуби, а обогати естеството на личността, ако тя не престане да чувства кое е „най-чуждото“ от „всички чудеса на тоя свят“. Една чудесна метафора на копнежа по тази естественост представя стихотворението „Космос“ (поместено в книгата „Златни пантофки“ от 1966 г.). Известно е, че тази книга на Геров събра шедьоврите на любовната му лирика. И тук, в „Космос“, интимният мотив е метафорично „преобразен“ – космосът е при нас, той е в способността да обичаш, да изпитваш щастието на взаимността. Само така според поета ще има смисъл да общуваме с необятното:

*Моят космос не чезне и не остарява
като тази лека кола.
Ние двамата с него се претворяваме
в смях и разговор, в бели коси и мъгла.*

*И така ние вечно ще си пътуваме
по звездите и млечния път,
на живота и себе си ще се любим,
докогато се свърши светът.*

Темата за космоса, като вариант на темата за нирваната на човешкия дух, на която Геров, както видяхме, посвети най-хубавите си стихотворения, присъства интересно в две творби от сборника „Свободен стих“ (1967). В „Голямата тишина“ наред с типично Геровата копнежност по нирвана има и от неговия скепсис, който, разбира се, по-интересно открит, ще го видим в други произведения. Но тук той придава драматизъм на трактовката – земното „чудо“ на живота се съпротивлява на космическия хлад я в това има голям смисъл: въпреки че на финала

Геров ще приеме този хлад, зареден с бленуваната „Голяма тишина“ на вечния пристан:

*Нашата земя – прашина,
жадна и в светлина,
все не иска да свиква
с голямата тишина.*

*Чуй, сърцето ти бие.
Усмихни се в съня.
Скоро ще те покрие
голямата тишина.*

В „Поглед от слънцето“ скептичният нюанс е още по-силно осезаем: „Само космонавтите се издигат по-високо от орлите, но това още не е всичко.“ Тук има и гротескова деформация (хората „приличат на обикновени насекоми“), за да получи още по-голяма сила внушението на авторската идея за човешкото овладяване на свободата и красотата. Както в „Път“, „Материя“, „Обич“ – водещите творби в поетичната антология на Геров – така и в току-що анализирани, и в поместените в сборника „Прашинки“ (1973) стихотворения „Чело“, „Промисъл за вселената“ няма самоцелна апология на човешкото сливане с вечното. Копнежът по вечност, изразяван най-често като копнеж по смъртта, е хуманистично наситен; вечността при Геров е символ на пълноценно реализираните човешки добродетели, които в „земното“ си битие все не могат да се освободят от наноса на дребния житейски прах. Но именно от земното „възпитание на чувствата“ трябва да се почне, преди да се овладее необятата:

*.....
Бог на вселената ми е ума.
Задача аз решавам. Не унивам.
И вечер след умората заспивам
на своята единствена земя.*

(„Чело“)

Стихотворението „Промисъл за вселената“ наистина защитава много добре заглавието си. В него Геров като че ли прави рекапитулация на настойчиво занимаващите го опозиции: „живот–смърт“, „земя–космос“. Тук има верен, горчив размисъл за несъвършенството на човека, за станалите, уви, закономерни парадокси на неговото световно битие: има трагично предчувствие за атомния апокалипсис, надвиснал над човечеството. Но това не би било Герово стихотворение, ако в него липсваше тази само негова, спонтанно-светла, като на онова „дете на прозорца“, вяра в „чудото“ на живота; ако го нямаше Геров, поетът философ на човешкото в неговото земно плнокръвие и в същото време поет философ на най-деликатните му преображения:

*Ослушвай се в сърцето си, във пулса на звездите
и нека въздуха вълшебен те обгръща,
и нека тайните за другите остават скрити,
и нека твойта радост е една и съща:
че още тук си, още гледаш, още чуваш
и с тайнствената прелест на света общуваш.*

Все резултат на философски промисъл в неговата поезия има творби, в които разглежданата вече проблематика – и главно проблемът за времето, за смъртта, за цената на човешкия жизнен смисъл – е интерпретирана, ако може така да се каже, в „чист“ философски план. Какво имам предвид? Това според мен са стихотворения, в които конкретно-предметният изказ, който материализираше философския размисъл, е отстъпил място на по-нестийното философско мислене. Става дума всъщност за една по-голяма степен абстрактност в разглеждането на проблема. И веднага ще кажа, че и тук Геров си е Геров – ясен, точен, липсва онази характерна за мнозина негови пишущи събратя умозрителност при подобен тип творчество, която много често ни поднася маниерни ребуси вместо поезия.

Повечето от тия Герови творби са поместени в кни-

гата му „Свободен стих“ (1967), която е най-добрата му цялостна изява по отношение на поетически претворени философски проблеми (заедно със сборника „Стихотворения“ от 1961 г.).

Едно от най-интересните лирико-философски посвещения на проблема човек–време е стихотворението „Кристали“. В него Геров е намерил много точен, направо бихме казали философски прецизен израз за онова, което Лилюев метафорично „формулира“ по най-лаконичен начин в нашата поезия – „И времето, най-верния ни враг“. Геров е намерил лиричния еквивалент, но в един пряк мисловен изказ, на оная най-популярна, фактически философска драма, в която е въвлечен всеки от нас. Това е „фаустовският“ ни комплекс: как да изживяваме пълноценно самия ход на времето, да се реализираме в самия миг, а не носталгично да извърщаме глава към спомена, когато времето е „кристализирало“, но и безутешно се е отдалечило от нас хубавото в него:

*Когато времето кристализира,
остават само трайните неща:
една голяма любов,
едно голямо вдъхновение,
една голяма саможертва.
Как искам да виждам и познавам тези неща
в самото движение на времето.*

Читателят може да ми възрази, че още по-рано, в едно стихотворение, озаглавено „Пространството и времето“ от книгата „Сто мегатона“ (1963), Геров разсъждава във философски план над триадата „пространство–време–човек“. Това е вярно, но според мен в тази своя творба той е още при въпросите, поставени с типичната Герова хуманистична тревога:

*Пространството и времето премахват
всички чувства:
копнеж и обич, радост и тъга.*

*Дали не бият нашите сърца напусто?
Дали не е изкуството една лъжа?*

И има още един вариант изказ на настойчиво занимаващия поета проблем – стихотворението „Време“ („Прашинки“ – 1973). Той е познат от още по-ранни Герови творби и принадлежи към ония произведения на поета, в които философският проблем е закодиран в пластично-предметния стил; това е стихотворение от типа на „Дете на прозореца“ – когато цялата творба зазвучава като една разгърната метафора на философски проблем. Във „Време“ има „скрити вопли“ по неумолимата преходност на живота ни. Те са въплътени в типичния Геров образ: детето момче:

*Да можеше да се почувствува
онуй замислено момче,
което със трептящи устни
върви под цъфнало дръвче!*

Всъщност би било методологически неправилно да се търси „първенството“ сред тия три варианта на поетическо отношение към един и същ философски проблем. Всеки един от тях представя преобразованията на Геровото лирико-философско мислене. Но все пак, струва ми се, че що се отнася именно до присъствието на философска мисъл от сериозен разряд, говореща за оригинална интелектуална зрелост, то „Кристали“ е творбата, която най-убедително защитава тези качества.

Стремежът на Геров към философски размисъл от „чист“, понятиен вид понякога го води и до един своеобразен агностицизъм. Може би по-точно е да се каже – философски песимизъм. Както при всеки голям поет, и при Геров тоя песимизъм е подчертано самобитен. Той в никой случай не е маниерно предпоставен, а идва като резултат на попадането в оня типичен Геровски лабиринт от напирани тревожни въпроси за участието на човешкото в напрежнатия двадесети век. Ще рече, песимизмът на Ге-

ров е органично хуманизиран. Тази характерна особеност интересно присъства и в едно от най-песимистичните Герови стихотворения, където нещата сякаш са изведени по посока на пълен нихилизъм – „Познание“. В него проблемът е погледнат от една друга страна – записани в гребни житейски суети, хората са прекъснали нишките между себе си, не чувстват нужда един от друг. Това е тя, прословутата алиенация, която поражда в човешките взаимоотношения мраз, нежелание за откриване на ближния. Излишно е да посочваме, че подобни усети имат и своя актуален смисъл – днес всеки от нас изпитва на собствен гръб поетовите констатации. Живеем във време на все по-интензивно „зазиждане“ в себе си и пред очите ни се обезценява прогресивно най-голямата човешка добродетел – стремежът към другия. И, уви, е прав поетът:

*Ние не познаваме себе си
и се боим от себе си.
Ние не познаваме своите чувства,
своите страсти,
своите сили.
Едни въплътяват чувствата си в поезия.
Други въплътяват страстите си в разврат.
Трети въплътяват силите си в някаква кариера.
Но каква е стойността на всичко това,
ние не знаем.
Ето колко струваме ние, хората.*

Не е безинтересно да се отбележи такъв любопитен факт – в същата тази книга „Свободен стих“ Геров е отпечатал и още едно стихотворение, озаглавено „Познание“. Очевидно то е замислено като контрапункт на съгстения песимизъм в първото. А може би то е резултат на тази стихийна противоречивост на концепциите, която си е типично геровска. В „Познание“ – второ, има нещо, което сме усетили вече от други творби – противопоставяне на естеството на „сложните въпроси“. Струва ми се обаче, че този контраст не внася нищо особено ново в трактов-

ката. И в тоя смисъл поетът ми се вижда далеч по-дълбок в „Познание“ – първо. Призивите към оптимистичен пантеизъм не могат да породят дълбочината на типично геровското усещане на нещата:

*Иди там на ливадата
и като кон паси...
Бълбука тихо вадата.
Цветенце я краси.*

*Шумят в благоухание
зелените гори.
И страшното познание
света от тебе скри.*

Друг е въпросът, когато в пантеистичната „проповед“ на поета личат следите на неговото характерно с изтънчената си болезненост чувство за човешката дисхармония. Такава една „проповед“ има своя сериозен философски смисъл – още повече, когато става дума за спасението на човешката естественост. Това е същността на стихотворението „Мозък“. Отделните гротескови детайли в естетическото решение на философския мотив допринасят определено за оригиналността на внушението:

*Човешкият мозък – една многоъгълна призма
с две основни черти: да се храни и да се размножава.
А мислите му като хищници се облизват
и ръфат, и търсят смисъл, надежда, забрава.*

*Ах, внимавайте, хора, лекувайте си умът.
Станете приятели на някое горско цвете.
Че ще стане умен, ще стане могъщ ловът
и тогава, тогава – тогава се вие пазете.*

Една друга група стихотворения на Геров представят също нов, интересен момент в неговите лирико-философски преображения. Вих ги нарекал дидактично-сто-

ически откровения. Това са философските „съвети“ на поета към хората. Разбира се, моето определение не претендира изцяло за буквална точност. Геров не е от поетите, които поучително помахват пръст на своите читатели, неговите лирико-философски заключения не се поднасят с оная публицистична наптрапчивост, която усещаме особено при един Стоян Михайловски, при Пенчо Славейков също. Но въпреки това в творбите, върху които ще се опитам да привлека вниманието, присъства своеобразен нравствено-философски императив. Той идва в името на един позитивен стоицизъм пред парадоксите на битието и той е според поета, който трябва да докаже моралната издръжливост на човека и способността да излиза победител от всички изпитания, що му щедро сервира съдбата. Трябва да се отбележи и това, че тия творби като изказ са много близки до стила на вече анализираниите – пряко философски понятиен език, максимално редуциране на метафорично-образното начало.

В стихотворението „Възможности“ Геров е нарисувал една твърде мрачна картина на бъдещето, на това, което очаква земята и най-вече нас, нейните обитатели. Според поета твърде възможно е да изживеем апокалиптичния ужас на тоталното разрушение. Струва ли си тогава естетическият копнеж на човека? („А ние си играем на стихове и песни.“) До това стихотворение Геров никъде така злъчно не е поставял под съмнение смисъла да се култивират нравствено-естетически ценности у човека. По тоя начин неговият специфичен философски песимизъм стига една гротескна крайност. Какъв изход предлага поетът? Срещаме също нещо непознато като философска концепция до този момент у Геров:

*Само науката може да ни помогне,
и то когато всички ѝ сътрудничим.*

Поетът, който написа истински шедьоври за онай сладка нега на нирваната на духа, който проникна в тайната на отвъдното, изведнъж ни се представя като за-

вършен позитивист. Намираме се отново пред ония Герови „странности“, които очертават феноменалното у него. Сега сме пред едно неочаквано философско преображение на поета. И този призив към позитивизъм комай тъй и остава да звучи изолирано в цялата му поезия.

Но стоическата „проповед“ на Геров обхваща не малко творби. Характерна е поетовата философия на усилието като същност на човешкия живот. Геров на пръв поглед перифразира „класическата метафора на този проблем – мита за Сизиф. Мисля обаче, че той по своему се отдалечава от вече известното в трактовката. Нашият поет избягва романтичното опоемузиране на усилието като неизбежност на човешката съдба – по тоя начин той се отдалечава и от екзистенциализма. В стихотворението „Усилие“ Геров е предпочел да бъде съгържано констатилен и деликатно съветващ:

*Човекът се различава от животните
само по едно:
постоянно трябва да употребява усилие.
Така се е формирала човешката история.
Така се е формирала човешката същност:
в рамките на усилието.
Затова никога не изпадай в отчаяние.
Усилието –
това е твоята съдба.*

Стоически патос има и в стихотворенията, в които основни философски мотиви са мотивът за преходността на живота, за самотата:

*Това е същността. Смирен,
приемам кръговрата странен
и съм разбрал, че всеки ден
на цял един живот е равен.*

(„Ден“)

Особено интересно в тази насока е стихотворението „Самота“. Отново сме пред типичните Герови титулни и мотивни „дуближи“. (Както беше при „Познание“, така и в случая Геровото стихотворение повтаря заглавието и мотива на онова, което разгледахме от дебютния му поетичен сборник „Ние – хората“.) В „Самота“ – второ, поетът, като тема, е привлечен пак от вече така точно и оригинално изреченото в предишното – „о, има страшна самота, която е необяснима“. В първата книга този мотив беше изведен до голяма степен като следствие на убийственото със студенината си урбанистично битие на човека. В „Самота“ – второ, конкретните реалии, в които се усеща най-остро това състояние, ги няма. Тук има максимално обобщено внушение на мотива – самотата е изначално присъща на човека. Но поетът отида и по-далеч от констатацията, акцентирайки именно върху стоическия дял на човека:

*Във живота сме всички сами,
тъй сами, тъй страхотно самотни.
А понякога това ни боли
и изпълва с тревога и ропот.*

*Да скърбим ли, че всичко живей
днес за днес или утре за утре?
Един силен, самотен човек
във мъелата върви и се лута.*

Наистина само по силите на голям поет е да не допусне повторение на звученето при положение, че мотивът е един и същ, при това зафиксирено повторен и в заглавието. Геров има рядката дарба да постигне ония деликатни нюанси на мисълта, в които е заложено всъщност цяло идейно-естетическо откритие!

Герров има един почти „мазохистично“ въздействащ стих: „Да си стар, о, това е прекрасно!“ Поетът прави апология на старостта като най-сигурен път към онова, на което той посвети най-големите си стихотворения – смъртта, нирваната на духа. Подобен вариант на любви-

мата си тема, но с акцент върху необходимостта от стоическо понасяне на този „път“, представя стихотворението „Съвет към един старец“:

*Не се измъчвай, че ти липсва живот,
че те не блазни нищо на света...
Животът е въпрос на издръжливост
по пътя към безсмъртие и красота.*

Пак продукувано от мотива за смъртта и все в стоически аспект решено е още едно „геронтоложко“ стихотворение на Геров – „Дълбока старост“ (сб. „Прашинки“ – 1973 г.):

*Заклучвай се! Заклучвай се! Заклучвай се!
Отделяй се от спомени и време!
Заклучвай, се във себе си дълбоко –
само така смъртта ще те приеме.*

От този тип стоическа „проповед“ до апология на радостта и опиянението от това, че си способен да чувстваш естественото пълноводие на живота – тази амплитуда на философския размисъл за Геров, вече видяхме, е много характерна: За тая своя неповторима особеност добре е казал в стихотворението си „Диалектика“ („Животът е във мен, но и смъртта е в мен“), а най-проникновено, изповедно – в „Награда“:

*Аз чрез смъртта измервам
колко струва в света
сладката тръпка на нерва,
живота, мисълта.*

Тези редове са толкова вярно самоохарактеризиращи Геров, че биха могли да бъдат мото на всяко изследване за поета – критикът не може така точно да формулира същностното в оригиналното му творчество. При всички свои амплитудни отскачания в лирико-философските си

преображения все пак мисля, Геров оставя едно трайно впечатление – познал е разковничето на човешкия смисъл. Далчев заключи с една математическа, формулна яснота неговата диалектика („Камък“), Геров ни я даде извънредно нюансирано и проследи като никой друг нейните богати превъплъщения. И в крайна сметка той постигна своята оригинална философия на живота. Шаблонно е да се каже, че той е негов певец, но е вярно, че той е един жизнелюбец в поезията си. В творчеството си той откри взаимопреливанията на живота и смъртта и за него като че ли вече няма тайни в познанието на онова, което наричаме смъртно „душа“. А Геров търси винаги душата на явленията, не остава при тяхната емпирична даденост. Ето защо в „Глухарче“ той ни оставя може би най-голямата истина за своите възнания като човек и поет:

*Не разпростирай мисълта си
във време и пространство.
Там няма смисъл, няма щастие,
там няма нищо ясно.*

*Във разцъфтялото глухарче
се Космоса побира.
Бъди доволен от това, че
душата му разбираш.*

Направеният анализ на философската лирика на Александър Геров дава основания за някои изводи:

1. Геров наистина извърши открития в лирико-философски аспект в българската поезия – и аз неслучайно използвах тая характеристика в заглавието на моите бележки за поета. Като никой друг от нашите поети философи той успя да разбули тайнството на най-скромените духовни проблеми – особено проблема за смъртта – и доказа с най-ярките си творби на какви деликатни възнания е способна човешката душа.

2. Геров като поет философ е един ясновидец в нашата поезия. Това е авторът с най-силна интуиция

за метапроблемите на духа. Ако Далчев постигна такива силни оригинални внушения на тия проблеми, съчетал ерудита философ, критика, естетика с поета, то при Геров ни изумява невероятната способност да открива по интуитивен път вътрешния пейзаж, „пейзажа на душата“ – но не по приумиците на модерния експеримент, а с един органичен стремеж за истинност в поетическото дешифриране на онова „кътче на душата“, изкушило толкова писателски усилия. Геров няма специална философска подготовка, няма тия богати ерудитски натрупвания на хуманитарни знания, които имат предшествениците му поети философи. Но той, бидейки наистина роден поет, ги превъзхожда именно с ярките изненади на една мощна поетическа интуиция – специално насочена към духовния свят на човека. Ние имаме в поезията редица автори с много силна интуиция за оригинален пластически ефект на изказа – на това се дължат и големите постижения в лирическата пейзажистика (достатъчно е от класическите примери да посочим само един Кирил Христов). Но Геров е единственият надарен с толкова чувствителна интуиция за най-съкровено човешкото.

3. Геров обаче не естетизира самоцелно тези неврасменични състояния на съвременния дух. Във философската си лирика, в поезията си изобщо той е един, бих го нарекъл, „фанатизиран“ хуманист. Той просто търси и препоръчва „рецепти“ за човешка духовна хармония. Един път ще ги потърси в порива към нирвана („Материя“, „Съзвиз“, „Обич“), след това ще призове към духовен стоицизъм срещу парадоксите на битието („Усилие“, „Ден“, „Съвет към един старец“); ще ни открие философията на „простите неща“ от живота, на мига като концентрация на максимално пълноценна жизнена реализация („Чудо“, „Вяра“, „Глухарче“). И всичко това – за да пребъде човекът:

*Във въртележката на космоса
ти си една нищожна твар.
Съдбата си на гръб ти носиш,
но пак си неин господар.*

*Теб ще те хулят, ще те плюват,
но крачиш ти срещу смъртта.
И мислите ти ще пътуват
в галактиките на света.*

(„Човек“, сб. „Прашунки“ – 1973 г.)

ЗДРАВКО ЧОЛАКОВ

ГЕРОВ – СКИТНИК МЕЖДУ ЖИВОТА И СМЪРТТА

В един невероятен слънчев октомврийски следобед на 1993 година седяхме с Александър Геров в градинка близо до неговия дом. Поетът наблюдаваше някакво странно врабче с почти човешки очи, което щърпкаше по алеята пред нас. „Виждаш ли тези очи? – попита ме той. – Не ти ли приличат на танцуващи звезди?“ И докато врабчето втренчено ни гледаше, ние се впуснахме във фантастични разсъждения за границите между отделните светове, за вратата от светлина, която отделя Будността от Съня, Живота от Смъртта, Битието от Небитието.

Геров обичаше да разсъждава много за мистериите на живота и смъртта. Затова той постоянно разговаряше в своята лирика с живата и неживата природа. Всъщност той вярваше, че всичко е живо. И знаеше, че всичко е едно, както твърди още Хераклит Тъмния.

– Какъв е цветът на вратата между живота и смъртта? – попитах го веднъж. – Виждаш ли движението на душата?

– За мен няма врата, а по-скоро златист реец се воал – отговори ми той, – и душата като ярка слънчева сфера безмълвно пътешества из неведомите пространства.

Поетичният кораб на Александър Геров, с който той се носи из пространствата на смъртта и живота, е изваян от разтърсваща страст и томителна нежност, от слънчева печал и мрачен възторг. По непреодолимото си, почти мистично влечение към смъртта, Геров е близък до Яворов. Затова, пътешествайки из необятните ѝ дълбини, той прилича на аргонавтите в своята неистова изследователска жажда и страст.

*Увелича ме смъртта. Пленява
ме нейният велик покой.
Настъпва отгих и забрава,
където се докосне той.*

*В огромна слънчева пустиня
аз вече съм изпепелен.
Мен нищо вече не боли ме...
Изобщо аз не съм роден.*

– Понякога летя наяве, не само насън – споделяше с мен често поетът. – В летенето наяве аз си бърборя кротко с цветята и дърветата, облъчва ме светлината на нежните им речитативи, чувам флейтите и валдохорните на галещия или бушувания вятър...

При подобни разговори Геров все повече ми заприличваше на блещукаща свещ в океана на световната хармония. Самият той ставаше статуя от светлина, сияещо къло. Собственото му сияние се превръщаше в своеобразен поетичен звездолет, с който той лети във времето. Сигурен съм, че за него нямаше Минало, Настояще и Бъдеще. Той беше над тях и отвъд тях.

Ето защо редица творби на поета, които изследват мамещата тайна на смъртта, всъщност търсят превъплъщенията на живота. Те искат да прозрат мистериите на материята, която преминава от едно в друго състояние и изгражда различни светове. Думата „смърт“, която иначе би трябвало да е натоварена с най-много здрач, мрак и скръб, у поета е светла, прозрачна, феерична, дори заредена с мечтателност.

Можем ли да смятаме в такъв аспект, че поети като Геров са напуснали нашия живот и свят? Те живеят не само в съзнанието ни. Те са духовният хемоглобин на българската поезия, който поддържа жива нейната висока традиция. Словото на Геров прекрачва границите на поезията. То е Философия, Вира, Светлина. Затова, мислейки за този поетичен скитник между звездите, ние мислим за

прелестите на българската природа и енергията на българския дух.

Не усецате ли как от своите огромни слънчеви пустини поетът ни изпраща вълни от любов и благодет? Неговите лирични послания сякаш материализират гумите на евангелиста: „И светлината свети в мрака, и мракът не я обзе.“ Поезията на Геров свети в мрака на нашия делник. И като блестяща пътуваща през времето сфера тя ще ни изведе към брота на Надеждата.

ИВАН ГРАНИТСКИ

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ. СТРЕМЕЖЪТ КЪМ УНИВЕРСАЛНОСТ

Александър Геров е може би най-загадъчният български поет. Никой друг не е толкова различен в началото и в края на творческия път; никой друг не преминава през епохите като техен автентичен художествен изразител. Може би единствен преди него Никола Фурнаджиев можа да изрази различни типове обществени системи – но това той направи не с еднаква сила и внушителност. Докато Александър Геров вървеше заедно с времето, улавяше неговите противоречиви и загадъчни звуци и ги въплъщаваше в слово.

Ранното творчество на поета е много по-близко и сходно с поезията на Никола Вапцаров, отколяното го другите му връстници, с които започна литературната си дейност в края на 30-те и началото на 40-те години на XX век. Близък е с Вапцаров по резкостта на представите за света. А. Геров отчетливо разделя обществото на бедните и онеправданите и го заключава за всякакво помирение с класовия свят на богатите. Едните носят справедливостта, красотата, бъдещето; другите – мрака, злобата и смъртта. Полярното разделение има, разбира се, идеологически смисъл и е предизвикано от политическите пристрастия на поета, но то и реално съществува в живота.

Светът, който ранният Александър Геров изразява, е вътрешно строго единен, подчинен на дисциплина и готов за битка с класовия враг. Той обаче е обременен с неизживяността на младежките пориви и чувства. Енергията се насочва в една цел и не може да се разпилява. Всички се подчиняват на строгите правила на конспирацията и политическата борба. Героят в тази поезия е млад човек, който обича живота и иска да му се радва, но е осъзнал, че трябва да го пожертва, ако се наложи, в името на един

висок и светъл идеал. А идеалът е да се постигне съвършенство у човека; да се даде възможност на личността да осъществява своите пориви и да разкрива тайните на битието. Не бих казал, че ранната поезията на А. Геров е агитационна. Напротив, тя е възбена в търсенето на смисъла на всичко, което заобикаля човека и което той е принуден да върши, или от което е глъжен да се откаже.

Но у ранния Геров има една юношески-романтична и наивна представа за политическата схватка като механичен сблъсък, който непременно ще смени омразната система с друга, с която ще настъпи задължително мечтаният земен рай. В този рай ще има само усмивки и щастия, радости и любов. Това не бива да се смята за младежки недостатък, защото такава представа се налага, когато се утвърждава колективистичното общество. Сегашните несгоди и лишения, несправедливости и саможертви са изкупленията за бъдните тържества на светлината. Геровото общество живее с бъдещето: настоящето е само път към Голгота, необходимо страдание, чашата, която поколението трябва да изпие, за да бъде постигната мечтата. Когато мечтата бъде осъществена, ще бъде отпадено и възмездие за изтърпените нещастия, за поруганата младост и неизживения живот. Героят на Геров често се заканва на мъчителите си и им обещава сурово отмъщение. Това също е важна характеристика на колективистичното общество от 40-те години. То установява нов политически ред, в който злото трябва да бъде унищожено физически чрез неговите носители. Крайността в оценките и намеренията е същностен белег на литературата от онова време и говори за особена изостреност на ситуацията, за съдбовността на проблемите, пред които е изправено обществото. Подобен тип колективистично общество не е имало преди, за да можем да правим съпоставки. Очевидно е, че в почвата на бъдещата тоталитарна система вече е било посято семето и дори е покълвало. Нужно е било само време, за да се появи системата и се развие. Българската литература е усещала тези проце-

си и достатъчно ясно и отчетливо ги е изразявала. Ще видим и по-късно в „Железният светилник“ на Димитър Талев как тази система бавно и постепенно се формира и проявява в пълен вид – разбира се, сюжетът на романа разказва за друга епоха, но духът на обществото е въплътен и в този роман.

Разбира се, лесно е да се твърди, че поезията на Александър Геров от първите години след 9.IX.1944 година е платила дан на заблудите и пораженията на догматизма. Но това би било повърхностно твърдение с публицистичен привкус. Истината е, че тази поезия изразява обществените настроения, идеите и начина на мислене и затова в нея има такава категорична рязкост и праволинейност.

У Геров, също както и у Вапцаров, се забелязва един непрестанен стремеж към универсалност. Но също както и у Вапцаров, поетът разбира, че този стремеж е неосъществим. Непостижимостта на стремежа, естествено, поражда неудоволетвореност и дори страдания. Стремежът към универсалност е присъщ на колективистичните общества, които са в процес на установяване. За тях е важно да си изградят представа за природата, човека и обществото. Те искат да знаят как е устроена вселената, какви са законите, които я движат, и да проумеят мястото на човека в нея. Познанието на света и разгадаването на загадките е път към хармонията и съвършенството; но път дълъг и опасно стръмен, носещ повече страдания отколкото радости и успехи. Героят на Ал. Геров иска всичко да знае, да го назове и изпита. Това всичко вдъхва сили и увереност, ала носи и печал – трябва да бъде постигнато.

Александър Геров говори с еднакво вдъхновение за човечеството и за отделната личност, защото човечеството е съвкупност от много самостоятелно мислещи и чувстващи личности, а отделният човек е носител на вселенския мащаб и общност. И човечеството, и човекът са сложни организми; те не могат да се разпадат и отделните им части да влязат в противоборство, защото обединява-

щата сила е великата идея за красотата, справедливост и хармония. Геров дълго размишлява над проблема за човешката същност и човешкото съществуване. В късните му работи ще забележим вече гласа на един друг тип общество, което е обладано от разочарования, а дори и от безнадежност. Все по-ясно става, че социалният идеал е непостижим и човешкото единение започва да става трудно и невъзможно. Единственото, което може да направи човек, е да се затвори в себе си, да се самоанализира и чрез себе си да проумява тайните на живота. Откритията му са неочаквани, а често и противоречиви. Той вече няма предишната опора; чувства се несигурен, макар да желае от цялата си душа отново да постигне хармония и спокойствие; опортата е окончателно изгубена и е невъзможен животът в равновесие със себе си и с околния свят. Прекалено твърди са ударите, които реалността нанася. Но това е новото време. Старото общество се е пропукало и неугържимо се разпада. Разпадането на колективистичното общество се възприема болезнено, защото е трудно и дори невъзможно да се приспособиш към егоизма и бездушието на индивидуалистичната система. И в стиховете на Александър Геров от 60-те и 70-те години зазвучават тревожни нотки; в тях започва да говори гласът на друг човек, за когото предишните идеали са непостижати, а значи – мъртви.

Принадлежността на Александър Геров към новия тип обществена система трябва все пак да се разглежда малко условно, защото гледната му точка в повечето случаи остава на човек от колективистичното общество. Той е разтревожен и именно тази му разтревоженост е белег на обществото, чийто ярък изразител бе в ранното си творчество. Чувствителната лира обаче долавя и другите звуци и ги предава в стиховете от последните книги с поразяваща красота, мъдрост и талант.

Несигурният живот поражда предимно съмнения и подклажда неувереност у хората, които го населяват и са негови невинни жертви. Той обаче предизвиква повече размисли и провокира възбаване, чрез което може да се дос-

тигне до фундаментални истини. Но истините на Геров са предимно около проблема за човека. Какво всъщност е човекът и какво го свързва със света край него? Може ли самият той да проумее смисъла на своя собствен живот? Защо се късат връзките с природата? Въпросите са все от този род и те не оставят героя нито миг спокоен. Но толкова ли е важно да се достигне до тази истина? За хората от колективистичното общество всичко е много по-лесно, защото в хармонията те са спокойни; за тях има кой да се грижи; тайните са споделени и не измъчват никого. Но когато нямаш опора, когато обществото е раздирано от противоречия, какво друго ти остава, освен да се утешаваш с това, да търсиш бродовете към себе си. И да не успееш да се утетиш, защото такива бродове просто няма. И ти го разбираш всеки път, когато тръгнеш да ги търсиш. Ала продължаваш да ги търсиш, защото няма какво друго да правиш в едно време на апатия и бездушие.

Изводите на Геров често са парадоксални; понякога звучат някак неочаквано и дори смешно. Той пише като човек, който малко се съобразява с това, какво другите мислят за него. Нещо повече – той поддържа особено литературно поведение. И не защото изглеждаше болен (а може би наистина беше болен – ако бъде сравняван с толкова други „здравни“ писатели), неговите колеги го възприемаха с насмешка и снизхождение, а просто словото му бе необичайно дълбоко, смразяващо дори. Александър Геров бе велик поет с величави прозрения. Прозренията му обаче бяха родени от времето, от обществото, което имаше нужда от подобен изразител, за да каже на хората сложната и противоречива тайна истина за себе си. Много неща трябва да станат, за да си възвърне човекът хармонията и равновесието. Много усилия са необходими на обществото, за да бъде отново градивно, единно и съзидателно. Но най-важното: човек трябва да съхрани очите си на дете, за да види красотата на природата и на Божия свят. И да знае езика на детето, за да се разбира с птиците и животните, които имат толкова много да му ка-

жат. Простата истина звучи просто и извира от самата природа на нещата – не от умозаключенията на учените и превзетите умове на домораслите философи.

Това Александър Геров го разбра в края на живота си, но го усещаше още в началото на житейския и литературния си път. Той имаше прозрения и те се съдържат в стиховете му от различните периоди. Тези стихове трябва да се четат внимателно, непредубедено – все едно, че са съставени от думите на децата.

И на хората от целия свят...

ПАНКО АНЧЕВ

СЪДЪРЖАНИЕ

НАЧАЛО	
Приказка / 7	
Самота / 8	
Проклятие / 10	
Земя I / 11	
Елегия / 12	
Портрет / 14	
Пролетна нощ / 16	
Покой I / 18	
Земя II / 19	
Хубав ген / 20	
Ворба / 21	
Гротеска I / 22	
Гротеска II / 24	
Изповед / 25	
Песимист / 27	
Време I / 28	
Безизходност / 30	
Пролет I / 32	
Улица „Шунка“ / 35	
Чудно / 37	
На Димчо Дебелянов / 39	
Родина / 40	
Епоха / 42	
Пролет II / 43	
Въздушно нападение / 44	
Двубой / 45	
Манифест / 47	

МИСЪЛ

Марш / 51

Хармония / 53

Път / 54

Ласка / 55

Ще живеем / 56

Отгих / 57

Равнина / 59

XX век / 60

Скитник / 61

Редактор / 63

Улица / 64

Военен кон / 66

Чувство / 68

Млечен път / 70

Мишки / 71

Вечер / 72

Глухарче / 74

Хора I / 75

Ресторант / 77

ЖИВОТ

Сън / 81

Покруса / 82

Време II / 83

Птици / 84

Нежност I / 85

На Христо Ботев / 86

Булевард / 88

Чудо / 89

Сияния / 90

Порив / 91

Живот / 93

Мъка / 94

Глас / 96

Цирк / 98

Картина от Илия Вешков / 99

Дъщеря I / 101

Гълъби / 102

Всекидневие I / 103

Огнище / 105

Две големи / 107

Съвет към един старец / 109

След войната / 110

Пепел / 111

Познание / 112

Констатация / 113

Смях / 114

Сняг / 115

На един приятел / 116

Облак / 117

Равносметка / 119

Щастлив човек / 120

СМЪРТ

Сам / 125

Любов / 127

Смисъл I / 129

Литературно четене / 130

Загадка / 131

На Радой Ралин / 132

Еделвайс / 133

Голямата тишина / 134

Награда / 135

Очи в очи / 136

Мъчнотия / 137

ЗЛАТНИ ПАНТОФКИ

Миг / 141

Сближение / 142

Дъщеря II / 143

Покой II / 144

Богатство I / 145

Звезда / 146

Автомат / 147
 Щастие / 148
 Погледи / 149
 Вселена / 150
 Раздяла / 151
 Рамка на прозорец / 152
 Слабост / 153
 Страст / 154
 Тайна I / 155
 Всекидневие II / 156
 Рокля / 157
 Море I / 158
 Игра I / 159
 Шепот / 160
 Един ген / 161
 Акра / 162
 Игра II / 163
 На Атанас Далчев / 164
 Копривица / 165
 Аромат / 167
 Очакване / 168
 Разходка / 169
 Чаша с мастика / 171
 Забравя / 172

 ЦИКЪЛ ЗА ТАМАРА
 Вярност I / 175
 Съответствие / 176
 Нещастие / 177
 Мавзолей / 178
 Обич / 180
 Легло / 181
 Гибел / 182
 Копнеж / 183
 Пол / 185
 Вярност II / 186
 Цвете / 187

Смисъл II / 188
 Космос / 189
 Пустота / 190
 Нож / 191
 Ден – живот / 192
 Закрила / 193
 Дъх / 194
 Съвременен старец към жена си / 195
 Щом като трябва... / 196

ЧУДЕН СВЯТ
 Писмо / 199
 Чуден свят / 200
 Море II / 202
 Мозък / 203
 Частна собственост / 204
 Страдание / 205
 Ако не умре... / 206
 Българи / 207
 На Никола Вапцаров / 208
 Факли / 209
 Слънце / 210
 Биволица / 211
 Градско дърво / 212
 Кръг / 213
 Вишна / 214
 Чарли Чаплин / 215
 Празничен ден / 216
 Баба и внучка / 217
 Поем I / 218
 Мозъчна материя / 219
 Математика / 220
 Гавра / 221
 Вяра I / 222
 Свят / 223
 Красота I / 224
 Жени / 225

- Всеотдайност / 227
 Тревога / 228
 Погребение на възрастен любим човек / 229
 Не би съветвам / 230
 Възможност I / 231
 Триумф / 232
 Чело / 233
 Атавизъм / 234
 Тайна II / 235

 ПРАШИНКИ
 Човешки мозък / 239
 Щурче / 239
 Умора / 239
 В ресторанта / 240
 Реплика на Патрис Лумумба / 240
 Етика / 241
 Вълна / 241
 Пластове / 241
 Човек II / 242
 Раждане / 242
 Сън и събуждане / 242
 Около кръглата маса / 243
 Поет II / 243
 Български народ / 243
 Сърцевина / 244
 Оптимизъм / 244
 Бродяги / 244
 Сънища / 245
 Предупреждение / 245
 Ключове / 245
 Седмият ден / 246
 Париж / 246
 Безкрайност / 246
 Есен / 247
 Самотна усмивка / 247
 България II / 247

- Абсурд / 248
 Стихии / 248
 Гори / 248
 Студент в тапанска стаичка / 249
 Страдание / 249
 Дълбока старост / 250
 Вяра II / 250

АНТОЛОГИЯ

- Приятел / 253
 Остров / 254
 Сън / 255
 Моят дом / 256
 Погребение / 258
 Усмивка / 260
 Имена / 261
 Старост / 262
 Материя / 263
 Най-хубавото / 264
 Сфинкс / 265
 Пространството и времето / 266
 На път / 267

ПРИЯТЕЛИ

- Свобода / 271
 Хора II / 272
 Цар / 273
 Защо? II / 274
 Богатство II / 275
 Пащкул / 276
 Благоуханен живот / 277
 Коментар / 279
 Враждебност / 280
 Поет III / 281
 Връх / 283
 Танц / 284
 Вук / 285

- Красота II / 286
 Камък / 287
 Възможност II / 288
 Кошер / 289
 Светове / 291
 Мисли / 292
 Бягство / 293
 Реплика / 294
 Син / 295
 Очи / 296
 Мълчание / 297
 Удар / 298
 Съдба / 299
 История / 300
 Тъпани / 301
 Знаме / 302
 Съзерцание / 303
 Вечност / 304
 Залез / 305

 СВОБОДЕН СТИХ
 Възможности / 309
 Познание / 310
 Родове / 311
 Какво можеш да направиш... / 312
 Рухване / 314
 Истинският живот / 316
 Вие, които... / 317
 Сила / 318
 Буря / 319
 Хора на изкуството / 320
 Писател / 321
 Чистота / 323
 Усилия / 325
 Кристали / 326
 Съждение / 327
 Възраст / 328

Животните и хората / 329

Поглед от слънцето / 331

Обръщение / 332

ДУМИ ЗА АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Редове от биографията / 335

Александър Геров

– Иван Пауновски / 337

Лирико-философските открития

на Александър Геров

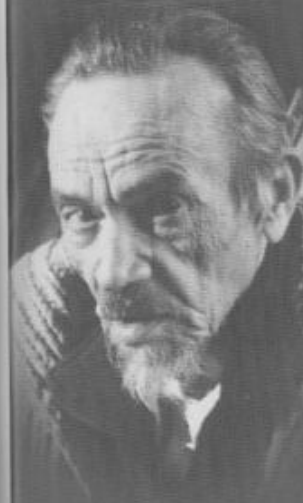
– Здравко Чолаков / 348

Герров – скитник между живота и смъртта

– Иван Гранитски / 378

Александър Геров. Стремелът към универсалност

– Панко Анчев / 381

Поредица
**БЪЛГАРСКА
КЛАСИКА**

ISBN 954-739-761-3

9 789547 397613

Класическите произведения на българската литература са слънчевите стълбове, крепящи националното ни самосъзнание. Те са кристалните мостове на възторга, по които Отечеството ще премине през огън и страдание и ще пребъде в третото хилядолетие. Издателство „Захарий Стоянов“ предлага специална поредица – най-доброто от високата българска класика. Всеки том е придружен от статии, анализиращи от различни гледни точки творчеството на българските класици. Изданието е насочено към ученици и студенти, както и към широката българска общественост.

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“